

UNIWERSYTET EKONOMICZNY W KRAKOWIE

WYDZIAŁ EKONOMII i STOSUNKÓW

MIĘDZYNARODOWYCH

KIERUNEK: Ekonomia

SPECJALNOŚĆ: Ekonomia menedżerska

Magdalena Ćwik

**ZNACZENIE POLITYKI SPÓJNOŚCI DLA ROZWOJU MIASTA
DĘBICA**

Praca magisterska
pod kierunkiem
Prof. dr hab. Ireny Pietrzyk

Kraków 2016

Nr albumu: 191246

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych

kierunek: Ekonomia

specjalność : Ekonomia menedżerska

OŚWIADCZENIE STUDENTA

Niniejszym oświadczam, że pracę ~~licencjacką~~/ magisterską* na temat:

Znaczenie polityki spójności dla rozwoju miasta Dębica

napisałem samodzielnie. Oświadczam, że praca nie zawiera żadnych informacji, które zostały pozyskane w sposób niezgodny z prawem oraz oświadczam, iż praca nie narusza praw autorskich w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. nr 90, poz. 631 z późniejszymi zmianami), oraz nie narusza dóbr osobistych zgodnie z prawem cywilnym. Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w wyższej uczelni.

Kraków, dnia

.....

/podpis studenta/

** niepotrzebne skreślić (w zależności od rodzaju przedstawianej pracy)*

Spis treści	strona
Wstęp	4
Rozdział I	
CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA MIASTA DĘBICA	
1. Położenie geograficzne i rys historyczny.....	6
2. Charakterystyka demograficzna i rynek pracy.....	12
3. Gospodarka miasta i warunki życia ludności.....	24
4. Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020.....	30
Rozdział II	
ISTOTA I CELE POLITYKI REGIONALNEJ UNII EUROPEJSKIEJ	
1. Przesłanki i geneza europejskiej polityki regionalnej.....	34
2. Zasady europejskiej polityki regionalnej.....	40
3. Podstawowe instrumenty finansowe europejskiej polityki regionalnej.....	44
4. Podmioty europejskiej polityki regionalnej.....	49
Rozdział III	
POLITYKA SPÓJNOŚCI W POLSCE PO AKCESJI DO UE	
1. Pierwszy okres członkostwa (2004-2006)	57
2. Narodowa Strategia Spójności na lata 2007-2013	61
3. Programy operacyjne w Polsce w latach 2007-2013.....	64
4. Perspektywa finansowa 2014-2020.....	76
Rozdział IV	
ANALIZA I OCENA WPŁYWU FUNDUSZY EUROPEJSKICH NA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW DĘBICY	
1. Analiza wykorzystania środków finansowych w latach 2007-2013	80
1.1. Budżet miasta Dębica.....	80
1.2. Wykorzystanie środków unijnych przez miasto.....	87
2. Wyniki ankiety na temat wdrożenia funduszy unijnych dla społeczności lokalnej.....	93
3. Wnioski i ocena wdrożenia funduszy europejskich w Dębicy.....	103
Zakończenie	105
Bibliografia	109
Spis rysunków	116
Spis tabel	114
Spis wykresów	116
Aneks	117

Wstęp

Każdy kraj oraz poszczególne regiony prowadzą swoją politykę mającą ogólny charakter wpływający na podniesienie ich pozycji na arenie międzynarodowej lub lokalnej. Takie podejście sprzyja rywalizacji, mającej niejednokrotnie swoje odzwierciedlenie w konfliktach. Państwa europejskie z uwagi na swoje wieloletnie doświadczenie wskazują poprawność zastąpienia polityki rywalizacji, polityką solidarności i współpracy, jaką jest polityka spójności. Pozwala ona na wyrównywanie wszelakiego rodzaju nierówności społecznych, gospodarczych i terytorialnych.

Celem niniejszej pracy jest ukazanie znaczenia polityki spójności realizowanej w latach 2007-2013 dla rozwoju jednostki samorządu terytorialnego jaką jest gmina miejska Dębica.

Praca składa się z czterech rozdziałów, a każdy z nich podzielono na podrozdziały. W pierwszym rozdziale skupiono się na charakterystyce społeczno-gospodarczej miasta Dębica. Pokróćce przedstawiono jego położenie geograficzne i rys historyczny. Następnie bliżej przyjrano się demografii i rynkowi pracy w mieście. Dokonano także charakterystyki gospodarki miasta i warunków życia ludności, a na koniec przedstawiono strategię rozwoju miasta na kolejny okres planistyczny UE 2014-2020. Pozwoliło to przybliżyć informacje niezbędne w odniesieniu się do zmian zaistniałych w mieście po wprowadzeniu polityki spójności i uzyskać końcowe wnioski.

Rozdział drugi ma charakter teoretyczny i odnosi się do Unii Europejskiej. Zawarto w nim przesłanki oraz genezę europejskiej polityki regionalnej. Wspomniano także o najważniejszych zasadach tej polityki oraz jej głównych instrumentach finansowych. W ostatnim podrozdziale opisano instytucje zajmujące się realizacją europejskiej polityki regionalnej.

Z kolei rozdział trzeci przedstawia informacje w zakresie polityki spójności w odniesieniu do Polski. Na początku opisano pierwszy okres członkostwa Polski w UE, czyli lata 2004-2006 oraz fundusze jakie przekazano na realizację polityki spójności w kraju w tym okresie. Następnie omówiono Narodową Strategię Spójności przygotowaną na lata 2007-2013, oraz przedstawiono programy operacyjne w Polsce na ten sam okres planistyczny. W ostatnim podrozdziale omówiona została perspektywa finansowa 2014-2020.

Czwarty rozdział to część badawcza pracy. Przedstawiono w niej analizę i ocenę wpływu funduszy europejskich na jakość życia mieszkańców miasta. Na początku przeanalizowano budżet Dębicy, a później umieszczono dane ukazujące wysokość

i przeznaczenie środków unijnych w mieście. Kolejny podrozdział to wyniki przeprowadzonego osobiście kwestionariusza ankietowego na temat drożenia funduszy unijnych dla społeczności lokalnej (tekst ankiety włączono w aneksie). Wnioski i ocena wdrożenia funduszy europejskich w mieście są podsumowaniem ostatniego rozdziału.

Dla przedstawienia danych i opracowanych wyników badań stworzono tabele, a część z nich obrazowo ukazano na wykresach, po czym została dokonana analiza w formie opisowej.

Pracę napisano w oparciu o materiały źródłowe, które stanowiła literatura z zakresu europejskiej polityki regionalnej, strony internetowe Unii Europejskiej oraz dane udostępnione przez Urząd Miejski w Dębicy. Niniejsza praca może zostać wykorzystana przez władze miasta oraz inne jednostki zajmujące się pozyskiwaniem i wdrażaniem środków unijnych, potencjalnych inwestorów chcących rozpocząć w mieście swoją działalność, a także mieszkańców Dębicy w celu powiększenia ich świadomości na temat funduszy europejskich.

Rozdział I

CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA MIASTA DĘBICA

1. Położenie geograficzne i rys historyczny

Dębica to miasto położone w południowo-wschodniej Polsce, w województwie podkarpackim, na pograniczu Kotliny Sandomierskiej i Pogórza Karpackiego. Przez jej teren przepływa rzeka Wisłoka, która jest prawobrzeżnym dopływem Wisły, a dodatkowo zalesiona okolica wpływa na obraz terenu. Ze względu na administrację samorządową Dębica jest gminą i siedzibą powiatu dębickiego, a przyczyniły się do tego uwarunkowania gospodarcze i położenie miasta. Istotne staje się wspomnienie, że według ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej istnieją trzy typy gmin. Pierwszy stanowią gminy wiejskie, na których terenie znajdują się wyłącznie wsie, drugi to gminy o statusie miasta, trzeci mają charakter miejsko-wiejskich typów¹. Warto podkreślić, że nazwę Dębica nosi obok miasta będącego przedmiotem analizy niniejszej pracy, gmina wiejska wchodząca w skład powiatu dębickiego, na której terenie występuje 19 sołectw (rys. 1).

Istnieje wiele cech wskazujących na specyfikę miasta. Encyklopedia Powszechna PWN definiuje miasto jako: „skupisko ludzkie, przeciwstawiane wsi, charakteryzujące się zagęszczoną zabudową, zróżnicowaną strukturą społeczną mieszkańców, utrzymujących się w większości z zajęć nierolniczych — handlu, rzemiosła, przemysłu i usług”². Z kolei w słowniku geograficznym widnieje definicja mówiąca, że: „miasto stanowi jednostkę osadniczą o dużym skupieniu domów, osiedle przekraczające 1000 mieszkańców, przy czym rolnictwem zajmuje się nie więcej niż 25% mieszkańców. Statut prawny to kryterium wyróżniające wśród osiedli – prawa miejskie”³. Sytuacja demograficzna to szczególne wymaganie decydujące o przyznaniu statusu miasta. Wśród innych cech należałoby wymienić charakter gospodarczy o dużej różnorodności, strukturę zawodową ludności miejskiej, czy też rozbudowę sieci dróg, które ułatwiają skupienie życia miejskiego, ale także łączą miasto ze strefą zewnętrzną. Można tutaj zaznaczyć, że charakterystycznym wyróżnikiem jest zróżnicowana zabudowa przestrzenna i inny tryb życia ludności miejskiej aniżeli wiejskiej⁴.

¹ Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej – Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r., (Dz. U. Nr 157 Poz. 1031), s. 5934.

² <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/miasto;3940400.html> [dostęp dnia: 18.12.2015 r.]

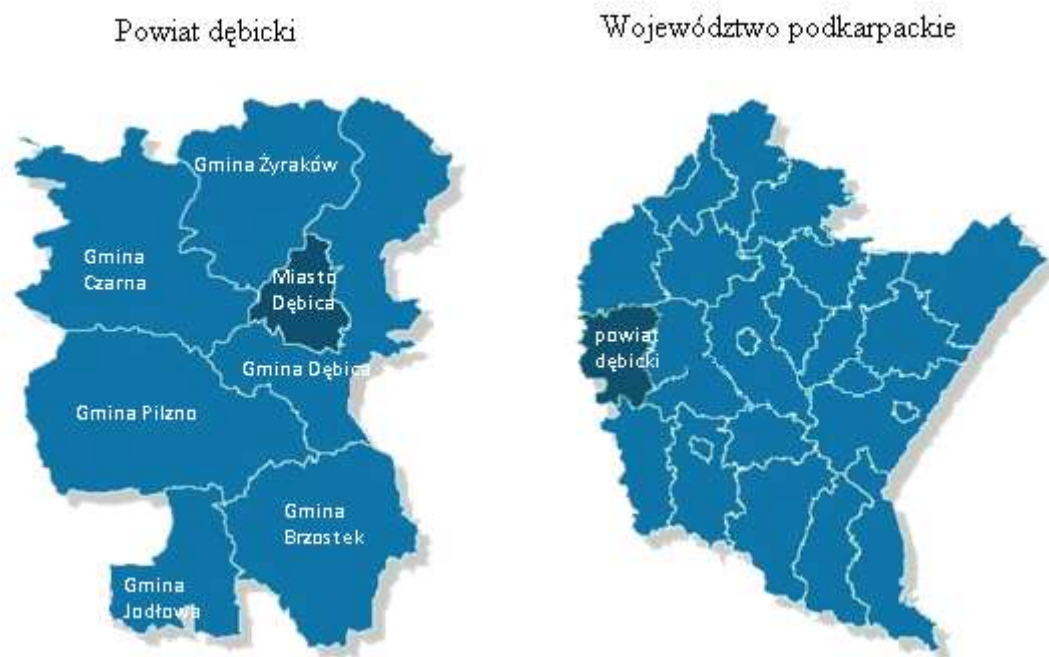
³ Runge A., Runge J., *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Miasto, Videograf Edukacja, Katowice 2008.

⁴ Kielczewska-Zaleska M., *Geografia osadnictwa*, PWN, Warszawa 1972, s. 107 [za:] Przybyła K., *Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na kształtowanie się bazy ekonomicznej miast*, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław 2010.

Granice gminy m. Dębicy od strony północno-zachodniej oddzielają ją od gminy Żyraków, a w części południowo-zachodniej od gminy Czarna. W pozostałej części miasto Dębica graniczy z gminą wiejską Dębica (powyższy opis obrazowo przedstawia rysunek 1).

Rysunek 1

Położenie Dębicy na tle powiatu i województwa



Źródło: <http://straz-debica.net/index.php/12-komenda> [dostęp dnia: 18.12.2015 r.]

Miasto Dębica ma bliski dostęp do przejścia granicznego Słowacji (Barwinek 95 km) i Ukrainy (Medyka i Korczowa 140 km) z punktu widzenia umiejscowienia w województwie podkarpackim. Leży również w niedalekiej odległości od kilku województw: małopolskiego (35 km), świętokrzyskiego (50 km) i lubelskiego (120 km). Najbliższymi głównymi ośrodkami są Rzeszów i Kraków w odległości odpowiednio 45 km i 125 km. Od stolicy kraju Dębicę dzieli 290 km. Cecha ta jest atutem biorąc pod uwagę rozwój. Miasto jest ważnym pośrednikiem w systemie transportowym i komunikacyjnym. Jest położone przy drodze krajowej 94 pomiędzy Rzeszowem i Krakowem. Droga ta łączy przejścia graniczne z Niemcami w Zgorzelcu i Ukrainą w Korczowej. Dębica leży także przy drodze wojewódzkiej nr 985, która integruje ją z istotnymi ośrodkami Mielcem oraz Tarnobrzegiem. Od 2014 roku obrzeżami miasta przebiega autostrada A4 mająca dwa węzły zjazdowe: Dębica Wschód oraz Dębica Zachód. Przez miasto przebiega trasa kolejowa E30 wybiegająca poza granice Polski, łącząca doskonale Wrocław i Przemyśl. Od grudnia 2015 roku swój przystanek w Dębicy ma również pociąg Pendolino, a dzięki temu istnieje bezpośrednie połączenie Dębicy z Warszawą czy też Gdynią. Najbliższe międzynarodowe lotnisko znajduje się 50 km od miasta w Jasionce

koło Rzeszowa, a drugim bardzo popularnym jest lotnisko Kraków – Balice w odległości 132 km. Miasto jest bardzo dobrze skomunikowane z głównymi ośrodkami regionalnymi oraz krajowymi siecią drogową, a także kolejową⁵.

Z uwagi na położenie Dębicy i jej uwarunkowania gospodarcze jest ona nie tylko siedzibą powiatu, ale również rzeczywistym centrum gospodarczym wykraczającym poza jej granice. Na obecną chwilę nie jest miastem na prawach powiatu oraz nie posiada 50 000 mieszkańców, dlatego nie może stać się samodzielnym ośrodkiem subregionalnym. Z tego otóż powodu wspólnie z pobliskim miastem Ropczycami tworzy tzw. dipol. Jednakże rozważane jest administracyjne poszerzenie granic miasta, ponieważ aktualna liczba mieszkańców jest bliska wartości granicznej, aby stać się samodzielnym ośrodkiem subregionalnym⁶.

Jak wszystkie miasta Dębica posiada w swojej historii charakterystyczne dla siebie wydarzenia i etapy rozwoju, które tworzą swoistego rodzaju fenomen. Dowodzą o tym w szczególności jej dzieje i stan obecny. Miasto Dębica posiada siedemsetletnią historię. Najwcześniejsze informacje o jego powstaniu pochodzą z 1293 roku, kiedy to krakowski książę Leszek Czarny zdecydował, aby „Dębicha” trafiła w ręce Gryfitów⁷. To właśnie po Gryfitach Dębica odziedziczyła swój herb, który przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2

Herb Miasta Dębica



Źródło: www.ziemiadebicka.pl [dostęp dnia: 28.12.2015 r.]

Na początku XIV wieku Dębica stała się siedzibą dekanatu „leśnego”, na który składało się czternaście parafii w Puszczy Sandomierskiej. Początkowo była zwana Dambichą,

⁵ <http://debica.pl/strony/nasze-miasto/geografia> [dostęp dnia: 28.12.2015 r.]

⁶ http://www.powiatdebicki.pl/index.php?option=com_content&view=featured&Itemid=101 [dostęp dnia: 28.12.2015 r.]

⁷ Ginalska T., *Dębica i okolice*, ROKSANA, Dębica 2000, s. 12.

Dambyczą lub Dębiczą. Nazwy te z pewnością pochodziły od rosnących w tych czasach lasów dębowych⁸.

Sprzyjające położenie przy „trakcie ruskim”, który bardzo zyskał na znaczeniu w XIV wieku spowodowało, że dębiczcy właściciele postanowili założyć tam miasto. W roku 1358 król Kazimierz Wielki nadał Świętosławowi herbu Gryf przywilej lokacyjny, w którym napisane zostało pozwolenie na założenie miasta „od nowa” na prawie niemieckim, zwanym średzkim. Pierwszym dziedzicznym wójtem Dębicy został sołtys z Lipin, Mikołaj, któremu w 1372 roku zostało powierzone urządzenie miasta. Rozwój nastąpił w 1446 roku, kiedy wydano przywilej na jarmarki i targi. Rozwój nie trwał długo, gdyż najazd Węgrów i Tatarów zniszczył dotychczasowy dorobek. O odbudowę miasta postarali się następni sukcesorzy grodu, którymi byli Jan z Podgrodzia oraz Katarzyna z Latoszyna. W 1502 roku na 14 lat od czynszów zwolnili mieszczan, poprzez nadanie im prawa do bezpłatnego zaopatrywania się w drewno na budulec i opał w pobliskich lasach⁹.

W XVI wieku Dębica została podzielona pomiędzy Gryfitów, Trzecieckich i Górskich, a ziemie leżące na zachód od parafii należały do dębickiego proboszcza. W 1530 roku istniał już rynek z ratuszem położony przy kościele św. Jadwigi, który stanowił centrum miasta¹⁰. Ponad dwadzieścia lat później doszło do pożaru, który spalił kościół parafialny oraz liczne zabudowania. W 1578 roku miasto liczyło 700 mieszkańców, a 20 z nich było rzemieślnikami. Występowały również takie zawody jak krawiec, kuśnierz, szewc, kowal, miecznik, nożownik, kołodziej oraz błoniarz¹¹. Po pożarze postanowiono wybudować nowy kościół pod wezwaniem św. Małgorzaty. Obecnie jest to kościół św. Jadwigi i św. Małgorzaty. Prace trwały prawie 100 lat, aż do 1650 roku. Ruchy reformatorskie były główną przyczyną tak wolnego tempa budowy. Podzieliły one właścicieli Dębicy oraz społeczeństwo. Co więcej, powołano nawet dwóch niezależnych proboszczów. Zaczęto dopuszczać się przestępstw. Jeden z właścicieli Dębicy, Piotr Górski, ukraść z budowanego kościoła wszystkie srebra, a oddał je wówczas, gdy zwrócił się do niego w tej sprawie król Zygmunt August. Budowa świątyni św. Barbary w 1651 roku zapoczątkowała Nową Dębicę. Fundatorem kościoła był mieszczanin, co jest rzadkością. Świadczy to nie tylko o zamożności fundatora, ale również o znaczeniu gospodarczym i pozycji

⁸ Ginalska T., op.cit., s.12.

⁹ Ambrowicz J., *Dębica i okolice*, Agencja wydawnicza JOTA, Rzeszów 1994, s. 6.

¹⁰ Ginalska T., op.cit., s.15.

¹¹ Ambrowicz J., op.cit., s. 8.

miasta, które miało tak bogatych mieszczan¹². Jednakże potop szwedzki i pożar w 1660 roku, spowodowały, że ta część miasta bardzo wolno się rozwijała¹³.

W drugiej połowie XVII wieku w Dębicy zaczęli osiadać Żydzi. Przybywali oni z okolicznych miast – Pilzna, Ropczyc, Tarnowa. Przybysze byli twórcami oddzielnych gmin w Starej i Nowej Dębicy. Z kolei w życiu gospodarczym nabywali większe wpływy kosztem katolików. Miejsce miały coraz częstsze konflikty, aż doszło do zamknięcia synagog. Spory toczyły się w podupadłym mieście, gdyż kolejny pożar zniszczył znaczną część drewnianej zabudowy. Jednakże ostatecznie pozwolono na odbudowę jednej żydowskiej świątyni na terenie Nowej Dębicy. Przedstawicielami Starej i Nowej Dębicy byli oddzielni burmistrzowie, natomiast miasto przed właścicielami reprezentował jeden wójt. U schyłku XVIII wieku Dębica stała się miastem prywatnym Radziwiłłów, a w wieku XIX właścicielami stali się Raczyńscy z siedzibą na zamku w Zawadzie¹⁴.

Z chwilą pierwszego rozbioru Polski miasto stało się częścią cesarstwa austriackiego i straciło prawa miejskie aż do 1914 roku. Kolejne klęski głodu, powodzi, pożarów i cholery spowodowały, że w miasteczku pozostało kilka domów z przyległymi do nich polami uprawnymi, a w dalszej części znajdowały się bagna i zaniedbane stawy¹⁵. Pozytywny przełom miał miejsce w 1856 roku, kiedy powstała linia kolejowa Kraków – Dębica – Lwów. Miasteczko stało się wtedy atrakcyjne dla lokalizacji zakładów przemysłowych i zaczęto obserwować ożywienie gospodarcze. Można było zaobserwować wtedy pojawienie się młyna parowego, tartaku parowego, fabryki zapalek, mydlarni, huty szkła oraz gorzelni. W 1895 roku Dębica liczyła 3,5 tysiąca mieszkańców, a utworzenie linii kolejowej do Sandomierza spowodowało, że miasto zostało siedzibą stacji kolejowej o znaczeniu węzłowym¹⁶.

Znaczącym dla kultury i oświaty Dębicy było utworzenie gimnazjum w 1900 roku. Ukończenie szkoły średniej miało wtedy istotne znaczenie i umożliwiała młodzieży zdobycie zawodu głównie w służbie państwowej. Z kolei ukończenie studiów uniwersyteckich było rzadkością, a tytuły naukowe były traktowane jednakowo jak tytuły rodowe. Dla tych powodów dębickim mieszczanom zależało, aby powstała szkoła średnia¹⁷. Warto tutaj przytoczyć nazwiska wychowanków gimnazjum i liceum, którzy zyskali sławę. Są to pisarze Jan Wiktor, Wilhelm Mach, Waleria Szalay-Groele, aktor i reżyser Tadeusz Łomnicki oraz kompozytor i

¹² Grych W., *Spacerem po Dębicy*, Agencja wydawnicza JOTA, Rzeszów 2011, s. 100.

¹³ <http://debica.pl/strony/nasze-miasto/historia> [dostęp dnia: 29.12.2015 r.]

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Ginalska T., *op.cit.*, s. 16.

¹⁶ Ambrowicz J., *op.cit.*, s. 8.

¹⁷ Stańko A., Skowron E., *Dębica w Karpackiej Brygadzie Legionów. Legioniści w walkach o niepodległość i odbudowę kraju*, Gmina Miasta Dębica, Dębica 2004, s. 67.

dyrygent Krzysztof Penderecki¹⁸. Kiedy Polska zaczęła walczyć o niepodległość najaktywniejszym zespołem w rozbrajaniu miejscowego garnizonu oraz posterunków policji byli właśnie gimnazjaliści. Jednakże zanim to nastąpiło, przez miasto przewalił się wojenny kataklizm. Już w sierpniu 1914 roku młodzi ludzie pod wodzą profesora Tadeusza Gawryśia ochotniczo zorganizowali się i ruszyli do walki o Polskę w II pułku Brygady Legionów. Jesienią pierwszego roku wojny Dębica poniosła ciężkie ofiary, ale najpoważniejsze zniszczenia miały miejsce w maju 1915 roku w trakcie majowych walk o miasto¹⁹.

Po odzyskaniu niepodległości, mimo poważnych zniszczeń doznanych podczas I wojny światowej, Dębica nadal się rozwijała. Rozwój był powolny, ale systematyczny. W 1937 roku miasto stało się stolicą powiatu, a w kolejnych latach na jego terenie rozpoczęła się budowa kilku znaczących zakładów przemysłowych, które wchodziły w skład utworzonego wtedy Centralnego Okręgu Przemysłowego²⁰. Wśród nich można wymienić następujące przedsiębiorstwa, które pojawiły się na międzynarodowych rynkach: Fabryka Gum Jezdnych „Stomil”, Zakłady Chemiczne S.A., Walcownia Metali i Fabryka Materiałów Wybuchowych „Lignoza”. Taka sytuacja wpływała na rozwój terytorialny oraz wzrost liczby mieszkańców, która przekroczyła 10 tys. osób²¹.

Sprzyjającą tendencję rozwojową dla Dębicy przerwał wybuch II wojny światowej. Już 1 września 1939 roku pierwsze bomby zostały zrzucone na miasto. Po początkowym dokonaniu zniszczeń na teren Dębicy wkroczyły wojska niemieckie. Okupant hitlerowski przygarnął zgromadzony tu potencjał przemysłowy. Z uwagi na istnienie węzła kolejowego stworzono w mieście więzienia i areszty z miejscem przeznaczonym do tortur. Powstało także getto, obóz krany dla Polaków, a na dębickich tzw. Błoniach budowano wojskowe lotnisko. W 1944 roku do miasta wkroczyły oddziały radzieckie, a walki frontowe zniszczyły miasto w 40%²².

Po zakończeniu wojny nastąpiła szybka odbudowa i rozwój miasta oraz miejscowego przemysłu. Pod koniec lat 60. liczba mieszkańców Dębicy podwoiła się i wynosiła już ponad 20 tys. osób. Rozbudowane zostały Dębickie Zakłady Opon Samochodowych „Stomil”, które obecnie noszą nazwę Firma Oponiarska „Dębica” S.A., Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego

¹⁸ Ambrowicz J., *op.cit.*, s. 8.

¹⁹ Stańko A., Skowron E., *op.cit.*, s. 78-79.

²⁰ Kłos. S., *Powiat dębicki*, Agencja wydawnicza JOTA, Rzeszów 2011, s. 9.

²¹ Ambrowicz J., *op.cit.*, s. 9.

²² Ginalska T., *op.cit.*, s. 19-22.

(obecnie Wytwórnia Urządzeń Chłodniczych PZL), Dębicka Fabryka Farb i Lakierów „Polifarb” (wcześniej Zakłady Chemiczne S.A.), dawna „Ligoza” została przekształcona w Zakłady Tworzyw Sztucznych „Erg” S.A., natomiast Przedsiębiorstwo Przemysłu Mięsnego i Zakłady Drobiarskie „Animex” zostały producentami na skalę krajową. W tych czasach powstawały także nowe firmy, a wśród nich Kombinat Rolno-Przemysłowy „Igloopol”. Znaczącemu wzrostowi przemysłu towarzyszył rozwój budownictwa mieszkaniowego, a także oświaty, kultury, służby zdrowia, sportu i rekreacji. Na skutek reformy administracyjnej w 1975 roku miasto przestało być siedzibą powiatu, jednakże kolejna reforma w 1998 roku przywróciła jej poprzednie miano. W tym czasie Dębica miała już prawie 50 tys. mieszkańców, co świadczy o jej rozwoju²³.

2. Charakterystyka demograficzna i rynek pracy

Powierzchnia m. Dębica wynosi prawie 34 km². Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego teren ten zamieszkuje 46 568 osób. Biorąc pod uwagę liczbę ludności Dębica zajmuje 98 miejsce w Polsce oraz 7 miejsce w województwie podkarpackim²⁴. Gęstość zaludnienia wynosi 1 377 osób na km². Porównanie Dębicy z innymi miastami województwa podkarpackiego przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Liczba mieszkańców i gęstość zaludnienia w 10 największych miastach województwa podkarpackiego

Miasto	Powierzchnia (w ha)	Liczba mieszkańców	Gęstość zaludnienia (os/km ²)
Rzeszów	11 635	185 123	1591
Stalowa Wola	8 252	63 692	772
Przemyśl	4 617	63 441	1374
Mielec	4 689	60 827	1297
Tarnobrzeg	8 540	48 217	565
Krosno	4 350	46 934	1079
Dębica	3 383	46 568	1377
Sanok	3 808	39 027	1025
Jarosław	3 461	38 796	1121
Jasło	3 652	36 260	993

²³ Ambrowicz J., *op.cit.*, s. 10.

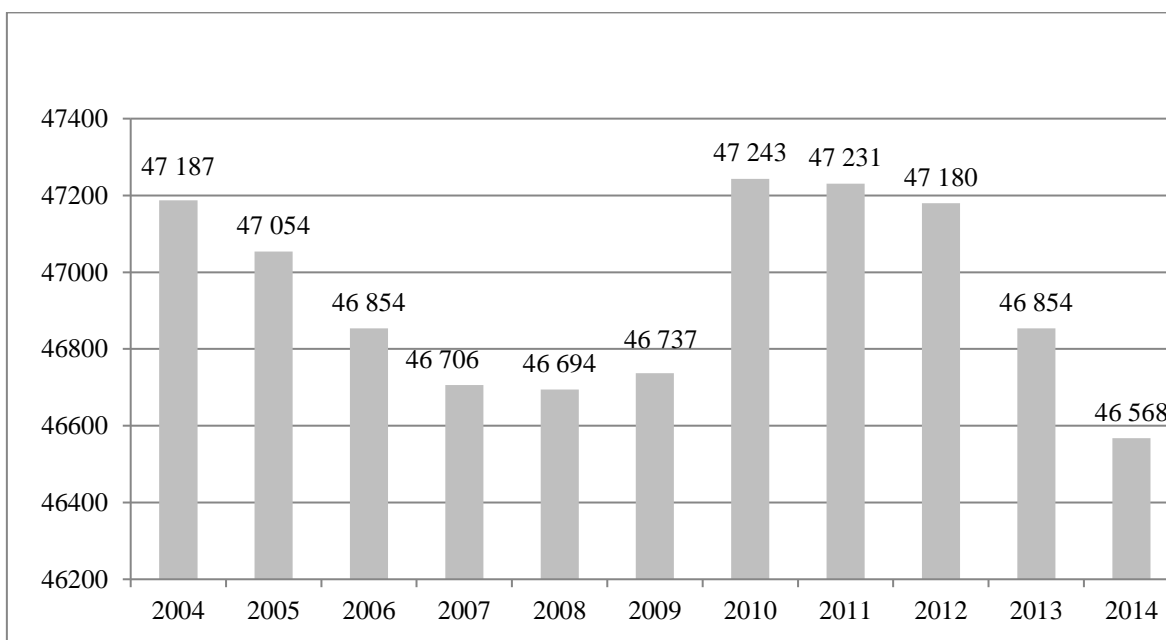
²⁴ Główny Urząd Statystyczny, „Rocznik Statystyczny 2015”, Warszawa 2015, s. 96.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia 02.01.2016 r.]

Całe województwo podkarpackie to miasta niewielkie, a wśród nich można wyróżnić tylko cztery mające ponad 50 tys. mieszkańców. Jak wynika z powyższej tabeli Dębica zaraz po Rzeszowie ma największą gęstość zaludnienia w województwie podkarpackim, ponieważ jej powierzchnia jest najmniejsza z wyżej podanych miast i równocześnie przewyższa liczbą mieszkańców Sanok, Jarosław i Jasło. Świadczy to o chęci ludzi do zamieszkiwania na jej terenie, a taka sytuacja dodatkowo warunkuje dalszy rozwój Dębicy w jej aktualnych granicach administracyjnych. Z uwagi na fakt, iż ilość mieszkańców oraz powiązana z nią gęstość zaludnienia są wartościami ulegającymi dynamicznym zmianom należałoby je oceniać w dłuższym okresie. Takie przedstawienie danych ukazuje wykres 1.

Wykres 1

Liczba mieszkańców m. Dębica w latach 2004-2014



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 02.01.2016 r.]

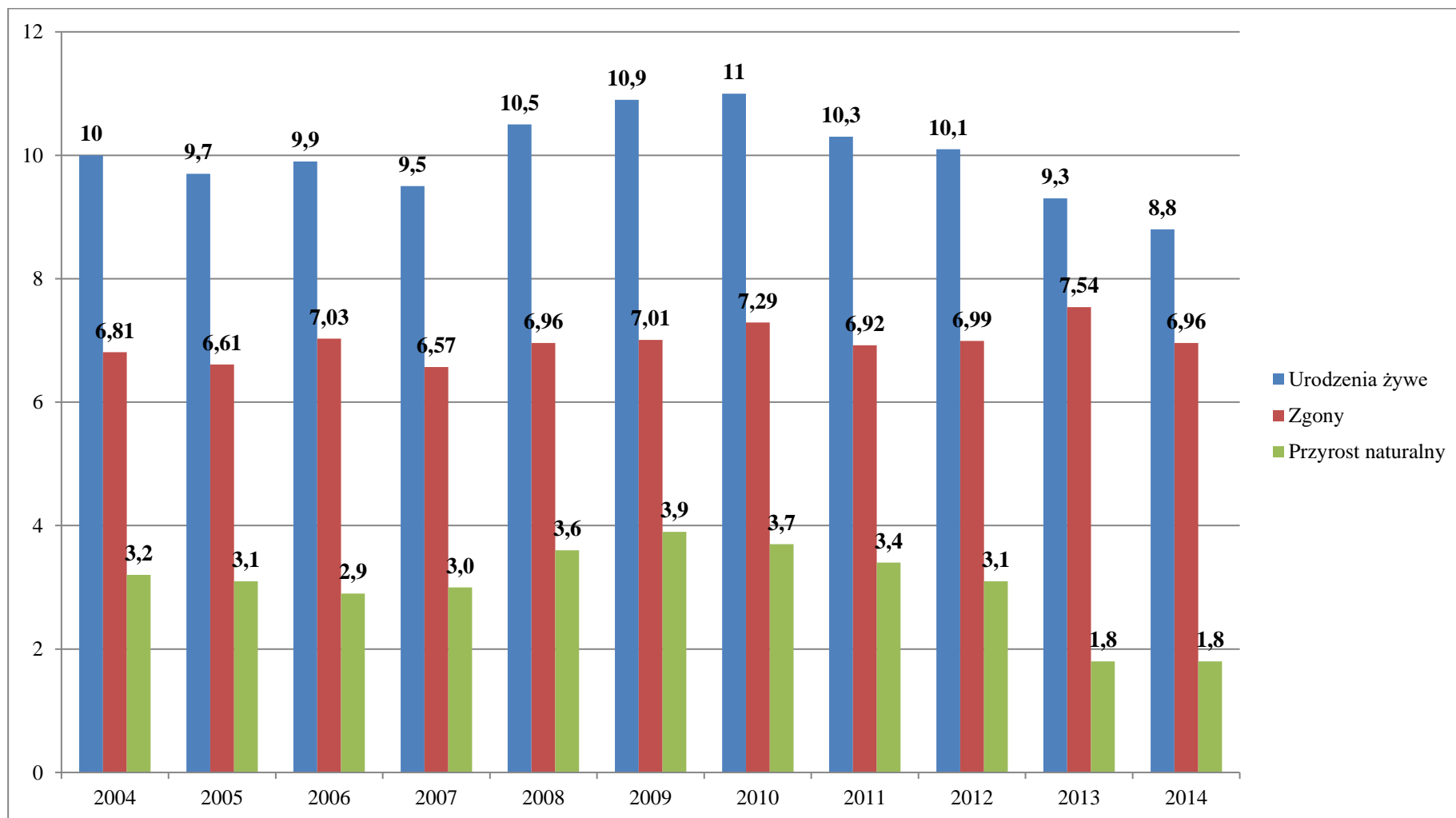
Chcąc dokonać analizy powyższego wykresu należy odnieść się do zmian w przyroście ludności oraz salda migracji. Jednym z istotnych elementów wpływających na liczbę ludności i strukturę demograficzną jest ruch naturalny mieszkańców. Różnica pomiędzy urodzeniami żywymi i zgonami to właśnie przyrost naturalny, który jest zależny od różnych czynników wpływających na płodność oraz umieralność²⁵. W Polsce w 2012 roku przyrost

²⁵ Szwarz K., *Przestrzenne zróżnicowanie przyrostu naturalnego w Polsce – stan aktualny i perspektywy*, Studia Ekonomiczne, nr 103 *Demograficzne uwarunkowania rozwoju gospodarczego*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach 2012, s.166.

naturalny był bliski zeru, w kolejnym roku był ujemny, a w 2014 roku był dodatni. Nieco inaczej sytuacja kształtowała się w Dębicy, co przedstawia wykres 2.

Wykres 2

Współczynnik ruchu naturalnego ludności Dębicy w 2014 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (w ‰)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 05.01.2016 r.]

Początkowo przyrost naturalny spadał z 3,2‰ do 2,9‰, jednakże w roku 2007 nastąpił jego wzrost do 3,0‰. Na ten wzrost miał wpływ spadek liczby zgonów w tym roku oraz dość duża liczba urodzeń żywych. Swoje maksimum przyrost naturalny osiągnął w 2009 roku, a mianowicie na 1000 mieszkańców wynosił 3,9. Było to spowodowane prawie najwyższą liczbą urodzeń żywych wśród badanych lat oraz dość niską liczbą zgonów. Następnie tendencja była spadkowa aż do roku 2013, w którym to w stosunku do roku poprzedniego przyrost naturalny zmniejszył się prawie o połowę, do poziomu 1,8‰ i na tym też poziomie pozostał w roku kolejnym. Taki spadek był skutkiem zmniejszającej się liczby urodzeń żywych oraz wzrostu liczby zgonów. Poziom wskaźnika przyrostu naturalnego poniżej 2,0‰ oznacza, że pomimo jego wartości dodatniej miara ta nie zapewnia reprodukcji prostej ludności i taka sytuacja miała miejsce w badanych dwóch ostatnich latach. W takim przypadku odtwarzanie (w czasie) stanu i struktury ludności na skutek ruchu naturalnego nie występuje²⁶.

Wśród wszystkich mieszkańców Dębicy można wyróżnić podział z uwagi na wiek ekonomiczny. Ludność w wieku przedprodukcyjnym to mieszkańcy mający od 0 do 18 lat. Osoby te nie są produktywne, zazwyczaj podlegają obowiązkowi szkolnemu, dlatego nie przynoszą dochodu ekonomicznego. W wieku produkcyjnym są osoby powyżej 18 roku życia, natomiast górna granica jest określana w zależności od płci (kobiety do 59, a mężczyźni do 64 roku życia). Jest to grupa przynosząca dochód gospodarce. Są to osoby zdolne do podjęcia pracy zarobkowej, czyli wykonujący pracę, która przynosi dochód lub bezrobotni. Natomiast ludność w wieku poprodukcyjnym to kobiety od 60, a mężczyźni od 65 roku życia, którzy otrzymują emerytury. Taki podział wiekowy jest przyjmowany w statyce dla potrzeb ekonomii²⁷.

Dla lepszego przedstawienia i porównania liczby mieszkańców Dębicy według wieku ekonomicznego w tabeli 2 zawarto prócz danych dla miasta także liczbę ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym oraz poprodukcyjnym i jej strukturę dla kraju, województwa oraz powiatu na przestrzeni pięciu lat (2010-2014). Takie ukazanie danych pozwoli zobrazować sytuację miasta w tym obszarze, a także może być podstawą dla dalszych rozważań w dziedzinie społecznej, ekonomicznej oraz gospodarczej.

²⁶ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/reprodukcja-ludnosci;3967216.html> [dostęp dnia: 02.03.2016 r.]

²⁷ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/861,pojecie.html> [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

Tabela 2

Liczba ludności według wieku ekonomicznego (w tys. osób) oraz jej struktura (w %)

Ludność	2010		2011		2012		2013		2014	
Polska										
	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %
w wieku przedprodukcyjnym	7 243	18,8	7 147	18,5	7 067	18,3	6 996	18,2	6 943	18,0
w wieku produkcyjnym	24 831	64,4	24 738	64,2	24 606	63,9	24 422	63,4	24 230	63,0
w wieku poprodukcyjnym	6 456	16,8	6 653	17,3	6 861	17,8	7 078	18,4	7 305	19,0
Województwo podkarpackie										
	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %
w wieku przedprodukcyjnym	431	20,3	422	19,8	414	19,5	408	19,1	401	18,8
w wieku produkcyjnym	1 359	63,9	1 360	63,9	1 360	63,8	1 356	63,7	1 351	63,5
w wieku poprodukcyjnym	338	15,9	346	16,3	356	16,7	366	17,2	377	17,7
Powiat dębicki										
	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %
w wieku przedprodukcyjnym	28,4	21,1	27,9	20,7	27,4	20,3	26,9	19,9	26,5	19,6
w wieku produkcyjnym	86,4	64,0	86,5	64,0	86,6	64,0	86,4	63,9	86,2	63,8
w wieku poprodukcyjnym	20,0	14,9	20,6	15,3	21,2	15,7	21,8	16,1	22,4	16,6
Dębica										
	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %	w tys. osób	w %
w wieku przedprodukcyjnym	8,5	18	8,4	17,9	8,3	17,7	8,2	17,5	8,1	17,4
w wieku produkcyjnym	31,7	67,2	3,5	66,6	31,2	66,2	30,7	65,5	30,1	64,7
w wieku poprodukcyjnym	7,0	14,8	7,3	15,5	7,6	16,2	7,9	17,0	8,3	17,9

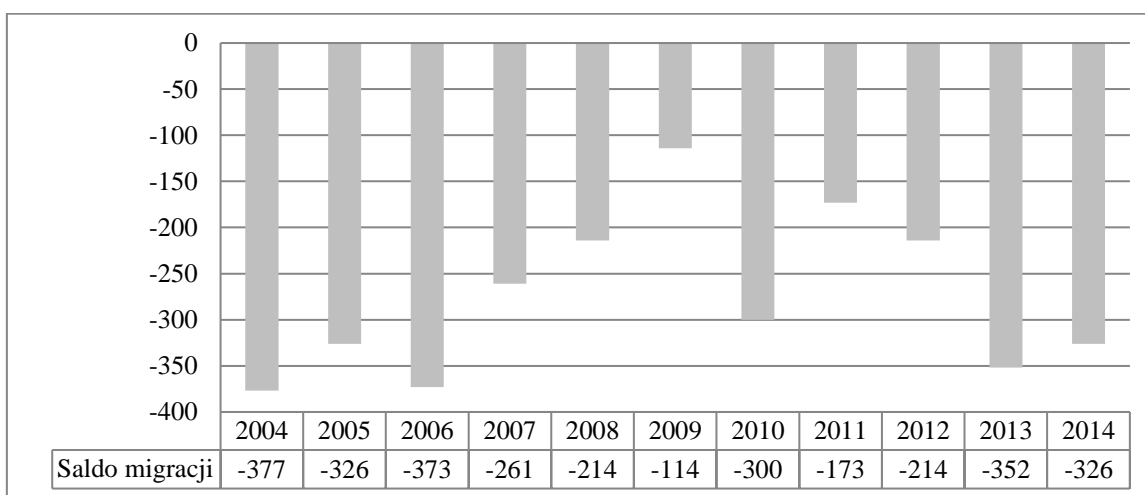
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 02.03.2016 r.]

Jak wynika z powyższych danych, największą grupę mieszkańców Dębicy stanowi ludność w wieku produkcyjnym, jednak wartość ta stopniowo spada. Swoje odzwierciedlenie znajduje to we wzrastającej liczbie ludności w wieku poprodukcyjnym. Możliwym staje się tutaj znalezienie potwierdzenia starzenia się mieszkańców gminy. Odzwierciedlenie takich wniosków można zastosować również dla kraju i pozostałych dwóch jednostek samorządu terytorialnego – województwa i powiatu. Struktura dla nich oscyluje na podobnym poziomie dla poszczególnego wieku ekonomicznego. Procentowy udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym z roku na rok maleje, natomiast zauważa się wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym. W całym społeczeństwie można zaobserwować spowolnienie rozwoju demograficznego. Starzenie się ludności jest wynikiem wydłużania się trwania życia oraz niskiego poziomu dzietności²⁸.

Analizując saldo migracji należałoby odnieść się do jego definicji. Słownik Eurostat Statistics Explained mówi, że: „saldo migracji jest to różnica między imigracją oraz emigracją na danym terenie w ciągu roku”. Kiedy liczba imigrantów jest większa niż liczba emigrantów mamy do czynienia z dodatnim saldem migracji, a w odwrotnej sytuacji z ujemnym saldem migracji²⁹. Dębicę charakteryzuje ujemne saldo migracji, a więc liczba opuszczających miasto jest większa, niż liczba do niego przybywających. W tym przypadku jest to zjawisko o charakterze długotrwałym (wykres 3).

Wykres 3

Saldo migracji ludności Dębicy w latach 2004-2014



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 02.03.2016 r.]

²⁸ GUS, *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050*, Warszawa 2014, s. 2.

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-osob-starszych-i-konsekwencje-starzenia-sie-ludnosc-polski-w-swietle-prognozy-na-lata-2014-2050,18,1.html> [dostęp dnia: 02.03.2016 r.]

²⁹ <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Migration/pl> [dostęp dnia: 02.03.2016 r.]

Najwięcej osób emigrowało z Dębicy w latach 2004-2006 z momentem wejścia Polski do Unii Europejskiej. Rynek pracy w tym czasie znacząco się powiększył, a ludność wyjeżdżała poza granice szukając ciekawszej i lepiej płatnej pracy³⁰.

Korygując przyrost naturalny o saldo migracji otrzyma się miarę jaką jest wskaźnik rzeczywistego przyrostu ludności. Daje on całkowity i jasny obraz zmieniającej się liczby ludności danego obszaru³¹.

Tabela 3

Przyrost naturalny i rzeczywisty ludności w Dębicy latach 2004-2014 (w ‰)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Przyrost naturalny	3,2	3,1	2,9	3,0	3,6	3,9	3,7	3,4	3,1	1,8	1,8
Przyrost rzeczywisty	2,8	2,8	2,5	2,7	3,4	3,8	3,4	3,2	2,9	1,4	1,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 02.03.2016 r.]

Posiadając powyższe informacje można stwierdzić, że od 2004 do 2008 roku liczba mieszkańców Dębicy zmniejszała się. Miały na to wpływ malejący przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji przyjmujące duże wartości ujemne. Wysoki poziom wskaźnika ujemnego salda migracji powodował, że pomimo wzrostu przyrostu naturalnego liczba mieszkańców miasta wciąż spadała. W roku 2009 nastąpił niewielki wzrost liczby ludności, jednakże znaczący wzrost zauważono w roku 2010. W tych latach przyrost naturalny był najwyższy oraz saldo migracji w 2009 roku było najniższe wśród wszystkich lat przedstawionego okresu. Następnie z roku na rok liczba ludności spadała. Początkowo spadek był niewielki, ale w 2013 w porównaniu do roku 2012 liczba ludności zmniejszyła się o ponad 300 osób, a w roku 2014 o kolejne 300 mieszkańców. Na taką sytuację miały wpływ zarówno spadek przyrostu naturalnego oraz jego niski, ale stały poziom w ostatnich badanych latach, a także ujemne saldo migracji.

Charakterystyczną cechą dla Dębicy jest wysoki współczynnik feminizacji ludności. Współczynnik ten ukazuje liczbę kobiet na 100 mężczyzn. Dla roku 2004 i 2005 wynosił on 106, dla kolejnych czterech było to 107, a od 2010 do 2014 roku wynosił ponownie 106 podobnie jak na początku okresu. Jest to rezultat zbliżony do średniej województwa podkarpackiego oraz całego kraju. Według danych GUS-u w 2014 roku w Dębicy żyło 22 571

³⁰ Matkowska M., *Współczesne problemy migracji w Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 24, Szczecin 2011 s. 90.

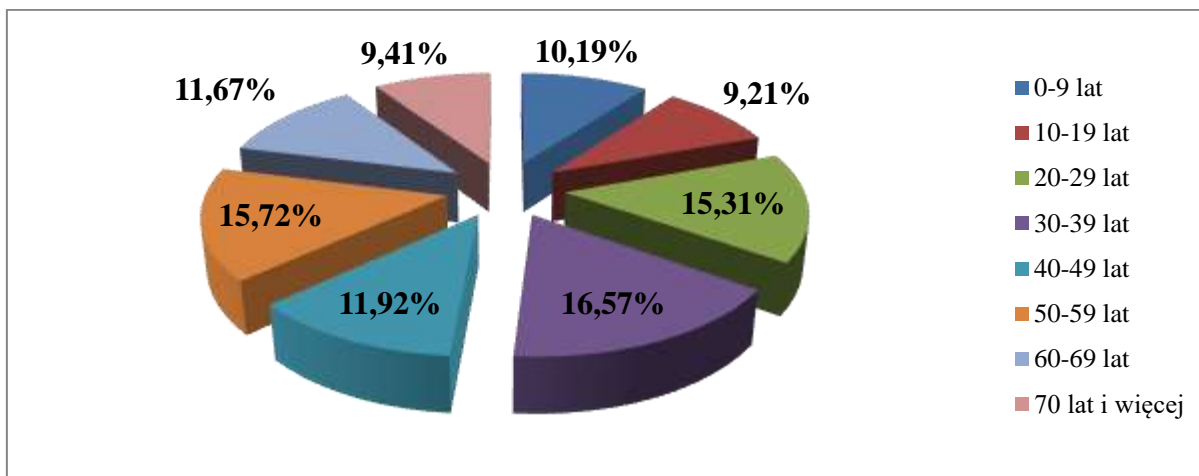
³¹ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/406,pojecie.html> [dostęp dnia: 02.03.2016 r.]

mężczyzn oraz 23 997 kobiet. We wszystkich latach liczba kobiet przewyższała liczbę mężczyzn³².

Kolejnym czynnikiem demograficznym jest struktura wiekowa mieszkańców. Jest ona bardzo ważna w odniesieniu do rozwoju miast, głównie z uwagi na młode społeczeństwo. Wykres 4 ilustruje strukturę wiekową mieszkańców m. Dębica w 2014 roku według wieku.

Wykres 4

Struktura wiekowa mieszkańców m. Dębica w 2014 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 03.01.2016 r.]

Na powyższym wykresie można zauważyć, że dominującą grupą mieszkańców są ludzie młodzi. Znajdują się oni w przedziałach od 20-29 lat oraz 30-39 lat i stanowią 31,88% całej społeczności miasta. Dużą grupą są jednak także osoby powyżej 60 lat, które stanowią ponad 1/5 ogółu mieszkańców. Oznacza to niekorzystne zjawisko, jakim jest starzenie się ludności gminy. Wyraża się ono corocznym spadkiem odsetka mieszkańców Dębicy w wieku przedprodukcyjnym, czyli mających mniej niż 18 lat i wzrostem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym. W roku 2014 osoby mające 70 lat i więcej stanowiły 9,41% ogółu. Takie zjawisko jest negatywnie oceniane w skali lokalnej i potwierdza tendencję ogólnokrajową.

Kształtowanie się zatrudnienia w badanych latach przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Liczba mieszkańców Dębicy pracujących ogółem oraz według płci w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	18 157	18 054	17 972	17 584	17 331
Kobiety	7 534	7 074	7 343	7 158	7 060
Mężczyźni	10 623	10 980	10 629	10 426	10 271

³² Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 02.01.2016 r.]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 05.01.2016 r.]

Dane GUS-u ukazują, że na koniec 2014 roku zatrudnionych było 17 331 mieszkańców Dębicy. Liczba ta to prawie 60% osób będących w wieku produkcyjnym. Można zauważyć spadek liczby zatrudnionych ogółem. Taką tendencję należy powiązać ze spadkiem liczby mieszkańców Dębicy w tych latach. Na taki wynik miał również wpływ kryzys gospodarczy, który miał odbicie także wśród dębickich pracodawców. Zaczęto ograniczać koszty poprzez redukcję zatrudnienia. Z tabeli wynika, że kategorię zatrudnionych w większej mierze stanowią mężczyźni (w około 60%) i nie odpowiada to strukturze demograficznej miasta. Taka sytuacja ma miejsce, ponieważ występuje zróżnicowanie pomiędzy cechami psychicznymi oraz fizycznymi kobiet i mężczyzn. Na dębickim rynku pracy istniało więcej stanowisk pracy, które były odpowiednie dla mężczyzn i to mogło być przyczyną ich większego udziału w strukturze zatrudnienia³³.

Tabela 5

Pracujący według sekcji PKD 2007 w 2012 roku (w tys. osób i %)

Wyszczególnienie	Województwo podkarpackie	Dębica	Jasło	Ropczyce	Mielec
Ogółem	417	18	15	5	25
	100%	100%	100%	100%	100%
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	4	Brak danych	0,01	0,005	0,048
	1,0%	-	0,1%	0,1%	0,2%
Przemysł i budownictwo	161	8	7	2	16
	38,7%	46,2%	45,5%	42,5%	62,6%
Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja	86	3	3	0,8	4
	20,7%	19,3%	20,7%	18,2%	14,4%
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa;	12	Brak danych	0,3	0,08	0,5
	2,8%	-	2,1%	1,8%	1,9%

³³ Główny Urząd Statystyczny, *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy*, Warszawa 2014, s.2.

obsługa rynku nieruchomości					
Pozostałe usługi (m.in. administracja publiczna i obrona narodowa, edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna)	154	6	5	2	5
	36,9%	32,5%	31,6%	37,5%	20,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020 s. 24. [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

Prawie połowa osób pracowała w budownictwie i przemyśle, a 1/3 w sekcji określanej mianem „pozostałe usługi”.

Na koniec 2014 roku było 2 665 osób zarejestrowanych w urzędzie pracy jako osoby bezrobotne. Wśród nich było 1 501 kobiet oraz 1 164 mężczyzn. Był to znaczny spadek w porównaniu do roku 2013, kiedy liczba bezrobotnych sięgała prawie 3 tys. osób³⁴. W tej sytuacji spadek ocenia się pozytywnie. Z powodu sezonowości zatrudnienia, głównie w branży budowlanej i rolnictwie, należy dokonać analizy długookresowej.

Tabela 6

Liczba bezrobotnych w Dębicy według płci w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	2 498	2 721	2 928	2 981	2 665
Kobiety	1 448	1 627	1 648	1 658	1 501
Mężczyźni	1 050	1 094	1 280	1 323	1 164

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

Od roku 2010 do 2013 można zaobserwować coroczny wzrost liczby osób pozostających bez pracy. Spadek następuje dopiero w 2014 roku. Taka sama tendencja występuje wśród bezrobotnych mężczyzn i kobiet, przy czym udział tych ostatnich przewyższa udział pierwszych w liczbie bezrobotnych. Wypada nadmienić, iż zmiany liczby osób nieposiadających pracy są skorelowane ze zmianami liczby osób zatrudnionych. Kiedy spada zatrudnienie najczęściej rośnie bezrobocie i odwrotnie. W 2014 roku liczba zatrudnionych spadła o 253 osoby, natomiast bezrobocie wzrosło o 316 osób. Taka sytuacja wskazuje na to, że więcej nowych osób pojawia się na rynku pracy, aniżeli opuszcza go. Jest to efektem wchodzenia na rynek pracy ludzi młodych. Zatem wzrost bezrobocia jest pokłosiem czynnika demograficznego i coraz mniejszej liczby oferowanych miejsc pracy.

Tabela 7

³⁴ Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2010-2014 (dane w %)

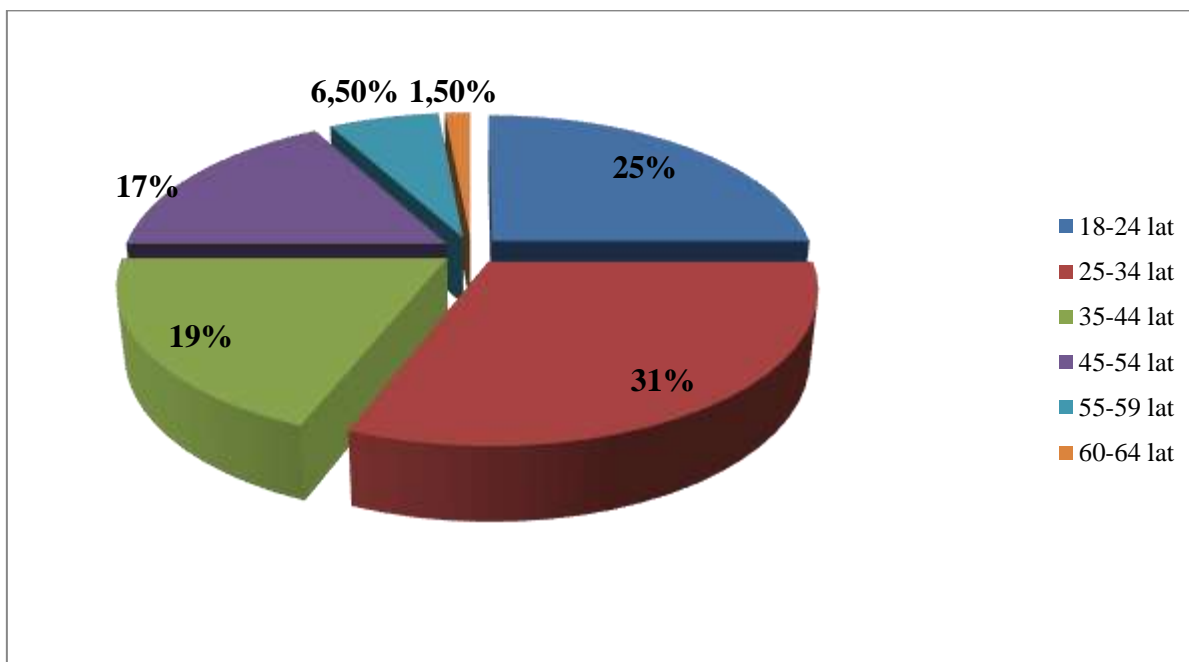
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	12,4	12,5	13,4	13,4	11,4
Województwo podkarpackie	15,4	15,5	16,3	16,3	14,6
Powiat dębicki	11,7	12,6	13,9	13,9	12,4
Dębica	11,5	12,5	13,6	14,0	12,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych oraz <http://www.polskawliczbach.pl/Debica> [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

Stopa bezrobocia w gminie Dębica była zbieżna z przeciętną sytuacją w całym kraju. Ostatnie lata przyniosły szybszy wzrost bezrobocia w Dębicy niż w Polsce. Na koniec roku 2014 stopa bezrobocia dla województwa podkarpackiego wynosiła 14,6%. Znacznie lepiej miara ta kształtowała się do powiatu dębickiego i stanowiła 12,4%, natomiast dla Dębicy była nieco wyższa niż w powiecie (12,7%). W porównaniu z rokiem poprzednim nastąpił spadek stopy bezrobocia, który dla województwa wynosił 16,3%, dla powiatu 13,9%, a dla miasta 14,0%. Sytuacja wydaje się poprawiać, jednak w celu dokonania prawidłowej oceny należy obserwować tę tendencję w kolejnych latach. Istotnym jest także analizowanie bezrobocia według wieku oraz wykształcenia, co odda lepszy obraz problemu.

Wykres 5

Struktura bezrobocia z uwagi na wiek na dzień 31.12.2014 r.

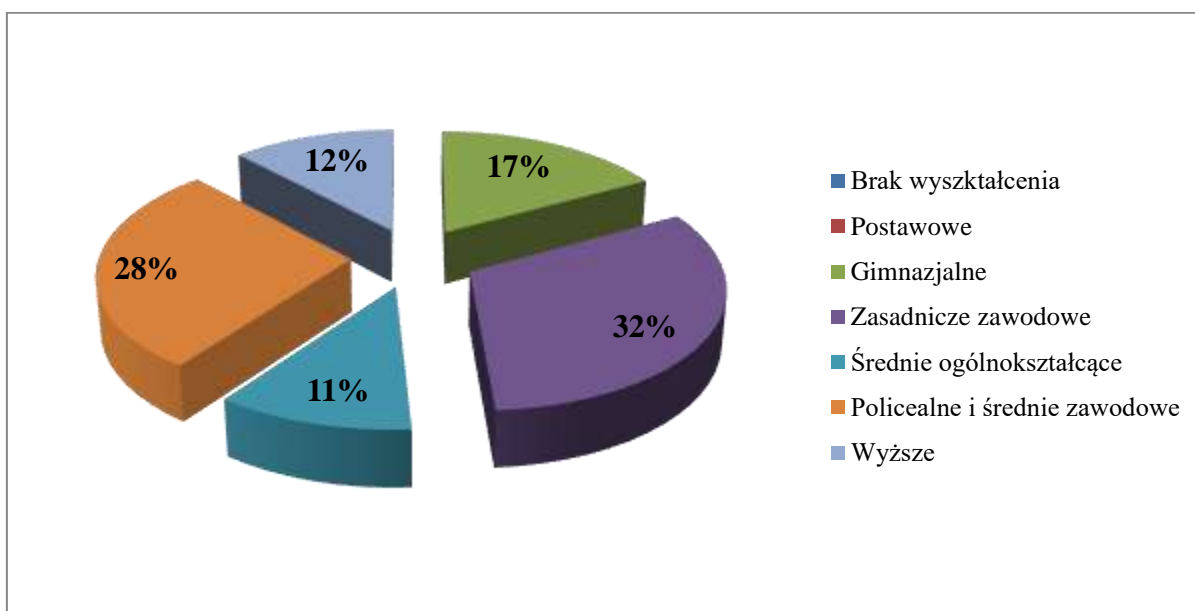


Źródło: Opracowanie własne na podstawie PUP: Informacja o lokalnym rynku pracy wg stanu na 31.12.2014 r., s.20. [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

Odnosząc się do struktury bezrobocia według wieku największą grupą bezrobotnych stanowiącą ponad połowę całej ludności były osoby młode, które miały poniżej 35 lat. Wśród nich 25% to młodociani, niemający ukończonych 25 lat. Jest to trudna prawda, kiedy młodzi ludzie, którzy ukończyli szkoły, są pełni wigoru i chęci do pracy nie mogą jej znaleźć. Taka sytuacja jest często źródłem wielu zjawisk patologicznych takich jak przestępczość, narkomania i następująca marginalizacja ludzi młodych. Prawie 1/5 mieszkańców według struktury bezrobocia to ludzie powyżej 35, a poniżej 44 roku życia. Są to ludzie w średnim wieku, ale mający doświadczenie zawodowe i negatywnym był fakt, że te osoby pozostawały bez zatrudnienia.

Wykres 6

Struktura bezrobocia według wykształcenia na dzień 31.12.2014 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie PUP: *Informacja o lokalnym rynku pracy wg stanu na 31.12.2014 r.*, s.21. [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

Zaś z uwagi na wykształcenie większa część bezrobotnych posiadała wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz policealne lub średnie zawodowe (odpowiednio 32% i 28%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 12%, oraz nie było ani jednej osoby, która miałaby wykształcenie podstawowe lub nie miałaby żadnego wykształcenia³⁵. Z powyższych danych wynika, że na rynku pracy było małe zapotrzebowanie na pracujących o niskich kwalifikacjach. Profil na pracę był niedostosowany do wymagań rynku, dlatego bezrobocie w tym przypadku było tak duże. Drugą przyczyną występowania dość wysokiego

³⁵ Główny Urząd Statystyczny *Bank Danych Lokalnych* [dostęp dnia: 08.01.2016 r.] oraz Powiatowy Urząd Pracy w Dębicy: *Informacja o lokalnym rynku pracy wg stanu na 31.12.2014 r.*, s.20-21.

bezrobocia mógł być niski poziom wynagrodzeń, który w żaden sposób nie motywował ludzi do podjęcia pracy. Mogli oni cenić bardziej czas wolny, niż nieopłacalną pracę.

Podsumowując badany okres liczba mieszkańców Dębicy spadała. Największy udział w strukturze mieli ludzie młodzi. Przyrost naturalny był dodatni, co świadczyło o większej liczbie urodzeń żywych aniżeli zgonów. Dodatni był także rzeczywisty przyrost, pomimo ujemnego salda migracji. Na terenie miasta znajduje się kilka dużych firm, a wśród nich Firma Oponiarska Dębica S.A. zatrudniająca prawie 3 000 osób. Zatrudnienie z roku na rok spadało, jednakże liczba osób bezrobotnych w 2014 roku też uległa zmniejszeniu, co ocenia się pozytywnie. Bezrobotni to najczęściej ludzie do 34 roku życia oraz osoby, które miały wykształcenie zasadnicze zawodowe, policealne albo średnie zawodowe.

3. Gospodarka miasta i warunki życia ludności

Ewolucja gospodarcza Dębicy miała miejsce już w drugiej połowie XIX wieku, kiedy przez teren miasta przebiegała linia kolejowa Kraków – Dębica – Lwów. Kolejny etap miał miejsce w latach 1936-1939. Miasto objęto zasięgiem Centralnego Okręgu Przemysłowego, którego twórcą był ówczesny premier i minister skarbu Eugeniusz Kwiatkowski. Centralny Okręg Przemysłowy był mostem łączącym tereny zacofane z terenami rozwiniętymi gospodarczo. W tym czasie powstały m.in. Fabryka Opon Jezdnych (dziś Firma Oponiarska Dębica S.A.) oraz Zakłady Chemiczne (dziś Polifarb Dębica). Po drugiej wojnie światowej powstała pierwsza spółka akcyjna Igloopol, która zatrudniała niespełna 34 tys. pracowników³⁶. Było to więcej niż aktualnie zatrudniają wszystkie istniejące zakłady.

Obecnie Dębica jest jednym z ważniejszych ośrodków przemysłowych w południowo-wschodniej Polsce. Pełni także istotną rolę dla rozwoju gospodarczego powiatu i województwa podkarpackiego. Zorientowana jest na rozwój przemysłu, turystyki i rekreacji, budownictwa, komunikacji i usług. Firmy istniejące na terenie miasta posiadają wykwalifikowaną siłę roboczą pozwalającą prowadzić działalność produkcyjną intensywnie rozbudowaną w nowe technologie. Dominującymi gałęziami przemysłu są:

- chemiczny – np. Firma Oponiarska Dębica S.A., Tikkurila Polska S.A.,
- spożywczy – np. przetwórstwo mięsa Animex Grupa Drobiarska sp. z o.o., Igloomeat-Sokołów sp. z o.o. oraz przetwórstwo owoców i warzyw Kanwil,
- maszynowy – np. Igloocar sp. z o.o., Wytwórnia urządzeń chłodniczych PZL-Dębica

³⁶ Stańko A., *op.cit.* s. 264.

Skupiając uwagę na wielkości podmiotów zatrudniających można zauważyć, że są one dość zróżnicowane. Według klasyfikacji zgodnej z przepisami obowiązującymi w Unii Europejskiej wyodrębnia się następujące grupy przedsiębiorstw³⁷:

- mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające mniej niż 10 pracowników o rocznym obrocie lub rocznej sumie bilansowej mniejszych niż 2 mln euro),
- małe przedsiębiorstwa (liczba pracowników mniejsza niż 50 osób, a roczny obrót lub roczne suma bilansowa są mniejsze niż 10 mln euro),
- średnie przedsiębiorstwa (zatrudniające mniej niż 250 pracowników o rocznym obrocie nie przekraczającym 50 mln euro lub rocznej sumie bilansowej mniejszej niż 43 mln euro).

Miasto Dębica nie posiada żadnego pracodawcy zatrudniającego ponad 5 000 osób, jednak ponad 10 firm można zakwalifikować do dużych przedsiębiorstw. Trzy z nich zatrudnia do 3 000 osób, a pozostałe około 250. Wśród firm dębickich największą grupą są mikroprzedsiębiorstwa, w których pracuje nie więcej niż 10 osób.

Na terenie miasta oraz w okolicy pojawił się przemysł mineralny, a także firmy sektora gospodarki komunalnej³⁸. W 2014 r. w Dębicy zarejestrowanych było 4 225 podmiotów gospodarczych, a z nich około 4% to podmioty sektora publicznego. W badanym okresie głównymi podmiotami gospodarczymi mającymi swoją siedzibę w mieście Dębica były jednoosobowe działalności gospodarcze i spółki osobowe widniejące w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Wykaz podmiotów gospodarki narodowej ogółem dla miast Ropczyce, Mielec i Dębica w latach 2010 – 2014 przedstawia tabela 8.

Tabela 8

Liczba podmiotów gospodarki narodowej występujących w rejestrze REGON dla miast:
Ropczyce, Mielec, Dębica

Rok Miasto	2010	2011	2012	2013	2014
Ropczyce	1 388	1 415	1 462	1 504	1 529
Mielec	5 896	5 859	6 003	6 147	6 199
Dębica	4 174	4 079	4 079	4 184	4 225

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

³⁷ Art. 1 załącznika I do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), (Dz. Urz. UE L 214 z 9.08.2008, str. 3)

³⁸ <http://debica.pl/strony/gospodarka/przedsiębiorczosc/gospodarka> [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

Liczba podmiotów gospodarki narodowej w latach 2010 – 2014 oscylowała na podobnym poziomie z niewielkimi wahaniami głównie w Dębicy. W Ropczycach i Mielcu istniała tendencja wzrostowa. Pod względem ilości podmiotów gospodarczych wśród wymienionych miast pierwsze miejsce ze znaczną przewagą zajmował Mielec, drugie Dębica, a trzecie Ropczyce. Należałoby zaznaczyć, że w strukturze własnościowej firm Dębicy dominują podmioty prywatne, natomiast spółki z udziałem kapitału obcego tworzą 1%³⁹.

W 1995 roku powstała pierwsza strefa ekonomiczna w Polsce, Euro-Park Mielec, w której Dębica stanowi podstrefę. Ze względu na położenie oraz idealne usytuowanie na szlaku komunikacyjnym łączącym wschód i zachód kraju, a także bliską odległość lotnisk w Rzeszowie i Mielcu, Dębica jest doskonałym ośrodkiem dla inwestorów. Daje ona liczne udogodnienia dla przedsiębiorców, którzy tworzą nowe miejsca pracy w regionie. Ponad 36 ha obszaru miasta to tereny wchodzące w skład Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec⁴⁰. Wśród inwestorów podstrefy dębickiej wyróżnia się następujące firmy:

- AKSIL Fabryka Specjalistycznych Wyrobów Lakierowych sp. z o.o. (należąca także do Dębickiego Parku Przemysłowego),
- Firma Oponiarska Dębica S.A.,
- KRONOSPAN HPL sp. z o.o.,
- LERG S.A.,
- TIZ-IMPLEMENTS sp. z o.o.,
- WENT-SERWIS Krzysztof Urbanik⁴¹.

W mieście istnieje także Dębicki Park Przemysłowy. Jest to stowarzyszenie skupiające 27 firm przemysłu metalowego, chemicznego, gastronomii oraz usług consultingowych. Połączone są one przez te same interesy, inicjatywy oraz potrzeby. Ich celem jest promowanie firm z terenu DPP, zwalczanie barier oraz rozwój m. Dębica⁴².

Aktualnie Dębica wciąż utrzymuje swój charakter gospodarczy. Posiada znaczne zaplecze oświatowe, socjalne oraz infrastrukturę techniczną. Na jej terenie prowadzona jest kilkutyśięczna działalność produkcyjna, handlowa, usługowa, ukazująca wysoki poziom technologii. Miasto jest otwarte na gości, nowe inwestycje oraz propozycje współpracy⁴³.

³⁹ Główny Urząd Statystyczny *Bank Danych Lokalnych* [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

⁴⁰ <http://debica.pl/strony/gospodarka/strefa-ekonomiczna> [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

⁴¹ <http://www.europark.arp.pl/inwestorzy-w-sse/inwestorzy> [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

⁴² <http://debickiparkprzemyslowy.pl/info> [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

⁴³ <http://debica.pl/strony/gospodarka/przedsiębiorczosc/gospodarka> [dostęp dnia: 08.01.2016 r.]

Warunki życia ludności to tematyka stanowiąca przedmiot zainteresowania naukowców, władz państwowych, polityków oraz opinii publicznej⁴⁴. Należy odnieść się do warunków mieszkaniowych, edukacji, opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, kultury, turystyki, stanu dróg oraz transportu i komunikacji.

Liczba mieszkań w Dębicy z roku na rok stopniowo wzrastała. Zwiększała się przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania z 71,7 m² do 72 m². W jednym mieszkaniu mieszkało przeciętnie 3 osoby, a przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania dla jednej osoby było to około 22 m². Dane te są wartościami średnimi dlatego na terenie miasta można było zaobserwować rodziny wielodzietne lub wielopokoleniowe, które mieszkały w znacznie więcej osób niż wskazywał na to wynik przeciętny, ale można było spotykać się także z mieszkaniami zamieszkałymi przez jedną osobę, co w przeliczeniu dało wyniki przeciętne.

Tabela 9

Zasoby mieszkaniowe w latach 2013 i 2014

Wyszczególnienie	2013	2014
Liczba mieszkań	14 667	14 754
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	71,7	72
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m ²	22,4	22,8
Mieszkania na 1000 mieszkańców	313,1	316,8
Przeciętna liczba izb w mieszkaniu	3	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

Mieszkania na terenie miasta w bardzo dużym stopniu wyposażone są w instalacje techniczno-sanitarne. W latach 2013-2014 ponad 99% mieszkań miało połączenie wodociągowe. Wodociągi Dębickie sp. z o.o. to przedsiębiorstwo odpowiedzialne za gospodarkę wodno-ściekową na terenie Dębicy⁴⁵. W ponad 98% mieszkania wyposażone były w ustęp splukiwany oraz łazienkę. Połączenie z gazem sieciowym miało ponad 97% mieszkań, a ogrzewanie centralne posiadało około 93%.

Tabela 10

⁴⁴ <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/jakosc-zycia-w-polsce-edycja-2014,16,1.html> [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

⁴⁵ <https://www.wodociagi.debickie.pl/> [dostęp dnia: 04.03.2016 r.]

Mieszkania w Dębicy wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne

Wyszczególnienie	2013		2014	
	Liczba wyposażonych mieszkań	Procent ogółu mieszkań	Liczba wyposażonych mieszkań	Procent ogółu mieszkań
Wodociąg	14 535	99,1	14 621	99,1
Ustęp spłukiwany	14 497	98,8	14 583	98,5
Łazienka	14 400	98,1	14 486	98,1
Centralne ogrzewanie	13 636	92,9	13 722	93
Gaz sieciowy	14 260	97,2	14 324	97,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia: 03.03.2016 r.]

Miasto Dębica zapewnia możliwość kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji. Na jego terenie istnieje rozwinięta baza placówek oświatowych, do której należą: żłobki, przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, licea ogólnokształcące oraz średnie szkoły zawodowe i Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Występują także placówki dające możliwość kształcenia uzupełniającego np. szkoły muzyczne czy językowe⁴⁶.

Odnośnie do opieki zdrowotnej miasto oferuje 15 placówek. Lekarze służą radą oraz wykonują zabiegi w kwestii 22 praktyk lekarskich. Największą placówką jest Zespół Opieki Zdrowotnej w Dębicy. Jest publicznym i samodzielnym zakładem działającym całą dobę, a świadczącym usługi dla mieszkańców miasta, powiatu oraz regionu. Coraz bardziej popularne stają się także Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej oraz prywatne gabinety lekarskie świadczące usługi na wysokim poziomie⁴⁷.

Na terenie miasta udzielana jest pomoc społeczna, niejednokrotnie umożliwiająca egzystencję jego mieszkańcom. Pomaga ona pojedynczym osobom, a także całym rodzinom, pokonać trudne sytuacje życiowe, których bez wsparcia nie potrafią sami przezwyciężyć. W mieście działa kilka podmiotów oferujących pomoc potrzebującym: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Schronisko dla Bezdomnych im. św. Brata Alberta, Środowiskowy Dom Samopomocy, Caritas Dębica oraz Stowarzyszenie „AD ASTRAM”. Najważniejszym z nich

⁴⁶ Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020, s. 32-44.

⁴⁷ Tamże, s. 45-49.

MOPS zatrudnia 100 osobową kadrę obejmującą opieką prawie 1 700 dębickich rodzin, czyli około 10% mieszkańców kwalifikuje się do pomocy społecznej⁴⁸.

Dębica dysponuje 110,413 km dróg gminnych, których powierzchnia wynosi 615,308 m². Wśród tych dróg 5,84% (6,447 km) to drogi zbiorcze (mogące być drogami wojewódzkimi, powiatowymi, gminnymi), 31,44% (34,709 km) to drogi lokalne, a największą grupę stanowią drogi dojazdowe 62,73% (68,257 km). Drogi gminne o nawierzchni twardej obejmują ponad 83% wszystkich dróg gminnych. W mieście występują także chodniki oraz ścieżki rowerowe o łącznej powierzchni 180 752 m². Transport miejski obsługuje spółka komunalna Miejska Komunikacja Samochodowa sp. z o.o. Posiada ona 12 linii autobusowych. Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej S.A. to następny usługodawca transportowy miasta. Funkcjonuje on regularnie w komunikacji lokalnej i międzymiastowej, a także świadczy usługi wynajmu autobusów okazjonalnie. Kolejny przewoźnik w Dębicy to Monis, który początkowo był konkurentem PKS-u, jednak w 2013 roku właściciel tej firmy nabył od Skarbu Państwa 85% akcji spółki. Firm nie połączono, a jedynie poprawie uległo funkcjonowanie transportu⁴⁹. Od października 2015 roku swoje kursy w Dębicy i okolicznych miejscowościach zaczęło przedsiębiorstwo transportowe J-System z Tarnowa, które stanowi konkurencję dla wcześniej wymienionych przewoźników. Istnieją także linie przejazdowe przez nowopowstałą autostradę A4 Voyager Tarnów-Dębica-Rzeszów oraz Marcel Rzeszów-Dębica-Rzeszów⁵⁰. Dodatkowo mieszkańcy mogą korzystać z PKP, które zapewnia bezpośrednie połączenie z Rzeszowem, Przemyślem, Lwowem, Tarnowem, Wrocławem oraz Gdynią⁵¹.

Śmiało można nadać Dębicy miano największego ośrodka kulturalnego w całym powiecie. W mieście odbywają się różne wydarzenia artystyczne mające zasięg lokalny, regionalny, ogólnopolski oraz międzynarodowy. Życie kulturalne Dębiczan toczy się głównie za pośrednictwem licznych instytucji kultury wśród, których wyróżnia się m.in. Miejski Ośrodek Kultury, Dom Kultury „KOSMOS”, czy Muzeum Regionalne. Z kolei media lokalne Dębicy są ważnym nośnikiem kultury i informacji. Należą do nich m.in.: Gazeta Obserwator Lokalny, Gazeta Wiadomości Dębickie i Polska Telewizja Regionalna⁵².

⁴⁸ Tamże, s. 50.

⁴⁹ Tamże, s. 116-118.

⁵⁰ <http://www.e-podroznik.pl/1650,91576,81020,rozklad-jazdy-busy-debica-rzeszow.html> [dostęp dnia: 04.03.2016 r.]

⁵¹ <http://old.rozklad-pkp.pl/bin/stboard.exe/pn?ld=s36&> [dostęp dnia: 04.03.2016 r.]

⁵² Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020, s. 64-72.

Turystyka miasta opiera się głównie o walory przyrodnicze, zabytki oraz bazę sportowo-rekreacyjną. Istotnie mniejsze znaczenie ma tutaj turystyka kulturalna i biznesowa. W mieście swój początek mają trzy szlaki turystyczne, a kolejne trzy mają w Dębicy przystanek. Górski szlak turystyczny Dębica – Łysa Góra – Gumniska – Połomia – Jaworze Dolne i Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej to tylko dwie z oznaczonych tras. Na południu miasta znajduje się ścieżka spacerowa przechodząca przez górzyste i zalesione tereny „Lasu Wolica”. Trasa posiada miejsca postojowe z ławkami, a także miejsca rekreacji dla dzieci. Warto zatrzymać się przy punkcie widokowym na Dębicę oraz wawóz, a miłośnicy koni mogą odwiedzić ranczo „Huculek” oraz „Brzozowe ranczo” i skorzystać z tras konnych. Z kolei na rzece Wisłóce każdego roku odbywają się ogólnopolskie spływy kajakowe⁵³.

Liczne imprezy kulturalne organizowane przez Dębicę są bodźcem do rozwoju turystyki miasta. Dni Dębicy to jedna z większych imprez sportowo-rekreacyjnych oraz koncerty lokalnych i znanych w Polsce oraz na całym świecie zespołów muzycznych. Przyciąga ona na dębicki rynek tysiące mieszkańców miasta oraz regionu. Do innych wydarzeń zalicza się Dni Kultury Chrześcijańskiej, Międzynarodowy Turniej Tańca Towarzyskiego oraz Międzynarodowy Dzień Poezji Dziecięcej⁵⁴.

Bogata historia Dębicy opisująca liczne wojny na jej terenie jest skutkiem istnienia niewielu zabytków, które przetrwały do obecnych czasów. Najpopularniejszym z nich jest kościół św. Jadwigi i św. Małgorzaty usytuowany w średniowiecznym centrum miasta. Kolejne zabytki to synagoga z XVII wieku oraz Dwór Płockich na Wolicy z drugiej połowy XIX wieku. Wyróżnia się także Cmentarz Wojskowy powstały w czasie I wojny światowej, Kirkut, oraz kościół klasztorny Sióstr Służebniczek wzniesiony w 1932 roku⁵⁵.

Na terenie miasta istnieje także baza sportowo-wypoczynkowa. Jej podstawę stanowi Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, który jest jednostką organizacyjną miasta w oparciu o wręczone mu w zarząd mienie komunalne. Do podległych MOSiR-owi ośrodków zalicza się zespół basenów, a także park wodny, który wieloma atrakcjami przyciąga mieszkańców Dębicy oraz gości. Kolejny to lodowisko z widownią, które dzięki swojej powierzchni pozwala uprawiać jazdę rekreacyjną oraz grę w hokeja. Na obszarze miasta występują także stadiony piłkarskie, boiska sportowe „Orlik”, natomiast długą historię sportu tworzą w mieście kluby sportowe „Wisłoka” oraz „Igloopol”.

⁵³ Tamże, s.73-82.

⁵⁴ <http://mokdebica.pl/78-mok/mok-aktualnosci/320-dni-debicy> [dostęp dnia: 04.03.2016 r.]

⁵⁵ Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020, s. 74.

Warunki życia ludności dębickiej należy ocenić pozytywnie. Rozbudowana oświata, edukacja dostępna na wszystkich szczeblach, dostęp do publicznej opieki zdrowotnej oraz konkurujące ze sobą punkty prywatnej opieki zdrowotnej, świadczące coraz to lepsze usługi zapewniają mieszkańcom Dębicy i okolic rozwój oraz dają perspektywy na przyszłość. Miasto nie zapomina o najbiedniejszych i najbardziej potrzebujących udzielając pomocy społecznej. W dużej mierze rozwija się kultura, na którą wpływ mają władze miasta, lokalne firmy oraz stowarzyszenia. W Dębicy nie brakuje także miejsc do aktywnego spędzania wolnego czasu. Położenie geograficzne miasta w barwnej okolicy oraz przy głównym szlaku komunikacyjnym nakłaniają do turystyki.

4. Strategia rozwoju miasta Dębica w latach 2014-2020

Strategia rozwoju miasta to dokument sporządzony na zlecenie Urzędu Miasta Dębica. Opracowuje się go w oparciu o dane i materiały przekazane przez Urząd Miasta, podległe mu jednostki, GUS, US w Rzeszowie, lokalne i regionalne raporty branżowe oraz anonimowe raporty mieszkańców. Dokument ten jest opracowywany w okresie wieloletnim, a następnie dokonuje się jego aktualizacji w odniesieniu do okresów planistycznych Unii Europejskiej. Cel strategii to przygotowanie dokumentu, dzięki któremu władza lokalna będzie mogła racjonalnie i efektywnie działać. Kładzie się tutaj nacisk na maksymalne wykorzystanie zasobów wewnętrznych, zalet położenia geograficznego i uwarunkowań historycznych, gospodarczych i społecznych przy jednoczesnym minimalizowaniu skutków zagrożeń zewnętrznych⁵⁶.

Zanim dokona się utworzenia strategii rozwoju miasta należy ustalić jego obecną sytuację. Najlepszym rozwiązaniem ukazania aktualnych problemów i zagrożeń zewnętrznych oraz działań sprzyjających i okoliczności, które warto wykorzystać jest analiza SWOT. (Analizę SWOT dla miasta Dębica przedstawia tabela 11).

Tabela 11

Analiza SWOT m. Dębica

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - Dębica dużym i ważnym ośrodkiem miejskim na terenie województwa; - Strategia województwa definiuje układ Dębica-Ropczyce jako jeden z biegunów wzrostu; - Zróżnicowana działalność gospodarcza na jej obszarze; 	<ul style="list-style-type: none"> - Niekorzystna sytuacja demograficzna przekładająca się na trudności w pozyskiwaniu środków i inwestycji; - Zmniejszająca się liczba odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększająca w wieku poprodukcyjnym; - Ujemne saldo migracji;

⁵⁶ Tamże, s. 3.

<ul style="list-style-type: none"> - Duża aktywność gospodarcza mieszkańców; - Szeroki zakres edukacji; - Wysoki poziom nauczania; - Bliskość ośrodków edukacyjnych Krakowa i Rzeszowa; - Rozbudowana infrastruktura techniczna. 	<ul style="list-style-type: none"> - Brak nowych terenów inwestycyjnych; - Spadek liczby studentów; - Ograniczone finansowanie ważnych inwestycji długim gminy.
SZASNE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - Położenie geograficzne przy rozbudowanym szlaku komunikacyjnym; - Status regionalnego bieguna wzrostu (wraz z Ropczycami); - Plan utworzenia multipolarnego bieguna wzrostu Dębica-Ropczyce-Mielec; - Możliwość otrzymania funduszy unijnych; - Lokalna, regionalna i międzynarodowa współpraca z innymi samorządami. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niekorzystne zmiany w polityce transportowej UE; - Niewykorzystanie współpracy z samorządami regionalnymi (słaba pozycja na tle innych miast); - Rozproszenie wysiłku inwestycyjnego; - Niewykorzystanie możliwości otrzymania środków zewnętrznych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020, s. 141-142.

Dobrze jest, gdy analiza prócz danych statystycznych opiera się również na badaniach ankietowych i konsultacjach ze społeczeństwem. Takie podejście umożliwia rozpoznanie potrzeb mieszkańców oraz ich oczekiwań. Analiza uwidacznia sposób postrzegania miasta, jego obecny stan rozwoju oraz kierunki i narzędzia rozwiązywania problemów, które są najbardziej pożądane. Władze miasta powinny skupić swoją uwagę na tych obszarach i wykorzystać warunki zewnętrzne uwzględniając oczekiwania mieszkańców.

Aby sformułować misję, wizję i cele miasta należy dokonać diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej, co stanowi punkt wyjścia przy opracowaniu strategii. Misja m. Dębica przedstawia ideę rozwoju oraz przesłanie do społeczeństwa. Ujmuje dziedziny, którymi władze miasta mają zamiar się zajmować w przyjętym okresie, a także formułuje sposób, w jaki Dębica chce być postrzegana przez otoczenie oraz wyznacza obszar działalności i rolę jednostek administracyjnych wokół zadań, które miasto zamierza zrealizować. Poprzez misję Dębica zobowiązuje się „stworzyć swoim mieszkańcom możliwości różnokierunkowego rozwoju ściśle współpracując z innymi, bliskimi jej ośrodkami regionalnymi, a także miastami partnerskimi z Unii Europejskiej. Misja zawiera także obietnicę wykorzystania atutów swojej lokalizacji i istniejącego potencjału w celu stworzenia atrakcyjnej oferty inwestycyjnej oraz

udowodnienia swojej pozycji jako subregionalnego ośrodka gospodarczego i administracyjnego”⁵⁷.

Z kolei wizja miasta to wyobrażenie o nim w przyszłości, które posiadają władze i społeczeństwo. Ukazuje sytuację, w której miasto chciałoby i mogłoby się znaleźć w przyszłości. Jest obrazem miasta po wypełnieniu misji i celów strategicznych. Wizja Dębicy w 2020 roku zawiera realizację „owocnej współpracy miasta z partnerami i stworzenie odpowiedniej do możliwości oferty inwestycyjnej, które sprzyjać będą ożywieniu gospodarczemu. Dębica będzie już ośrodkiem subregionalnym wykorzystującym mocne strony swojego położenia. Będzie wtedy miastem atrakcyjnym dla inwestorów i partnerów biznesowych o różnorodnej wielkości, a dodatkowo będzie przyjazne dla swoich mieszkańców. Młodzi ludzie nie będą opuszczać Dębicy, ale będą przyjeżdżać do niej i wiązać z nią swoją przyszłość zawodową i rodzinną”⁵⁸.

Uzyskanie oczekiwanego wizerunku Dębicy w określonym przedziale czasowym jest podstawą zdefiniowania celów szczegółowych oraz działań zmierzających do realizacji przyjętej wizji. Dokonując oceny sytuacji miasta wskazano na dwa obszary, którymi są rozwój gospodarczy miasta oraz podniesienie jakości życia mieszkańców. Są one powiązane i zależne, gdyż rozwój gospodarczy wpływa na wzrost dochodów mieszkańców miasta i regionu, a to powoduje zapotrzebowanie na wyższej jakości usługi i produkty poprawiające jakość życia. Z kolei poprawa jakości życia przyciąga inwestorów oraz zdolną i mocno wykwalifikowaną kadre, a co za tym idzie następuje dalszy rozwój gospodarczy. Działaniami, na których koncentruje się strategia rozwojowa w obszarze rozwoju gospodarczego miasta są:

- utworzenie podstawy dla rozwoju gospodarczego z wysoko wykwalifikowanych pracowników,
- pozyskiwanie nowych inwestycji,
- utworzenie korzystnych warunków i klimatu do prowadzenia działalności gospodarczej,
- dążenie do realizacji roli miasta jako subregionalnego bieguna wzrostu.

Poszerzenie oferty edukacyjnej pozwoli na wykwalifikowanie się kadry, która z kolei będzie oczekiwała wysokich standardów życiowych. Miasto, aby utrzymać kadre w swoim obszarze jest zobowiązane zapewnić jej możliwość wysokiej jakości życia. Następnie konieczne jest poszerzenie granic miasta w celu pozyskiwania nowych inwestycji. Stworzenie klimatu przedsiębiorczości sprzyjającego rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw

⁵⁷Tamże, s. 148.

⁵⁸ Tamże, s. 149.

przełoży się na rozwój Dębicy. Ważnym jest także, aby miasto było konkurencyjne z punktu widzenia inwestorów na tle innych regionów.

Drugim obszarem strategicznym jest podniesienie jakości życia mieszkańców. W tej kwestii wyróżnia się następujące cele:

- rozszerzenie i ulepszenie infrastruktury technicznej,
- poprawa i rozwój oferty edukacyjnej i opiekuńczej,
- powiększenie oferty kulturalnej dla masowego odbiorcy,
- poprawa dostępności do podstawowej opieki zdrowotnej.

Na podniesienie jakości życia mieszkańców wpłynie ukończenie autostrady A4 oraz ulepszenie węzła kolejowego. Miasto ma w zamierzeniach także poprawę lokalnych dróg oraz utworzenie nowych parkingów. Podniesienie poziomu oferty edukacyjnej ma na celu współpracę pomiędzy szkołami, głównie w formie wymiany młodzieży oraz wspierania kontaktów międzynarodowych. Z uwagi na wzrost liczby kobiet pracujących na terenie miasta powstaną nowe przedszkola i żłobki. Z kolei dostępność do podstawowej opieki zdrowotnej ma skrócić czas oczekiwania w kolejkach⁵⁹.

Z uwagi na ograniczone środki finansowe miasta należałoby się skupić na inwestycjach służących realizacji powyższych celów strategicznych. Istotna dla rozwoju miasta staje się także współpraca z innymi jednostkami regionu, gdyż sama nie jest w stanie osiągnąć wielu celów. Szansą na wykonanie wyznaczonych zadań są programy krajowe i międzynarodowe. Kluczowym jest ich dokładne monitorowanie i efektywne aplikowanie. Pozyskane środki powinny być spożytkowane w znaczniejszym stopniu niż do tej pory, ponieważ w przyszłości ich dostępność może ulec zmniejszeniu. Dodatkowo wprowadzone będą ograniczenia w postaci posiadania kapitału własnego i z tego otóż powodu, środki unijne nie mogą być jedynym zewnętrznym źródłem finansowania. Należy uwzględnić kapitał prywatny, dotychczasowe zadłużenie oraz optymalizację gospodarowania majątkiem.

Rozdział II

ISTOTA I CELE POLITYKI REGIONALNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

1. Przesłanki i geneza europejskiej polityki regionalnej

Europejska polityka regionalna jest jedną z polityk wspólnotowych, które są kierowane do regionów. Piotr Solarz definiuje ją mówiąc, że jest to: „świadoma działalność prowadzona przez pewne instytucje i organy Wspólnot Europejskich (Komisję Europejską, Komitet

⁵⁹ Tamże, s. 150-151.

Regionów), która ma na celu zmniejszenie dysproporcji w poziomie życia i rozwoju pomiędzy najbiedniejszymi a najbogatszymi regionami państw członkowskich, gdyż nadmierne różnice są ważną barierą dla integracji politycznej i gospodarczej”⁶⁰.

Definiowanie tego pojęcia budzi jednak pewne trudności pod względem działań prowadzonych przez politykę spójności oraz politykę strukturalną Unii Europejskiej. Używanie tych tytułów zdarza się być zamienne z uwagi na cel, który je łączy, a mianowicie wyrównywanie nierówności społecznych i gospodarczych pomiędzy regionami Unii Europejskiej⁶¹. Wzajemne powiązanie oraz przenikanie się tych polityk można przedstawić stwierdzając że: „Europejska polityka regionalna ma na celu harmonijny rozwój Unii Europejskiej, czyli niwelowanie różnic (osiąganie spójności) pomiędzy regionami Unii z uwagi na rozwój społeczno-gospodarczy. Polityka regionalna jest także określana mianem polityki spójności społeczno-ekonomicznej oraz polityki strukturalnej. W przypadku pierwszej celem władzy publicznej jest zmniejszanie różnic rozwojowych danych terytoriów, dla których głównymi wskaźnikami rozwoju są PKB na jednego mieszkańca oraz stopa bezrobocia. Drugie określenie ma odniesienie do celowej działalności władzy publicznej, której zamierzeniem jest przebudowa struktury gospodarczej, a także pobudzenie rozwoju gospodarczego na danym terytorium”⁶².

Z kolei Jerzy Ładysz uważa, że: „polityki spójności, strukturalna i regionalna mają wspólny przedmiot oddziaływania oraz łączy je taka sama rzeczywistość, a różnią się jedynie akcentami”⁶³. Rozumie on europejską politykę strukturalną, jako: „zespół działań, które podejmowane są na szczeblu wspólnotowym, a zmierzających do osiągnięcia gospodarczej i społecznej spójności na terytorium Unii Europejskiej”⁶⁴. Autor ten proponuje posługiwanie się definicją „regionalna polityka strukturalna to polityka przyjmująca za cel takie zarządzanie rozwojem gospodarczym, które doprowadzi do równomiernego rozwoju obszaru, na którym jest ta polityka stosowana. Jest tutaj mowa o usuwaniu nierówności w kategoriach takich jak: poziom życia ludności, poziom rozwoju gospodarczego, infrastruktura regionalna oraz rynek pracy. Dążenia Unii Europejskiej do zminimalizowania zacoferowania regionów, które są najmniej uprzywilejowane to istotne aspekty, gdyż różnice te są barierą na drodze ku pełnej integracji”⁶⁵.

⁶⁰ Solarz P., *Polityka regionalna w Polsce w warunkach integracji europejskiej w latach 2004-2010*, Vizja Press & IT, Warszawa 2011, s. 17.

⁶¹ Kokocińska K., *Polityka regionalna w Polsce i Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2009, s. 15.

⁶² Grosse T.G., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na rozwój gospodarczy. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i wnioski dla Polski*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000, s. 7.

⁶³ Ładysz J., *Polityka strukturalna Polski i Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa 2008, s. 135.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Tamże, s. 136.

Definiowanie polityki regionalnej i polityki spójności jest ciągle modyfikowane w związku z ich ewolucją. W okresie programowania na lata 2007-2013 zakresy pojęć trzech wcześniej wspomnianych polityk wspólnotowych zostały uznane za pokrywające się w wielu aspektach. Ich działania realizowano w ramach takich samych celów, a w rozporządzeniach wprowadzono jednakowe zasady dla wszystkich funduszy. Zakres działania polityki spójności został rozszerzony, a jej założenia połączono z programem gospodarczym wynikającym ze strategii lizbońskiej⁶⁶.

Traktat Lizboński w XVIII rozdziale pt. „*Spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna*” wyraźnie kładzie nacisk na wspieranie harmonijnego rozwoju całej UE i zaleca prowadzenie działań służących wzmocnieniu spójności społecznej, gospodarczej oraz terytorialnej. Podkreśla także konieczność ukierunkowania się UE na zmniejszanie dysproporcji w rozwoju poszczególnych regionów, a także opóźnienia regionów najmniej uprzywilejowanych⁶⁷.

Analizując powyższe definicje niełatwo jest rozstrzygnąć, które z pojęć: polityka strukturalna, regionalna czy spójności, jest najwłaściwsze w odniesieniu do działań Wspólnoty i państw członkowskich mających na celu rozwój regionu. Najbardziej właściwym wydaje się być termin polityka regionalna, gdyż sama nazwa odnosi się do podmiotów, których dotyczy. Polityka strukturalna powinna stwarzać warunki korzystne dla rozwoju wielu sfer oraz wymiarów Wspólnoty, dlatego też w jej ramy włączono interwencję Funduszu Spójności. Natomiast polityka spójności uważana jest za najszersze pojęcie, po części zawierające w sobie oba pozostałe terminy, a także obejmujące wiele innych dziedzin społeczno-gospodarczych jak np. wsparcie dla rolnictwa, które nie zawierają się w terminie polityki regionalnej i polityki strukturalnej⁶⁸.

Polityką regionalną zainteresowano się w obrębie Wspólnoty z powodu zróżnicowania regionalnego państw członkowskich. Negatywny wpływ na jedność miały różnice ekonomiczne, polityczne i społeczne. Na początku integracji europejskiej miano nadzieję, iż różnice między krajami i regionami Wspólnoty wyrównają się samoczynnie poprzez integrację rynków oraz realizację polityk sektorowych. Coraz to większa swoboda

⁶⁶ Kornberger-Sokołowska E., Zdanukiewicz J., Cieślak R. (red.), *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, Wyd. LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 83-84.

⁶⁷ Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 2 grudnia 2009 r., Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569.

⁶⁸ Tkaczyński J.W., Willa R., Świstak M. *Fundusze Unii Europejskiej 2007-2013. Cele-Działania-Środki.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, s. 69.

i aktywność przepływu towarów oraz kapitału przyczyniały się do powstawania jeszcze większych różnic⁶⁹.

Regiony, w których istniały najlepsze uczelnie wyższe, postępowe ośrodki badawcze, grupy mocne w kapitał, dynamicznie rozwijające się firmy były głównymi odbiorcami procesu jednoczącego się rynku. Z kolei regiony mniej zamożne rozwijały się wolniej z uwagi na ich niekorzystne położenie, słabą gospodarkę z niewielkim kapitałem, dominację rolnictwa, nisko wykwalifikowaną kadrę pracowniczą oraz wysokie bezrobocie. Brak dostosowań w regionach słabo rozwiniętych mógł powodować napięcia społeczne, czy nawet kryzys polityczny. Przywódcy dochodząc do wniosku, że integracja nie przynosi regionom oczekiwanych korzyści w porównaniu do kosztów, mogliby wycofać swoje poparcie dla działań wspólnotowych Unii. Z tego powodu za konieczne uznano podjęcie stosownych poczynań w zakresie wspólnotowej polityki regionalnej skierowanych na usuwanie niekorzystnych następstw rozwoju jednolitego rynku, które odczuwały biedniejsze regiony Wspólnoty⁷⁰.

Europejska polityka regionalna ma swój początek w latach 60. XX wieku. Była o niej mowa już przed podpisaniem Traktatów Rzymskich (1957 r.), które to są podstawą ustanowienia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Euratom). W tym samym czasie odbywały się dyskusje w kwestii z włączenia do zapisów traktatowych potrzeby wprowadzenia na terytorium jednoczących się krajów wspólnotowej polityki regionalnej, prowadzącej do usuwania nierówności regionalnych oraz zharmonizowanego rozwoju obszaru EWG. Mimo licznych starań i zaleceń m.in. zawartych w Raporcie Paula-Henri Speeka, ministra spraw zagranicznych Belgii, kierującego Międzynarodowym Komitetem opracowującym Traktaty Rzymskie kwestie wspólnej polityki regionalnej zostały pominięte⁷¹.

Jedyną instytucją nakierowaną na rozwój regionalny ustanowioną w Traktacie Rzymskim, został Europejski Bank Inwestycyjny (EBI), którego kapitał własny wniesiony przez państwa członkowskie wynosił 1 mld ecu, a następnie był on sukcesywnie powiększany. Jego działania miały na celu podnoszenie konkurencyjności regionów słabszych, na skutek inwestycji w modernizację i tworzenie nowych przedsiębiorstw. Bank przyznawał pożyczki i poręczenia z zasobów własnych, bez zabezpieczeń dla klientów

⁶⁹ Pastuszka S. *Polityka regionalna Unii Europejskiej – cele, narzędzia, efekty*, Difin, Warszawa 2012, s. 114.

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Głąbicka K., Grewiński M., *Europejska polityka regionalna*, Dom wydawniczy Elipsa, Warszawa 2003, s. 35.

w razie nasilenia kursu waluty, w jakiej kredyt był udzielany, co spowodowało, że część możliwych pożyczek nie była wykorzystywana z obawy przed trudnościami w ich spłaceniu⁷².

Początkowo wspólne działania ukierunkowane na niwelowanie różnic w rozwoju regionów Unii Europejskiej były doraźne oraz ograniczone poprzez wybiórcze wspomaganie działań poszczególnych państw członkowskich w dziedzinie polityki regionalnej⁷³. Zmiana nastąpiła w latach 60., kiedy Parlament Europejski i Komisja Europejska regularnie sporządzały raporty skierowane na potrzebę działań polityki regionalnej. Wśród dokumentów utworzonych przez Parlament Europejski odnośnie polityki regionalnej wyróżnia się⁷⁴:

- Raport Motte'a (1960 r.), który proponował utworzenie komitetu konsultacyjnego do spraw regionalnych, a także rozpoczęcie działań do opracowania europejskiej polityki regionalnej,
- Raport Birkelbacha (1963 r.), nalegający przekazania do dyspozycji Komisji Europejskiej środków finansowych na realizację polityki regionalnej i wskazujący na konieczność powstania centralnego biura europejskiej dokumentacji oraz rozwinięcia kontaktów z samorządami lokalnymi,
- Raport Rossiego (1964 r.), który sugerował wspólnotowe podejście do polityki regionalnej.

Identyczny kierunek działań przyjęła Komisja Europejska zaniepokojona niekorzystnymi zjawiskami w rozwoju regionalnym po ujednoczeniu rynku. W 1961 r. Komisja przygotowała pierwszą konferencję odnoszącą się do zagadnień regionalnych, której uczestnikami byli przedstawiciele i eksperci z krajów członkowskich, zajmujący się płaszczyzną rozwoju regionalnego. Głównym zagadnieniem konferencji stała się problematyka polityki regionalnej, której nie uwzględniono w Traktacie Rzymskim, z powodu oporu, jaki stawiały niektóre rządy państw członkowskich uznające, że europejska polityka regionalna może być zagrożeniem dla suwerenności narodowej. Po zakończeniu obrad jednoznacznie stwierdzono niemożność poradzenia sobie z problemami rozwoju niektórych regionów przy równoległym prowadzeniu odrębnych polityk krajowych. Później powołano specjalne grupy robocze, których zadaniem było sformułowanie propozycji do Komisji Europejskiej. Grupy te na podstawie badań i analiz przygotowały raporty, a następnie przedstawiły je Parlamentowi Europejskiemu, Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu

⁷² Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 64.

⁷³ Pastuszka S., *op. cit.*, s. 115.

⁷⁴ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 64.

Wspólnoty oraz rządów krajów członkowskich. Na podstawie tych raportów w 1964 r. postanowiono włączyć politykę regionalną do Średniookresowego Programu Polityki Gospodarczej na lata 1966-1970. Niestety, pomimo wyraźnych wskazań na potrzebę koordynacji polityki regionalnej wciąż brakowało prawnych zobowiązań wiążących kraje, a dodatkowo kryzys funkcjonowania Wspólnoty w 1965 r. utrudnił działania w tym zakresie. Pomimo tego w 1967 r. powołano Dyрекcję Generalną Polityki Regionalnej (DG XVI). Jej powstanie było wynikiem fuzji EWWiS, EWG oraz Euratomu. Zadaniem Dyrekcji było przygotowanie koncepcji wspólnotowej polityki regionalnej⁷⁵.

Pod koniec lat sześćdziesiątych wspólnotowa polityka regionalna zaczęła nabierać znaczenia. Było to spowodowane postanowieniem powołania Unii Gospodarczej i Walutowej, które zostało przedstawione w raporcie Wenera w 1970 r., według którego istnienie dysproporcji regionalnych mogłoby zagrażać osiągnięciu Unii. Innym powodem była wizja poszerzenia Wspólnoty, o kraje, które także miały różnorodne problemy regionalne⁷⁶.

Dla rozwoju polityki regionalnej ważne stały się postanowienia Szczytu Paryskiego w 1972 r., kiedy to zdecydowano o utworzeniu do końca następnego roku nowego regionalnego funduszu. Jego celem było wspieranie słabszych ekonomicznie regionów. W tym czasie wprowadzono także zmiany do dwóch istniejących już funduszy, a mianowicie Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej⁷⁷.

Kolejnym krokiem w kształtowaniu się wspólnotowej polityki regionalnej był przyjęty przez Komisję w 1973 r. Raport Thomsona odnoszący się do dysproporcji regionalnych na terenie Wspólnoty. Przeanalizowano w nim różnice regionalne w aspekcie ekonomicznym, psychologicznym i ekologicznym w zakresie koordynacji działań krajowych i przyszłego zastosowania funduszu regionalnego. W tym samym czasie Komisja przedstawiła listę regionów, które potrzebowały wsparcia ze środków nowego funduszu. I tym razem wystąpiły trudności opóźniające powołanie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, które wynikały z negocjacji pomiędzy krajami na temat rozdzielania środków funduszu regionalnego, a także z innych przyczyn jak na przykład światowego kryzysu naftowego oraz recesji gospodarczej, która ogarnęła Europę. Ostatecznie EFRR powstał w marcu 1975 r., a kilka miesięcy później powołano Komitet Polityki Regionalnej⁷⁸.

⁷⁵ Głębicka K., Grewiński M., *op. cit.*, s. 36 oraz Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 66.

⁷⁶ Głębicka K., Grewiński M., *op. cit.*, s. 37.

⁷⁷ Pastuszka S. *op. cit.*, s. 115.

⁷⁸ Jasiński P., *Europa jako szansa: polityka regionalna UE i jej instrumenty a władze lokalne i regionalne*, Warszawa 2001, s. 38 [za:] Głębicka K., Grewiński M., *op. cit.*, s. 38.

Powołanie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego było uwieńczeniem starań Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej w ramach polityki regionalnej, która zaczęła być aktywnie realizowana. Dodatkowo Komisja Europejska została wzmocniona instytucjonalnie Komitetem Polityki Regionalnej. Instytucja ta miała charakter międzyrządowy, a za zadanie miała opiniować plany rozwoju regionalnego, rekomendować je oraz pomagać Komisji w przygotowywaniu raportów odnośnie sytuacji gospodarczo-społecznej Wspólnoty⁷⁹.

Przez lata polityka regionalna wciąż się kształtowała, a EFRR ulegał reformom. W 1985 r. przedstawiono Radzie Europejskiej Białą Księgę, co przypieczętowało dążenia do zrównoważonego rozwoju i spójności całej Wspólnoty. Prace odnoszące się do przygotowania wspólnego rynku zwieńczono podpisaniem w 1986 r. Jednolitego Aktu Europejskiego, który stworzył podstawy traktatowe europejskiej polityki regionalnej⁸⁰. Na jego podstawie wyznaczono nowe cele rozwoju regionów oraz zadania i zasady funkcjonowania funduszy strukturalnych. Największy przełom w europejskiej polityce regionalnej przyniosła właśnie reforma funduszy strukturalnych przygotowana w 1988 r., którą dowodził przewodniczący Komisji Europejskiej Jacques Delors. Była ona następstwem postanowień JAE i została wprowadzona do Traktatu Rzymskiego jako nowy tytuł zadedykowany „spójności gospodarczej i społecznej”. Tej reformie towarzyszyła reforma budżetowa, co przyczyniło się do podwojenia środków skierowanych na politykę regionalną. W czasie reformy funduszy strukturalnych zlikwidowana Komitet Polityki Regionalnej, którego zastąpił Komitet Rozwoju i Rekonwersji Regionów, zajmujący się opiniowaniem działań przedstawionych przez Komisję Europejską i sporządzaniem protokołu, w którym kraje członkowskie mogą wyrażać swoje stanowisko⁸¹.

W 1993 r. miała miejsce następna reforma funduszy strukturalnych mówiąca o powiększeniu środków budżetowych i określająca ich redystrybucję. Została nazwana II pakietem Delors'a. Na jej konieczność wskazywały oczekiwania Traktatu z Maastricht podpisanego w 1992 r., a także niskie tempo eliminowania dysproporcji pomiędzy regionami, pomimo przeznaczania przeważającej części funduszy na kraje najsłabsze ekonomicznie. Na mocy Traktatu powołano Komitet Regionów – organ opiniodawczy, Fundusz Spójności (Kohezji), który nie należy do funduszy strukturalnych, jednak ma strukturalne zastosowanie oraz Instrument Finansowego Ukierunkowania Rybołówstwa. Fundusz Spójności szczególnie

⁷⁹ Głąbicka K., Grewiński M., *op. cit.*, s. 39.

⁸⁰ Pastuszka S., *op. cit.*, s. 119.

⁸¹ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 92.

miał za zadanie ułatwić krajom członkowskim przygotowanie do unii gospodarczo-monetarnej. O ile poprzednio głównym celem polityki regionalnej było usuwanie różnic w rozwoju pomiędzy regionami, tak w latach 1994-1999 skupiono się na umocnieniu endogenicznej możliwości rozwoju regionów, a także zmniejszeniu bezrobocia. Finansowano podnoszenie kwalifikacji, tworzenie i rozwój instytucji edukacyjnych, jednostek badawczo-rozwojowych oraz rozbudowę infrastruktury technicznej⁸².

Komisja Europejska mając świadomość, że polityka regionalna posiadała ułomności i jej budżet był ograniczony w dokumencie Agenda 2000 poświęciła rozdział odnośnie spójności społeczno-gospodarczej Unii. Dokument został przedłożony w 1997 roku i był propozycją zmian we Wspólnocie odnośnie rozpoczynającego się w 2000 roku nowego okresu wspierania strukturalnego, a także ze względu na plany przyłączenia do EWG nowych krajów. Dokument został przyjęty przez Radę Europejską na Szczycie w Berlinie w 1999 r. W ramach reformy dokonano zmian w zasadach polityki regionalnej oraz wydatkowanych środkach, zredukowano cele europejskiej polityki spójności, zmniejszono liczbę Inicjatyw Wspólnotowych, ograniczono liczbę ludności objętych polityką regionalną, zróżnicowano współfinansowanie programów oraz wydłużono okres programowania z 6 do 7 lat⁸³.

2. Zasady europejskiej polityki regionalnej

Bardzo istotnym obszarem odnoszącym się do polityki regionalnej Unii Europejskiej jest przestrzeganie zasad dotyczących planowania, zarządzania, wdrażania oraz kontroli środków strukturalnych. Do określenia tych zasad doszło podczas reformy funduszy strukturalnych w 1988 roku, a miało to na celu bardziej precyzyjne i skuteczne programowanie wsparcia w regionach. Źródłami zasad polityki regionalnej są regulacje Rady Unii Europejskiej odnoszące się do funduszy strukturalnych oraz ogólne wytyczne Komisji Europejskiej dla państw członkowskich⁸⁴.

Zasady europejskiej polityki regionalnej można podzielić w różnoraki sposób, w zależności od potrzeb i punktów widzenia, a jeden z nich jest następujący⁸⁵:

- zasady generalne (subsidiarność, koordynacja, elastyczność),
- zasady organizacji polityki regionalnej (programowanie, partnerstwo, kompatybilność, spójność),

⁸² Pastuszka S., *op. cit.*, s. 120.

⁸³ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 129-152.

⁸⁴ Głąbicka K., Grewiński M., *op. cit.*, s. 63.

⁸⁵ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 154.

- zasady finansowania polityki rozwoju regionalnego (koncentracja, doda walność, komplementarność),
- zasady oceny realizacji programów (monitorowanie, ocena, kontrola finansowa).

Za najważniejsze z wszystkich zasad europejskiej polityki regionalnej uznaje się zasady subsydiarności, partnerstwa, koncentracji, dodawalności środków oraz programowania⁸⁶.

Pierwsza z powyższych **zasada subsydiarności**. Została ona wprowadzona do Traktatu Rzymskiego na skutek zapisania jej w Traktacie o Unii Europejskiej z 1992 r., a upowszechniona na inne polityki wspólnotowe została od momentu Traktatu z Maastricht. Zasada ta odnosi się do tematu udzielania pomocy tym obszarom, przedsiębiorstwom i ludności, które nie radzą sobie same z trudnościami, a po udzieleniu wsparcia będą w stanie „wyjść na prostą” oraz się usamodzielnąć. Zasada ta odnosi się do działań decentralizacji regionalnej i lokalnej, czyli przekazaniu tych czynności, które były wcześniej wykonywane przez władzę centralną. Jest to pomocne przy redystrybucji środków oraz uzyskiwaniu lepszych efektów, gdyż społeczność lokalna najlepiej wie jak wygląda sytuacja regionu, w czym są problemy, a także gdzie występują braki w infrastrukturze i inwestycjach, na które należałoby przeznaczyć środki z funduszy strukturalnych. Rozwiązanie takie jest dobre, ponieważ organ centralny nie byłby w stanie zająć się wszystkimi sprawami, które często są drobne i dotyczą jedynie danych kwestii czy zjawisk w regionie. Zasada subsydiarności obowiązuje również państwa kandydujące do Unii Europejskiej, które powinny ją wprowadzać podczas pomocy przedakcesyjnej. Zasada ta oznacza, że poszczególne państwa i regiony odpowiedzialne są za rozwój regionalny swoich obszarów, a Unia Europejska pełni rolę interwencyjną⁸⁷.

Zostało przyjęte, że Wspólnota interweniuje wtedy, kiedy posiada odpowiednie kompetencje. Oznacza to, że zasadą są kompetencje państw członkowskich do prowadzenia danych działań. W sytuacji jednak, gdy konkretna dziedzina nie stanowi zupełnej kompetencji Wspólnoty, przejmuje ona działanie, tylko wtedy, kiedy państwo nie jest w stanie samo osiągnąć zamierzonych celów, a kiedy przyczyni się do ich realizacji Wspólnota, będą one zrealizowane lepiej niż na poziomie państwa. Istotne jest wspomnienie, że Wspólnota nie wychodzi ponad działania niezbędne do osiągnięcia określonych zamierzeń, a głównym warunkiem pomocy z jej strony jest proporcjonalność użytych środków do założonego celu. Istnieje jednak wyjątek pokazujący dynamiczny charakter zasady subsydiarności, mówiący, że

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ Głąbicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 63.

mogą zaistnieć okoliczności, w których nastąpi zwiększenie pomocy ze strony Wspólnoty. Może to być zastosowane przy zachowaniu jak najszerszego marginesu swobody w stosowanych przez nią środkach oraz swobodzie działania danego kraju i zróżnicowaniu stosownym do specyfiki państwa. Główną rolę w wypełnianiu zasady subsydiarności pełni Komitet Regionów, który ubiega się o uznanie istotności władz lokalnych w kierowaniu Unią Europejską⁸⁸.

Kolejne dwie zasady dotyczą organizacji polityki regionalnej, a pierwszą z nich jest **programowanie**. Taki system programowania polityki regionalnej został utworzony na wzór francuskiego mechanizmu programowania wsparcia strukturalnego, niosącego pomoc w zakresie kilku okresów. W Unii Europejskiej zaczęto programować działania strukturalne w dłuższych okresach od 1988 roku, gdy Wspólnoty zrezygnowały ze wspierania pojedynczych inicjatyw na rzecz całościowych i zintegrowanych planów. Celem programowania jest skupienie starań krajów członkowskich na opracowaniu stabilnych wieloletnich planów rozwoju, dążących do osiągnięcia solidnych efektów w średnim i długim okresie⁸⁹. Wyróżnia się dwa poziomy programowania⁹⁰:

- strategiczny – obejmujący określenie celów i całościowej strategii rozwoju oraz rozdzielenie funduszy pomiędzy priorytety, a odnoszący się do szczebla centralnego,
- szczegółowy – odnoszący się do realizacji strategii, przyłączenia do niej podprogramów, czy też realizowanych przedsięwzięć, a dotyczy władz terytorialnych.

Powstanie zasady programowania miało bardzo duże znaczenie w europejskiej polityce regionalnej dla zmiany relacji podmiotów zaangażowanych w działania rozwojowe dzięki stosowaniu procedur negocjacyjnych pomiędzy danymi poziomami władz publicznych oraz przyłączeniu do tych procedur przedstawicieli sektora prywatnego zamiast występowania stosunków hierarchicznych jak to było wcześniej⁹¹.

Druga zasada organizacji polityki regionalnej to **partnerstwo**. Jest tutaj mowa o włączeniu do faz przygotowania i realizacji partnerów ekonomicznych i społecznych działających w państwach członkowskich w zakresie krajowych uregulowań oraz bieżącej praktyki. Zasada partnerstwa oznacza ścisłą współpracę pomiędzy Komisją Europejską i odpowiednimi władzami, a także instytucjami na szczeblu krajowym wybranymi przez państwa członkowskie, na każdy etap programowania. Wspólnota nie zobowiązuje państw

⁸⁸ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, op. cit., s. 156.

⁸⁹ Głąbicka K., Grewiński M., op.cit., s. 66.

⁹⁰ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, op. cit., s. 167.

⁹¹ Tamże, s. 172.

członkowskich do wyodrębniania danej struktury podmiotowej, ale zależy ona od prawa i występującej praktyki w danym kraju⁹².

Finansowanie polityki regionalnej to trzecia tematyka zasad europejskiej polityki regionalnej. Pierwszą wśród nich i jedną z ważniejszych jest **zasada koncentracji**. Wynika ona z występowania ograniczonych środków finansowych Unii Europejskiej, które mogą być przeznaczone na politykę regionalną. Pomimo tego, że wysokość środków wzrasta jest ich wciąż za mało, aby pomóc wszystkim regionom. Fundusze pieniężne przeznaczane są na rozwojowe cele priorytetowe dla regionów znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji. Do takich regionów zaliczane są te, które otrzymują pomoc w zakresie celów funduszy strukturalnych. Zasada koncentracji stała się szczególnie istotna z uwagi na zwiększenie rozmiarów funduszy strukturalnych, które po reformie budżetu UE w 1992 r. były na poziomie jednej trzeciej wydatków wspólnotowych. Koncentracja środków miała wpływ na zredukowanie celów priorytetowych, a także na zmniejszenie ludności, która była objęta europejską polityką regionalną⁹³.

Następną zasadą z zakresu finansowania polityki regionalnej jest **zasada dodawalności** odnosząca się do sposobu, w który finansowane są cele priorytetowe. W myśl tej zasady, fundusze strukturalne uzupełniają krajowe środki publiczne, które są przeznaczone na politykę regionalną, ale ich nie zastępują. Konieczne jest traktowanie środków europejskich, jako dodatkowe wsparcie publiczne w działania na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego. Prawo unijne nie dopuszcza stosowania środków unijnych zamiast środków służących do finansowania krajowych wydatków regionalnych. Zasada ta jest wprowadzona dla podkreślenia faktu, że środki europejskie mają umacniać i utwierdzać politykę regionalną danego państwa, a nie ją zastępować⁹⁴.

3. Podstawowe instrumenty finansowe europejskiej polityki regionalnej

Realizacja europejskiej polityki regionalnej jest możliwa dzięki środkom finansowym, które uruchamiane są przede wszystkim w ramach funduszy, programów i inicjatyw. Jako pierwszy z funkcjonujących funduszy strukturalnych, **Europejski Fundusz Społeczny**, powstał w 1957 r. na mocy Traktatu Rzymskiego. Fundusz ten jest instrumentem polityki społecznej. Od początku był on skierowany na rozwój rynku pracy, przeciwdziałanie bezrobociu oraz rozwój zasobów ludzkich⁹⁵. W latach sześćdziesiątych minionego stulecia jego

⁹² Winiarski B. (red), *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 603.

⁹³ Głąbicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 70.

⁹⁴ Winiarski B. (red), *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 602.

⁹⁵ Kokocińska K., *op. cit.*, s. 51.

znacznie nie było duże. W tym czasie bezrobocie było niewielkie, a fundusz jedynie wspomagał osoby migrujące w Europie w poszukiwaniu pracy. Skupiano się bardziej na aspektach gospodarczych i ekonomicznych, aniżeli socjalnych czy społecznych⁹⁶.

Istnienie EFS nabrało znaczenia w latach siedemdziesiątych XX wieku, kiedy poważnym problemem stał się wysoki poziom bezrobocia spowodowany kryzysem paliwowym. Następnie dokonano kilka reform funduszu, w których prócz problemu bezrobocia była mowa również o kształceniu pracowników, zatrudnianiu niepełnosprawnych, pomocy dla osób samodzielnie prowadzących działalność gospodarczą, a całkowite koszty były pokrywane przez fundusz w maksymalnie 60%. Nie brakowało także trudności w skutecznej realizacji polityki regionalnej i w tym przypadku. Rozproszenie uprawnień do działań w dziedzinie społecznej pomiędzy różnorakie instytucje rządowe oraz wspólnotowe organy powodowało zmniejszanie się i przerzucanie odpowiedzialności za efekty w tej kwestii. Co więcej, środki funduszu były ciągle zbyt małe, aby skutecznie umożliwić osiągnięcie celów polityki socjalnej. W JAE Europejski Fundusz Społeczny zaliczono do instrumentów finansowych polityki regionalnej, a zarazem zmieniono jego funkcjonowanie tak, aby umożliwić osiągnięcie wspólnych celów, wśród których wyróżniono: pełne zatrudnienie, wzrost jakości pracy i wzmocnienie integracji oraz spójności społecznej. Adresatami oddziaływania funduszu są ludzie, a nie instytucje. EFS, podobnie jak pozostałe fundusze strukturalne, skupia swą pomoc na najbiedniejszych regionach, jednak jako jedyny ma możliwość finansowania również horyzontalnie innych obszarów Wspólnoty, mimo iż te posiadają dobrą sytuację gospodarczą, to mogą być wspierane na rzecz inwestycji w potencjał ludzki⁹⁷.

Następny instrument finansowy EPR był **Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej**, który powołano w 1964 r. na mocy postanowień ujętych już w czasie formułowania Traktatów Rzymskich. EFOiGR podzielono na Sekcję Orientacji zaliczaną do funduszy strukturalnych oraz Sekcję Gwarancji zaangażowaną w finansowanie Wspólnej Polityki Rolnej. Taki podział wyróżniał go na tle pozostałych funduszy strukturalnych, które finansowały jedynie europejską politykę regionalną. Biorąc pod uwagę porównanie ewolucji rozwoju interwencji rolnych oraz wspieranie obszarów wiejskich można zauważyć, że coraz częściej odchodziło się od finansowania polityki rolnej na rzecz polityki wspierania obszarów wiejskich. Początkowo przemiany strukturalne dotyczyły tylko przemian w rolnictwie. Z upływem czasu rozpoczęto finansowanie działań wspierających relacje pomiędzy

⁹⁶ Pastuszka S., *op.cit.*, s. 166.

⁹⁷ Tamże.

człowiekiem i ziemią, kierunki produkcji, czy też kombinacje czynników produkcji. Jednym z przykładów pomocy z funduszu było wsparcie regionów, które miały trudniejsze możliwości rozwoju. Interwencja miała na celu utrzymanie rolniczego charakteru użytkowania obszarów górskich, o ostrym klimacie i takich, na których występowały trudności dojazdu maszyn rolniczych. Innym kierunkiem pomocy strukturalnej EFOiGR było pokrywanie kosztów Działań Towarzyszących, czyli środków wspomagających, ukierunkowanych na realizację celów polityki Wspólnotowej, a dotyczących promocji rolnictwa oraz rozwoju obszarów wiejskich m.in. były to sposoby wykorzystania gruntów rolnych zgodnie z zasadami zachowania środowiska⁹⁸. W 2007 r. Sekcję Orientacji zlikwidowano, a w jej miejsce powstały dwa fundusze rolne, finansujące działania WPR, a które zostały wyłączone z polityki spójności⁹⁹:

- Europejski Fundusz Rolny Gwarancji – służył finansowaniu instrumentów rynkowych oraz innych działań na rzecz rolnictwa zawartych w I filarze WPR,
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – wspierał programy rozwoju terenów wiejskich. Składały się na niego środki, które pochodziły z II filaru Sekcji Gwarancji i nienależące do polityki strukturalnej fundusze na rzecz wsi oraz rolnictwa, czyli Sekcji Orientacji.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego to kolejny instrument europejskiej polityki regionalnej, który powołano w 1975 r. na skutek decyzji Rady Europejskiej. Na jego powstanie miała wpływ głównie Wielka Brytania, która dodatkowymi środkami chciała sobie zrekompensować duże wpłaty do budżetu EWG, a także niskie dopłaty do rolnictwa finansowane z kasy Wspólnot. Pomędzy krajami istniały również duże różnice w rozwoju, co przyspieszyło powstanie tego instrumentu finansowego. Przede wszystkim słabo rozwinięte Włochy i Irlandia popierały Wielką Brytanię w ustanowieniu nowego funduszu. EFRR był wielokrotnie reformowany, zmieniał się jego zakres i cele pomocy, wysokość nakładów, możliwości wsparcia i kryteria podziału środków finansowych. Zmiany stawały się konieczne wraz z poszerzaniem Wspólnoty o nowe kraje opóźnione w rozwoju. Głównym celem tego funduszu stało się korygowanie największych różnic w rozwoju między regionami UE oraz wspieranie i przekształcanie upadających regionów przemysłowych. Pomoc w dziedzinie EFRR obejmuje głównie¹⁰⁰:

- inwestycje produkcyjne odnoszące się do tworzenia i ochrony stałych miejsc pracy,

⁹⁸ Głąbicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 113.

⁹⁹ Pastuszka S., *op.cit.*, s. 176.

¹⁰⁰ Tamże, s. 178.

- rozwój potencjału endogenicznego na skutek działań wspierających rozwój regionalny i lokalny (istnienie funduszy pożyczkowych oraz gwarancyjnych wspierających małe i średnie przedsiębiorstwa, czy tworzenie sieci współpracy i wymiany doświadczeń)
- inwestycje w infrastrukturę,
- pomoc techniczna.

Czwartym funduszem strukturalnym był **Finansowy Instrument Ukierunkowania Rybołówstwa**. Powstał przy okazji II reformy funduszy strukturalnych na mocy decyzji szczytu europejskiego w Edynburgu w grudniu 1992 r, a wprowadzony do polityki regionalnej UE został regulaminem z lipca 1993 r. Początkowo ustalono jego realizację do roku 1999, jednak na szycie w Berlinie przedłużono jego działanie do 2006 roku¹⁰¹. Celami finansowanych projektów były m.in.: rozwój hodowli ryb, uzyskanie równowagi między systemem połowów, a zasobami morskich akwenów na terenie wodnym państw członkowskich, czy wzmocnienie konkurencyjności oraz rozwój stabilnych ekonomicznie przedsiębiorstw. Kraje członkowskie planując wykorzystanie FIUR musiały brać pod uwagę zobowiązania międzynarodowe wskazujące na wielkość i miejsce połowów. KE na bazie wskaźników gospodarczych i liczby ludności określała najwyższy możliwy próg pomocy z funduszu¹⁰².

W 2006 r. na skutek reformy polityki spójności i zmian Wspólnej Polityki Rybołówstwa w miejsce FIUR powołano nowy instrument finansowy Europejski Fundusz Rybacki, który ma na celu m.in.: wspieranie Wspólnej Polityki Rybołówstwa, aby zapewnić żywe zasoby wodne i zapewnić trwałość w sensie gospodarczym, społecznym i środowiskowym, czy wzmocnienie konkurencji przedsiębiorstw w sektorze rybactwa¹⁰³. Na lata 2014-20 powstał nowy fundusz, który zastąpił Europejski Fundusz Rybacki o nazwie Europejski Fundusz Morski i Rybacki. Jest on jednym z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (EFSiI), którego celami są m.in. wsparcie rybaków w przejściu na rybołówstwo zrównoważone, nadmorskie różnicowanie lokalnej gospodarki, tworzenie nowych miejsc pracy, a także podnoszenie jakości życia mieszkańców obszarów nadmorskich w Europie¹⁰⁴.

Następnym instrumentem finansowym jest **Fundusz Spójności**, który powstał na mocy Traktatu z Maastricht oraz ustaleń Rady Europejskiej podczas wspomnianego wcześniej

¹⁰¹ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 114.

¹⁰² Ciepielewska M., *Fundusze strukturalne w UE*, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Warszawa 2000, [w:] Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 117.

¹⁰³ Pastuszka S., *op.cit.*, s. 181.

¹⁰⁴ http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/emff/index_pl.htm [dostęp dnia: 20.04.2016 r.]

posiedzenia w Edynburgu w 1992 r. Przed 1994 rokiem był instrumentem spójności, a po tym roku stał się funduszem spójności. Nie należy do funduszy strukturalnych, ale jest w stosunku do nich komplementarny, gdyż ma strukturalne zastosowanie, a od funduszy strukturalnych różni się następującymi cechami¹⁰⁵:

- utworzono go na okres przejściowy,
- ma charakter warunkowy, gdyż wypłacane z niego środki uzależniono od realizacji podjętego przez dane państwo tzw. kryterium konwergencji,
- nie ma ukierunkowania regionalnego,
- kryterium przydziału jest ogólnokrajowe,
- jego środki wydawane są na transeuropejską infrastrukturę transportową i ochronę środowiska,
- działa w oparciu o dwie zasady: dodawalności środków (zazwyczaj inwestycje publiczne współfinansowane są do 75% i prywatne do 50%, a w przypadku FS pomoc może sięgać 85% inwestycji) oraz zasada programowania (w ramach FS nie trzeba przedstawiać programów, tylko projekty).

Głównym celem FS było przygotowanie krajów członkowskich do spełnienia kryteriów konwergencji, czyli ograniczenia zadłużenia publicznego, co można osiągnąć zmniejszając wydatki publiczne. Środki z funduszy strukturalnych kierowano do regionów natomiast Fundusz Spójności przeznaczono do krajów członkowskich, w których PNB per capita jest niższy niż 90% średniego wskaźnika w UE¹⁰⁶, a także w których opracowane zostały specjalne programy konwergencji mające na celu spełnienie kryteriów konwergencji, zmierzających do spełnienia przez dane państwo kryteriów unii walutowej zawartych w Traktacie z Maastricht oraz do przestrzegania postanowień paktu stabilizacji i wzrostu. Pakt ten zobowiązuje kraje członkowskie do respektowania kryteriów konwergencji unii walutowej, głównie poprzez nieprzekraczanie górnej granicy deficytu publicznego wynoszącej 3% PKB oraz zadłużenia publicznego na poziomie 60% PKB. Warto dodać, że w przypadku niespełnienia programu Komisja Europejska może uruchomić procedurę tzw. nadmiernego deficytu, który może spowodować wstrzymanie środków. Taką procedurą została zastosowana np. dla Grecji¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 112.

¹⁰⁶ Od roku 2002 Eurostat zastąpił wskaźnik PNB agregatem ekonomicznym DNB.

¹⁰⁷ Pietrzyk I., *Wspólnotowa polityka spójności społeczno-gospodarczej w nowej perspektywie finansowej 2007-2013* [w:] Jewtuchowicz A. (red.), *Region w gospodarce opartej na wiedzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 96-97.

Zadaniem FS jest dążenie całej Wspólnoty do uzyskania i utrzymania spójności społeczno-gospodarczej w obrębie UE. Na skutek ciągle istniejących dysproporcji pomiędzy krajami biednymi i bogatymi postanowiono się skoncentrować na najbardziej widocznych różnicach, które przejawiały się głównie w ochronie środowiska oraz infrastrukturze transportowej. W kwestii wprowadzania Jednolitego Rynku Wewnętrznego oraz powstającej Unii Gospodarczo-Walutowej miało to bardzo duże znaczenie. Te dziedziny uważano za najważniejsze, aby móc zachować wysokie tempo wzrostu wśród krajów członkowskich. Wśród przedsięwzięć ochrony środowiska można wyróżnić poprawę jakości wód powierzchniowych, powietrza, ochronę ziemi, natomiast wśród przedsięwzięć infrastruktury transportowej wyróżnia się modernizację linii kolejowej, przebudowę dróg krajowych oraz modernizację dróg ekspresowych. Poziom dofinansowania programów z tym związanych może sięgać nawet 85% wszystkich wydatków kwalifikowanych w projekcie¹⁰⁸.

W latach 2007-2013 dokonano zmian w zakresie Funduszu Spójności. Do tych zmian można zaliczyć to, że państwa członkowskie mogły zatwierdzać mniejsze projekty, natomiast większe akceptowała Komisja. Co więcej, FS został włączony do podstawowego nurtu programowania i z tego powodu obowiązują go reguły podobne jak fundusze strukturalne. Fundusz ten obejmuje finansowanie jedynie priorytetów w programie operacyjnym, a nie oddzielne projekty, jak to miało miejsce dotychczas¹⁰⁹. Zwiększono ponadto udział tego funduszu w ogólnej kwocie środków finansujących europejską politykę regionalną do ponad 30% z wcześniejszych około 10%. Było to spowodowane opóźnieniem państw członkowskich w dwóch dziedzinach: infrastrukturze transportowej i ochronie środowiska¹¹⁰.

4. Podmioty europejskiej polityki regionalnej

Podmiotami europejskiej polityki regionalnej są osoby prawne, które w zakresie swoich kompetencji działają w celu wyrównywania szans rozwojowych oraz inwestycyjnych na obszarach zacofanych gospodarczo, a także mają wpływ na zwiększenie życiowych szans osób zamieszkujących te tereny. Wśród nich można wyróżnić kilka grup. Z kolei w przypadku Unii Europejskiej klasyfikacji dokonuje się na dwie części. Do pierwszej zaliczane są podmioty wspólnotowe (instytucje i organy Wspólnoty działające w zakresie polityki regionalnej), a do drugiej należą podmioty pozarządowe mające wszechstronnie uzupełniać działania instytucji Wspólnoty. Podmioty wspólnotowe mają za zadanie umożliwić

¹⁰⁸ Pastuszka S. *op. cit.*, s. 182.

¹⁰⁹ Tamże.

¹¹⁰ Pietrzyk I., *Wspólnotowa polityka..., op. cit.*, s. 97.

równomierny rozwój regionów zgodnie z zasadą sprawiedliwości zawartą w Traktacie.

Z kolei podmioty pozarządowe mają uzupełniać działania instytucji wspólnotowych na rzecz ekonomicznie i socjalnie najsłabszych regionów¹¹¹.

Wśród podmiotów wspólnotowych ze względu na pełnione przez nie funkcje można wyróżnić kilka grup, a wśród nich podmioty o mające charakter¹¹²:

- ustawodawczy, do których należą, Rada Unii Europejskiej oraz Parlament Europejski,
- wykonawczy – Komisja Europejska (ma wyłączność inicjatywy ustawodawczej), Europejski Bank Centralny, Europejski Bank Inwestycyjny,
- doradczy, wyróżnia się tutaj Komitet Regionów i Komitet Ekonomiczno-Społeczny,
- kontrolny, do których zalicza się Rzecznika Praw Obywatelskich i Trybunał Obrachunkowy),
- sądowiczy – Trybunał Sprawiedliwości.

Często przeglądając prasę, słuchając radia, czy oglądając telewizję, można stwierdzić, że Komisja Europejska jest jedyną, a z pewnością najważniejszą instytucją w UE. Niekiedy usłyszeliśmy coś o Radzie UE, a nieco częściej o Parlamencie Europejskim. Sytuacja tak wygląda, ponieważ kwestie te nie do końca są rozumiane¹¹³. Warto wspomnieć o najważniejszych podmiotach UE pełniących wielorakie funkcje w zakresie europejskiej polityki regionalnej. Wśród nich należy wyróżnić Radę Unii Europejskiej, która jest podstawowym organem decyzyjnym UE. Odpowiedzialna jest za koordynację głównych polityki Unii oraz jest bardzo ważnym orędownikiem interesów narodowych, a także posiada prawdopodobnie najwyższą władzę wśród wszystkich unijnych instytucji. Obywatele UE najmniej wiedzą o tym podmiocie, gdyż o jej posiedzeniach nie informują media, a opracowań na jej temat jest znacznie mniej niż na temat Komisji Europejskiej lub Parlamentu Europejskiego. Zapomina się o tym, że KE może proponować rozwiązania, ale ostateczna decyzja należy do Rady UE¹¹⁴.

Rada UE początkowo działała jako Rada EWG, a od 1965 r. stanowiła wspólny organ dla EWWiS, EWG i EWEA. Obecnie zwana jest też Radą Ministrów, gdyż składa się z przedstawicieli wszystkich krajów członkowskich ze szczebla ministerialnego, którzy zostają upoważnieni do działania w imieniu rządu w danym kraju członkowskim. Członkowie Rady

¹¹¹ Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 81.

¹¹² Tamże.

¹¹³ Noble A., *Przewodnik po Unii Europejskiej. Od Rzymu do Maastricht i Amsterdamu*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 1998, s. 85.

¹¹⁴ McCormick J., *Zrozumieć Unię Europejską*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s.137.

posiadają mandat i na jego podstawie działają zgodnie z instrukcjami swojego rządu. Przewodniczenie Radzie UE ma charakter rotacyjny, co oznacza, że co 6 miesięcy wybierany jest kolejny kraj członkowski, który przez kolejne pół roku będzie przewodniczył wszystkim posiedzeniom tej instytucji. Posiedzenia ustalane są w harmonogramie jeszcze przed rozpoczęciem przewodniczenia danego państwa. Przewodniczący zwołuje posiedzenie z sugestii własnej, przynajmniej jednego członka Rady albo na wniosek Komisji Europejskiej. Najczęściej, bo jest to raz w miesiącu, odbywają się spotkania Rady ds. Gospodarczych i Finansowych, Rady ds. Ogólnych, Rady ds. Rolnictwa. Inne Rady spotykają się w zależności od potrzeb, zazwyczaj 1-5 razy w roku. Wszystkie głosowania i dyskusje Rady są jawne. Rada UE jest najważniejszym wspólnotowym organem decyzyjnym z siedzibą w Brukseli. Wśród jej funkcji można wyróżnić¹¹⁵:

- funkcję prawotwórczą – mówiącą o możliwości podejmowania decyzji tj. rozporządzenia, zalecenia, dyrektywy, opinie,
- funkcję koordynacyjną – zapewniającą koordynację ogólnych polityk gospodarczych, przejawiającą się np. w zapewnieniu skuteczności, spójności i jedności działań Unii poprzez podjęcie decyzji potrzebnych do objaśnienia i wprowadzenia Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa,
- funkcję kontrolną – przejawiającą się w czynnej legitymacji procesowej kierowanej przeciwko innym instytucjom np. skarga o nieważności aktów KE lub PE oraz przejawiająca się w nadzorze rozwoju gospodarczego i polityki budżetowej w państwach członkowskich,
- funkcję międzynarodową – oznaczającą uprawnienie Rady do reprezentacji Unii, zawierania umów międzynarodowych np. dotyczących przyłączenia nowych państw. Tą funkcję Rada spełnia wraz z KE i PE,
- funkcję kreacyjną – polegającą na tym, że Rada może tworzyć, kształtować i nadawać status organom Unii, ustalać wysokość należności płatnych członkom instytucji wspólnotowych,
- funkcję wewnątrzorganizacyjną – pozwalającą uchylać regulamin wewnętrzny Rady, określający tryb i zasady jej działania.

Przeważająca większość decyzji podejmowana jest na drodze porozumienia. Procedura ta przebiega w trzech etapach. Pierwszym są rozmowy w grupach roboczych dotyczących

¹¹⁵ Bokajła W., Dziubka K. (red), *Unia Europejska. Leksykon integracji.*, Wydawnictwo EUROPA, Wrocław 2003, s. 396.

danego problemu np. rolnictwa, transportu, ochrony środowiska. Drugim etapem jest wypracowanie wspólnego stanowiska, którym zajmuje się organ Rady UE tzw. COREPER (Komitet Stałych Przedstawicieli), w którego skład wchodzi ambasadory państw członkowskich akredytowani przy UE. Ostatni etap to podjęcie ostatecznej decyzji przez Radę UE¹¹⁶. Ministrowie starają się osiągnąć porozumienie, aby uniknąć oficjalnego głosowania, a jeśli do niego dochodzi, może ono odbywać się na trzy sposoby¹¹⁷:

- zwykła większość – z tej formy korzysta się w przypadku kwestii administracyjnych i proceduralnych. Aby decyzja została przegłosowana „za” musi być 15 z 28 krajów,
- jednomyślność – korzysta się z niej w ważnych kwestiach konstytucyjnych, w sprawach wrażliwych z politycznego punktu widzenia oraz w przypadku, gdy Rada chciałaby zmienić projekt KE wbrew jej woli,
- większość kwalifikowana – to sposób najczęściej stosowany. Każdy minister ma ilość głosów przypisaną proporcjonalnie do liczby ludności kraju. Przegłosowanie decyzji następuje wówczas, gdy „za” jest 55% krajów reprezentujących minimum 65% ludności Unii Europejskiej.

Parlament Europejski ma swój początek w 1952 r., kiedy na mocy Traktatu Paryskiego utworzono Wspólne Zgromadzenie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, a od 1962 r. działał już pod obecną nazwą. Oficjalna zmiana nazwy nastąpiła po wprowadzeniu Jednolitego Aktu Europejskiego, a potwierdzona została przez Traktat o UE z Maastricht¹¹⁸.

PE pełni funkcję ustawodawczą, na podstawie, której wraz z Radą UE uchwała przepisy prawa unijnego, podejmuje decyzje dotyczące umów międzynarodowych oraz decyzje odnośnie rozszerzenia UE, a także bada plan prac KE i występuje do niej w sprawie przedłożenia wniosków ustawodawczych. Parlament pełni także funkcję nadzorczą, w sposób demokratyczny nadzorując pozostałe instytucje europejskie i monitorując wybory. Może zatwierdzać prawidłowe wykonanie budżetu i omawiać z EBC kwestie związane z polityką pieniężną. W tej funkcji odzwierciedlenie znajduje także wybór przewodniczącego Komisji Europejskiej i zatwierdzenie jej składu, a także Parlament ma możliwość uchwalenia „wotum nieufności”, tym samym zmuszając KE do dymisji. Do jego zadań można zaliczyć również

¹¹⁶ Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 82.

¹¹⁷ McCormick J., *op. cit.*, s. 141 oraz <http://www.consilium.europa.eu/pl/council-eu/voting-system/simple-majority/> [dostęp dnia: 26.04.2016 r.]

¹¹⁸ Zajączkowski J., *Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych. Wymiar polityczny*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2006, s. 108.

współpracę z Radą UE przy ustanawianiu budżetu oraz zatwierdzanie tzw. wieloletnich ram finansowych¹¹⁹.

Liczba miejsc w Parlamencie uzależniona jest od liczby ludności w danym państwie. Przyjęto, iż z żadnego państwa nie może wywodzić się mniej niż 6 posłów, ani więcej niż 96 posłów. Co więcej, posłowie zasiadają w Parlamencie według partii politycznej, a nie według kraju, z którego pochodzą. Eurodeputowani wybierani są w wyborach powszechnych przez uprawnionych do oddania głosu obywateli Unii Europejskiej, na pięcioletnią, odnawialną kadencję¹²⁰.

Główną rolę w PE pełni przewodniczący, reprezentujący go przed pozostałymi organami UE, a także w relacji ze światem zewnętrznym. Parlament ma swoje posiedzenia w Strasburgu i Luksemburgu, a miejscem obrad komisji parlamentarnych jest głównie Bruksela. Często taki stan rzeczy uważany jest za zbędny, gdyż parlamentarzyści, tłumacze i personel pomocniczy przenoszą się w różne miejsca tracąc czas i pieniądze¹²¹.

Komisja Europejska jest organem wykonawczym działającym w UE, a mającym siedzibę w Brukseli, ale ma też oddział tj. Eurostat, który ma siedzibę w Luksemburgu. Nie jest przedstawicielem państw, ale reprezentuje cały interes Wspólnoty. Jest instytucją działającą na bieżąco, a pozostałe działają doraźnie. Od 1952 r. Komisja Europejska działała pod nazwą Wysoka Władza i była organem Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, a od 1958 r. była także Komisją EWG i Komisją Euratomu. W wyniku Traktatu Fuzyjnego z 1967 r. organy te połączono i nazwano Komisją Wspólnot Europejskich, a na mocy Traktatu z Maastricht przyjęła ona obecną nazwę: Komisja Europejska¹²². Zaznaczyć należy, że KE pełni funkcję wykonawczą i jako jedyna z instytucji posiada możliwość redagowania projektów, czyli ustalania inicjatywy ustawodawczej. Odpowiada za opracowywanie wniosków odnośnie nowych aktów prawa UE i przedstawia je Radzie i PE. Do zadań KE można zaliczyć również zarządzanie polityką unijną oraz podział i nadzór nad alokacją środków finansowych, gdzie Komisja wraz z Radą i PE określa najważniejsze wydatki, a także przygotowuje do zatwierdzenia roczny budżet. Komisja wraz z Trybunałem Sprawiedliwości odpowiada za respektowanie przepisów UE we wszystkich krajach członkowskich¹²³.

¹¹⁹ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-parliament/index_pl.htm [dostęp dnia: 26.04.2016 r.]

¹²⁰ Zajączkowski J., *op. cit.*, s. 108.

¹²¹ Noble A., *op. cit.*, s. 101.

¹²² Bokajła W., Dziubka K. (red), *op. cit.*, s. 316.

¹²³ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-commission/index_pl.htm [dostęp dnia: 27.04.2016 r.]

Członkowie KE nazywani są komisarzami, a ich liczba jest uzależniona od ilości państw członkowskich UE, gdyż z każdego kraju wybierana jest jedna osoba, która będzie pełnić funkcję komisarza (obecnie jest 28 komisarzy). Wśród nich na posiedzeniu Rady UE wybierany jest przewodniczący, który musi mieć poparcie większości europosłów oraz wybiera się 7 wiceprzewodniczących. Pieczę nad bieżącą działalnością sprawują pracownicy Komisji wchodzący w skład tzw. dyrekcji generalnych, z których każda odpowiedzialna jest za dany obszar polityki¹²⁴. Członkowie Komisji otrzymują status funkcjonariusza międzynarodowego. Nie mogą oni podejmować żadnej działalności zawodowej, z wyjątkiem nieodpłatnej działalności badawczej lub naukowej. Po ukończeniu kadencji członkowie muszą być wciąż uczciwi i rozważni w przyjmowaniu funkcji i korzyści. Państwa członkowskie godzą się na respektowanie takich zasad i powstrzymywanie się od prób jakiegokolwiek sposobu wpływania na członków Komisji¹²⁵.

Jedną z dyrekcji generalnych wchodzących w skład Komisji Europejskiej (mającą początki w 1968 r.) jest **DG REGIO**, czyli **Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej**. Składa się ona z około 700 wyspecjalizowanych członków z całej UE, m.in. prawników, ekonomistów itp¹²⁶. Współpracują oni z krajami członkowskimi, władzami regionów oraz interesariuszami w celu określenia potrzeb, finansowania inwestycji, a także dokonywania oceny i analizy osiągniętych wyników długoterminowych. Starają się oni wpłynąć na zmniejszenie różnic na poziomie rozwoju regionów, a tym samym poprawić spójność społeczno-gospodarczą całej Unii Europejskiej. Aby to osiągnąć w ramach swoich zadań zarządzają Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, Funduszem Spójności i Instrumentem Pomocy Przedakcesyjnej. Co więcej, Dyrekcja odpowiada za Fundusz Solidarności UE, za pośrednictwem którego udziela się pomocy finansowej w regionach dotkniętych katastrofami¹²⁷.

Komitet Regionów to kolejny podmiot Wspólnoty Europejskiej. Został powołany do życia na mocy Traktatu z Maastricht i od 1994 r. działa jako organ opiniodawczo-doradczy. Dzięki jego istnieniu regiony i miasta mają możliwość wypowiedzenia się w procesie stanowienia prawa unijnego, który uwzględni regionalne i lokalne potrzeby. Rada UE, KE i PE są zobowiązane korzystać z opinii Komitetu Regionów, a jeśli tego nie zrobią sprawa może trafić do Trybunału Sprawiedliwości¹²⁸. Co więcej, Komitet zajmuje się także opiniowaniem

¹²⁴ Tamże.

¹²⁵ Bokajła W., Dziubka K. (red), *op. cit.*, s. 316.

¹²⁶ http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/index_pl.htm [dostęp dnia: 27.04.2016 r.]

¹²⁷ <http://uniaeuropa.org/dyrekcja-generalna-ds-polityki-regionalnej/> [dostęp dnia: 27.04.2016 r.]

¹²⁸ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_pl.htm [dostęp dnia: 27.04.2016 r.]

projektów dotyczących przyznawania środków finansowych z funduszy strukturalnych, a także promuje chęć prowadzenia badań naukowych i technologicznych, które mogą być wsparciem dla najsłabszych gospodarczo regionów. Do jego zadań należy także wspieranie Funduszu Spójności w dziedzinie ochrony środowiska, rozwoju miast i transportu¹²⁹.

W skład Komitetu wchodzi przedstawiciele władz regionalnych i lokalnych wybierani na pięcioletnią kadencję, a liczba członków z danego państwa jest uzależniona od liczebności jego mieszkańców. Obecnie Komitet składa się z 350 osób. Wśród nich na dwa i pół roku wybierany jest przewodniczący. Członkowie danego kraju tworzą delegację krajową, a każdy z nich może, ale nie musi, być jednocześnie działaczem grupy politycznej Komitetu Regionów. Obecnie można wyróżnić pięć takich grup mających różnorodne poglądy polityczne: Europejską Partię Ludową, Porozumienie Liberałów i Demokratów na rzecz Europy, Partię Europejskich Socjalistów, Europejskich Konserwatystów i Reformatorów oraz Przymierze Europejskie¹³⁰.

Komitet Ekonomiczno-Społeczny jest organem doradczym Wspólnoty Europejskiej powołanym na mocy Traktatów Rzymskich w 1957 r. Nie jest on wymieniany wśród instytucji Wspólnoty, ale jego działania prawne regulowane są przez Traktat ustanawiający WE, a także regulamin wewnętrzny z 1955 r. Zadaniem Komitetu jest reprezentowanie różnych dziedzin życia społecznego i gospodarczego. Składa się on z przedstawicieli zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, m.in. producentów, kupców, rzemieślników, rolników, pracowników, przewoźników, przedstawicieli wolnych zawodów, interesu społecznego oraz konsumentów¹³¹.

Komitet może składać się maksymalnie z 350 działaczy wybieranych na pięcioletnią kadencję i tyłu obecnie liczy. Wśród nich, na okres dwa i pół roku, wybierany jest przewodniczący oraz dwóch wiceprzewodniczących. EKES ma trzy podstawowe zadania¹³²:

- dbanie o spójność polityki unijnej i przepisów UE z daną rzeczywistością społeczną i gospodarczą, a dzięki temu ma zapewnić interes ogólny,
- wspieranie społeczeństwa europejskiego, którego cechuje wyższy poziom uczestnictwa poprzez prowadzenie z nimi dialogu,

¹²⁹ Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 88.

¹³⁰ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_pl.htm [dostęp dnia: 27.04.2016 r.]

¹³¹ Bokajła W., Dziubka K. (red), *op. cit.*, s. 320.

¹³² http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eesc/index_pl.htm [dostęp dnia: 28.04.2016 r.]

- działanie na rzecz wartości, które są filarem integracji europejskiej i popieranie demokracji obywatelskiej oraz roli organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

EKES na prośbę innych instytucji unijnych, a także z własnej inicjatywy, wydaje różnorodne opinie, które przyjmowane są zwykłą większością głosów. Utrzymuje on stałe kontakty z krajowymi i regionalnymi radami gospodarczymi i społecznymi, które pozwalają na wymianę informacji oraz podjęcie dyskusji w danej kwestii. Warto wspomnieć, że Komitet Ekonomiczno-Społeczny jest organizatorem artystycznych imprez młodzieżowych i innych wydarzeń służących lepszemu poznaniu Unii¹³³.

Nowe zapisy Traktatu Lizbońskiego przyniosły za sobą wiele zmian w działaniu i organizacji instytucji Unii Europejskiej. Pierwszą z nich było nadanie Radzie Europejskiej statusu instytucji, gdyż dotychczas nią nie była oraz stworzenie stałego urzędu przewodniczącego Rady Europejskiej, którego wybiera się na 2,5 roczną kadencję. Traktat poszerzył także kompetencje Parlamentu Europejskiego w zakresie władzy ustawodawczej polegające na współpracy z Radą UE przy ustalaniu całościowego budżetu oraz dał możliwość proponowania zmian traktatowych. W zakresie działania Rady UE zmieniono formę głosowania z formuły nicejskiej (jednomyślność) na tzw. podwójną większość (kwalifikowana), czyli przynajmniej 55% państw, które zamieszkuje 65% ludności. W traktacie ustanowiono także ilość posłów do PE na 751 wraz z przewodniczącym. Zmiana nastąpiła również wśród komisarzy Komisji Europejskiej, których ilość ma stanowić 2/3 liczby państw członkowskich Wspólnoty (chyba, że Rada Europejska jednogłośnie postanowi inaczej). Wybór przewodniczącego KE został powiązany z wynikami wyborów do PE, gdyż to Parlament odpowiada za wybór przewodniczącego Komisji¹³⁴.

Zmian dokonano także wśród Komitetu Regionów, który zyskał prawo do wnoszenia skarg do Trybunału Sprawiedliwości, jego kadencję wydłużono z 4 do 5 lat, natomiast kadencję przewodniczącego ustalono na 2,5 roku. Komitet został zaangażowany także w proces legislacyjny, a konsultowanie się z nim stało się obowiązkiem KE, Rady UE oraz PE. Komitet ma za zadanie wspólnie z władzami lokalnymi i regionalnymi analizować przepisy i ich wpływ na regiony, dzięki czemu będą mieć one coraz większy wkład w tworzeniu prawa unijnego. Bardzo ważną zmianą wprowadzoną przez Traktat Lizboński stało się także włączenie Europejskiego Banku Centralnego do unijnych instytucji. Celem tego

¹³³ Tamże.

¹³⁴ http://ec.europa.eu/archives/lisbon_treaty/glance/index_pl.htm [dostęp dnia: 18.05.2016 r.]

Banku jest utrzymanie stabilności cen w Unii Europejskiej oraz tworzenie wraz z bankami państw członkowskich strefy euro Europejskiej Sieci Banków Centralnych¹³⁵.

¹³⁵ Tamże.

Rozdział III

POLITYKA SPÓJNOŚCI W POLSCE PO AKCESJI DO UE

1. Pierwszy okres członkostwa (2004-2006)

Za główny i najważniejszy moment ożywienia polityki regionalnej w Polsce uznano jej integrację z Unią Europejską, która w swoich działaniach ma za cel rozwój, a także wzrost konkurencyjności regionów. Za prowadzeniem polityki regionalnej przemawiało dążenie, aby w optymalny sposób wykorzystać środki produkcji, zapewnić stały wzrost gospodarczy, a także przemawiały za tym względy środowiskowe i społeczne¹³⁶. Przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej należało przygotować ją do wymagań Wspólnotowych. Uznanie i akceptacja celów z art. 158 Traktatu Wspólnot Europejskich, dotyczących „Polityki regionalnej i koordynacji instrumentów strukturalnych” były konieczne, aby uregulować zdolności administracyjne i kadrowe, system koordynacji, programowania, kontrolowania i oceniania projektów oraz umożliwić przepływ środków z funduszy strukturalnych¹³⁷.

Zanim Polska została przyłączona do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r., została wsparta tzw. funduszami przedakcesyjnymi, a wraz z nią pozostałe kraje kandydujące: Czechy, Węgry, Estonia, Cypr i Słowenia. Wspólnota Europejska podjęła decyzję o działaniach w celu umocnienia strategii przedczłonkowskiej dla tych państw. Ze środków przedakcesyjnych korzystały także Słowacja, Bułgaria, Rumunia, Litwa i Łotwa¹³⁸. Pierwszy z programów to PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring Economies), który początkowo był skierowany do Polski i Węgier. Program ten został ustanowiony w 1989 r., a jego zadaniem było wspieranie przemian gospodarczych w dwóch wspomnianych państwach. Następnie rozszerzono jego zasięg na inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Pierwotnie celem tego programu było wpieranie bezzwrotną pomocą procesów ekonomicznej transformacji oraz realizacja reform instytucjonalnych dla krajów, które były nim objęte. Środki pomocowe skupiano na zadaniach zaspakajających potrzeby inwestycyjne i dających długoterminowy rozwój ekonomiczny¹³⁹.

Programy PHARE cechowała duża różnorodność. Jedne były kompleksowe i obejmowały kilka państw, a inne skierowane tylko do konkretnego regionu. Od 2000 r. po 10

¹³⁶ Dubiel P., *Polityka regionalna i fundusze strukturalne w praktyce*, Wydział Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s. 37.

¹³⁷ Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 202.

¹³⁸ Tamże, s. 203.

¹³⁹ Tkaczyński J.W., Świstak M., *Encyklopedia polityki regionalnej i funduszy europejskich*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 369.

latach transformacji, ukierunkowaniu na wsparcie regionalne oraz budowanie instytucji w krajach kandydujących, w ramach Agendy 2000 wprowadzono równocześnie dwa kolejne instrumenty pomocy: ISPA i SAPARD. Wtedy program PHARE przestał wspierać zadania, które objęły wspomniane dwa instrumenty. Wyjątkiem stały się działania dotyczące osiągnięcia spójności gospodarczo-społecznej, które prócz bezpośredniego efektu miały też służyć przygotowaniu krajów kandydujących do UE w przygotowaniu ich do pozyskiwania i prawidłowego korzystania ze środków unijnych, do których będą miały dostęp w przyszłości. Od 2000 roku programy współpracy przygranicznej wspierały współpracę i rozwój pomiędzy obszarami przygranicznymi państw członkowskich i państw kandydujących do UE. Wśród celów tych programów można było wyróżnić m.in. poprawę infrastruktury technicznej i wspólne inicjatywy w zakresie turystyki i rozwoju regionalnego. Ostatnią grupą były programy horyzontalne tworzone przez KE, które miały finansowo wspierać państwa kandydujące do UE. Programy te dotyczyły głównie spraw społecznych oraz wsparcia samorządów terytorialnych¹⁴⁰.

We wdrażaniu programu PHARE istotną rolę odgrywała administracja centralna, przygotowująca dokumenty strategiczne, zbierająca projekty i przesyłająca je do Komisji Europejskiej. Konieczne było także zachowanie corocznej akceptacji projektów składających się na roczny program skoncentrowany na dane cele¹⁴¹. W latach 1990-2003 Polska otrzymała ze środków przedakcesyjnych programu PHARE 3,9 mld euro, a w roku 2006 zakończono jego działalność¹⁴².

Kolejnym programem przedakcesyjnej polityki strukturalnej był ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), utworzony na przykładzie Funduszu Spójności. Jego głównym celem było wspieranie i ujednoczenie infrastruktury technicznej w dziedzinie transportu i ochrony środowiska. Ten zakres został uznany za najważniejszy zarówno w kwestii pobudzania gospodarki jak i wielkości pochłanianych środków. Na realizację tego programu przeznaczono łącznie 7 mld euro, a najwyższy próg pomocy w ramach ISPA mógł stanowić 75% kosztów inwestycji. Możliwości pomocy z tego programu mogły dotyczyć następujących priorytetów z zakresu ochrony środowiska i transportu¹⁴³:

- utylizacja odpadów,
- zwalczanie zanieczyszczenia wód i powietrza oraz problemów z nimi związanych,

¹⁴⁰ Bokajła W., Dziubka K. (red), *op. cit.*, s. 212.

¹⁴¹ Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 205.

¹⁴² Tkaczyński J.W., Świstak M., *op. cit.*, s. 370.

¹⁴³ Frączkiewicz-Wronka A., *Samorządowa polityka społeczna*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechniej w Warszawie, Warszawa 2002 [w:] Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 212.

- rozbudowa i rozwój infrastruktury transportowej,
- zespolenie systemów komunikacji z infrastrukturą państw członkowskich.

W odniesieniu do procedury, wdrażanie programu ISPA przebiegało na podobnych zasadach jak w przypadku PHARE, jednak o ile w przypadku ostatniego programu były scalone w program operacyjny skupiony na realizację konkretnych celów, tak w ISPA projekty były na tyle duże, że już same w sobie zawierały realizację danych celów¹⁴⁴.

Trzeci z programów to SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development), który utworzony został w 1999 r. na potrzeby okresu planistycznego 2000-2006. Głównym celem tego programu było przygotowanie podmiotów z krajów kandydujących do członkostwa w UE do wzięcia udziału we Wspólnej Polityce Rolnej¹⁴⁵. Program ten wspierał rozwój obszarów wiejskich i modernizację rolnictwa. Pomocą były wsparte samorządy, organizacje pozarządowe, instytucje rozwoju lokalnego, przedsiębiorstwa i osoby fizyczne. Co istotne, projekty w 75% finansowane były ze środków UE, a w pozostałej części z budżetu kraju beneficjenta. Pierwszy raz przy okazji tego typu programów zostały wprowadzone systemy wieloletniego planowania, znacznie skracające procedury akceptacji danych projektów, które dokonywane były raz na jakiś czas, a nie każdego roku jak w przypadku pozostałych programów. Podstawą w tym procesie był Program Operacyjny, za którego przygotowanie odpowiadała administracja kraju beneficjenta.

Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej otworzyły się przed nią olbrzymie możliwości pozyskania współfinansowania działań dotyczących polityki regionalnej. Konieczne stało się wprowadzenie nowych regulacji, pozwalających na wdrażanie finansowania z funduszy strukturalnych. Model polityki regionalnej w Polsce zmienił się, co było skutkiem źródła przeważającej części środków na najbliższe lata w funduszach strukturalnych i Funduszu Spójności. Polska wchodząc do Unii Europejskiej zobowiązała się przyjąć zasady polityki unijnej. Jednym z nich było wykreowanie dokumentu wskazującego w sposób szczegółowy na kierunki i priorytety rozwoju kraju. Takim dokumentem był Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004-2006, który został przyjęty przez rząd dnia 15 stycznia 2003 r. Plan ten stanowił podstawę prawną Polski do absorpcji środków z funduszy strukturalnych i spójności w tych latach¹⁴⁶. Był on średniookresowym planistycznym dokumentem, które określał najważniejsze cele strukturalne Polski na lata 2004-2006, które miały przyczynić się do długotrwałego wzrostu gospodarczego i podniesienia jakości życia mieszkańców.

¹⁴⁴ Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 214.

¹⁴⁵ Tkaczyński J.W., Świstak M., *op. cit.*, s. 479.

¹⁴⁶ Solarz P., *op. cit.*, s. 93.

Strategicznym celem Narodowego Planu Rozwoju było rozwijanie gospodarki konkurencyjnej, opartej na wiedzy oraz przedsiębiorczości. Realizacja głównego celu odbywała się poprzez osiągnięcie celów cząstkowych, zdefiniowanych następująco¹⁴⁷:

- utworzenie możliwości osiągnięcia i utrzymania długoterminowo wysokiego poziomu PKB,
- wzrost poziomu wykształcenia i zatrudnienia,
- dołączenie Polski do europejskiej sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej,
- intensyfikacja procesu wzrostu udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej w strukturze gospodarki,
- rozwój technologii społeczeństwa informacyjnego,
- wspomaganie uczestnictwa w działaniach rozwojowych i modernizacyjnych dla wszystkich regionów i grup społecznych Polski.

Tym sposobem formułując cele dokumentu wyznaczono kierunek działań dla polskiej polityki regionalnej¹⁴⁸. Plan ten był podstawą do negocjacji z Unią Europejską Wspólnotowych Ram Wsparcia, czyli warunków udzielenia pomocy z funduszy strukturalnych. Narodowy Plan Rozwoju zawierał różnorodne aspekty rozwoju regionalnego, dlatego też mógł być dokumentem planistycznym dla innych źródeł pomocy. Jednocześnie z Narodowym Planem Rozwoju budowano Programy Operacyjne, czyli specyficzne i dokładne strategie odnoszące się do poszczególnych grup wsparcia, regionów lub sektorów. W Polsce ustalono wypracować jeden Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego oraz pięć Sektorowych Programów Operacyjnych¹⁴⁹.

Programy Narodowe mają swój początek już w 1985 roku. Nastąpił wtedy podział programów współfinansowanych z europejskich środków na programy z inicjatywy Wspólnoty (PIC) oraz programy narodowe o znaczeniu wspólnotowym (PNIC). W trzeciej reformie funduszy strukturalnych w 1990 r. w Berlinie z uwagi na wzrost zapotrzebowania na środki ograniczono liczbę inicjatyw wspólnotowych do 3 (poprzednio KE finansowała 13 inicjatyw)¹⁵⁰:

- INTERREG (transgraniczna, transnarodowa i międzyregionalna współpraca prowadzona w celu uzyskania zrównoważonego zagospodarowania przestrzennego),
- LEADER (inicjatywy lokalne odnośnie rozwoju wiejskiego),

¹⁴⁷ Jankowska M., Sokół A., Wicher A., *Fundusze Unii Europejskiej 2007-2013*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008, [w:] Solarz P., *op.cit.*, s. 94.

¹⁴⁸ Solarz P., *op. cit.*, s. 95.

¹⁴⁹ Głębicka K., Grewiński M., *op.cit.*, s. 221.

¹⁵⁰ Pietrzyk I., *Polityka regionalna...*, *op. cit.*, s. 307.

- EQUAL (zwalczanie dyskryminacji i nierówności na rynku pracy).

Nowością stało się finansowanie każdej Inicjatywy z jednego funduszu strukturalnego: INTERREG z EFRR, LEADER z EFUGR i EQUAL z EFS.

2. Narodowa Strategia Spójności na lata 2007-2013

Polska z momentem przystąpienia do UE w 2004 r. przyłączyła się do realizacji jednej z istotniejszych polityk wspólnotowych, a mianowicie polityki spójności. Celem tej polityki jest niwelowanie dysproporcji pomiędzy regionami oraz wzmocnienie spójności gospodarczej, terytorialnej i społecznej poprzez promowanie zharmonizowanego rozwoju całego obszaru UE-25. Dzięki wsparciu funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności i stosownemu ukierunkowaniu działań polityki spójności Polska otrzymała szansę na nadrobienie opóźnień rozwojowych¹⁵¹.

Na podstawie wytycznych UE, która określiła główne cele polityki spójności oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych Polski powstał dokument przyjęty przez Radę Ministrów 29 listopada 2006 r. o nazwie Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Wyznaczał on cele, obszar wykorzystania i system wdrażania funduszy unijnych w ramach budżetu Unii Europejskiej na lata 2007-13. W Polsce ten dokument nosił nazwę *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia – Narodowa Strategia Spójności 2007-2013*. Poszerzenie nazwy o drugi człon, który nie występuje w Rozporządzeniu Rady UE miał uzmysławiać obywatelom Polski rolę i cele tego dokumentu. W 2007 r. została wprowadzona przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego ostateczna wersja dokumentu programowego, zaakceptowana przez Komisję Europejską, w której nazwa Narodowa Strategia Spójności już występowała. NSRO przygotowywane są przez kraje członkowskie, po wcześniejszej konsultacji z partnerami społecznymi i Komisją Europejską¹⁵².

NSRO 2007-13 wspierały wzrost gospodarczy i zatrudnienie określając działania rozwojowe, jakie polski rząd zamierzał podjąć we wcześniej wspomnianych latach odnośnie promowania trwałego wzrostu gospodarczego, konkurencyjności oraz zatrudnienia. Jednocześnie NSRO gwarantowały skuteczność pomocy dla regionów, grup społecznie zmarginalizowanych, a także pomocy w restrukturyzacji regionów i sektorów problemowych. Dlatego też za główny cel strategiczny NSRO 2007-2013 przyjęto „tworzenie warunków sprzyjających wzrostowi konkurencyjności polskiej gospodarki opartej na wiedzy oraz

¹⁵¹ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Polska. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności*, Dokument zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 7 maja 2007 r., Warszawa 2007, s. 4.

¹⁵² Tkaczyński J.W., Świstak M., *op. cit.*, s. 319.

przedsiębiorczości, gwarantującej wzrost zatrudnienia, a także wzrost poziomu spójności gospodarczej, społecznej i przestrzennej Polski w ramach UE oraz wewnątrz kraju¹⁵³.

Można wymienić wiele zasad realizacji strategii i celów NSRO, a do podstawowych można zaliczyć¹⁵⁴:

- dodatkowość, gdyż środki z UE są uzupełnieniem krajowych środków publicznych,
- koncentracja wyłącznie na niektórych dziedzinach dających wzrost gospodarczy i podniesienie zatrudnienia,
- komplementarność i spójność odnośnie innych polityk wspólnotowych,
- koordynacja działań wspieranych z różnorodnych funduszy, EBI oraz pozostałych instrumentów finansowych,
- analiza i ocena,
- partnerstwo polegające na współpracy pomiędzy różnymi organami i KE,
- poprawa zarządzania,
- programowanie,
- społeczeństwo obywatelskie,
- równość szans (kobiet i mężczyzn, ras, poglądów, przynależności etnicznej),
- subsydiarność w dążeniu do decentralizacji i dekoncentracji wykonywanych zadań dotyczących programowania i zarządzania instrumentami strukturalnymi,
- zrównoważony i trwały rozwój.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia opracowywane są na podstawie Strategicznych Wytycznych Wspólnoty, które ukazują kierunek przeznaczenia środków oraz na podstawie innych dokumentów strategicznych. Od chwili przyjęcia SWW każdy kraj jest zobowiązany do przekazania KE dokumentu NSRO do 5 miesięcy. W tym samym czasie kraj może złożyć do zatwierdzenia programy operacyjne. Komisja ma 3 miesiące na wprowadzenie uwag do NSRO, a następnie przyjmuje wykaz programów operacyjnych i ogólną roczną alokację z danych funduszy na poszczególne programy¹⁵⁵. Do programów operacyjnych zawartych w NSRO można zaliczyć¹⁵⁶:

- 1) postęp w funkcjonowaniu instytucji publicznych i poszerzenie mechanizmów partnerstwa (4%),

¹⁵³ Kania I., *Europejska polityka regionalna a system polityki regionalnej w Polsce*, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2010, s. 217.

¹⁵⁴ Zombirt J., *Mechanizmy rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2008, s. 392.

¹⁵⁵ Tkaczyński J.W., Świstak M., *op. cit.*, s. 319.

¹⁵⁶ Zombirt J., *op. cit.*, s. 393 oraz Tamże, s. 320.

- 2) poprawę jakości kapitału ludzkiego i podwyższenie spójności społecznej (10%),
- 3) rozbudowę i modernizację infrastruktury transgranicznej oraz w ochronie środowiska, które miały na celu podniesienie konkurencyjności (42%),
- 4) wzrost innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw (22%),
- 5) podniesienie konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałanie ich marginalizacji,
- 6) wyrównanie szans rozwojowych oraz wspieranie zmian strukturalnych na terenach wiejskich (łącznie 5 i 6 stanowiły 22%).

Jak wynika z powyższych danych najwięcej środków przeznaczonych zostało na program trzeci dotyczący budowy i modernizacji infrastruktury transgranicznej oraz w ochronę środowiska, mające na celu podniesienie konkurencyjności. Główną przyczyną takiego podziału środków było zacofanie nowych krajów członkowskich w wymienionych dwóch dziedzinach i ponad trzykrotne zwiększenie przez KE udziału Funduszu Kohezji w środkach finansujących politykę spójności. Inwestycje dotyczące infrastruktury były konieczne z uwagi na cele wyznaczone przez Strategię Lizbońską¹⁵⁷. Na realizację NSRO w latach 2007-13 przeznaczonych zostało ponad 85 mld euro, z czego 67,3 mld euro to środki wspólnotowe, 11,9 mld euro to publiczne środki krajowe, a 6,4 mld euro to środki podmiotów prywatnych¹⁵⁸.

Podział środków unijnych na lata 2007-13 przez pewien czas był tematem do dyskusji i sporów. Proponowano trzy sposoby podziału funduszy. Ostatecznie ustalono, że w ramach regionalnych programów środki dzielone będą według następujących kryteriów: na podstawie kryterium liczby ludności rozdzielone będzie 80% funduszy, natomiast w pozostałych 20% będą mieć swój udział jedynie te województwa, których poziom PKB per capita będzie niższy niż 80% średniej krajowej (10% funduszy) oraz w województwach, które odnotowały stopę bezrobocia wyższą niż 150% średniej krajowej (także 10% funduszy)¹⁵⁹.

W ten sposób 900-1200 euro na mieszkańca otrzymały województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. Od 500-650 euro województwa: dolnośląskie, lubuskie, kujawsko-pomorskie, opolskie i pomorskie. Natomiast mniej niż 500 euro na mieszkańca przypadło województwom: łódzkie, małopolskie, mazowieckie, śląskie i wielkopolskie. Z takiego podziału najmniej zadowolone były władze

¹⁵⁷ Józwick B., *Narodowa Strategia Spójności na lata 2007-2013* [w:] Bajko Z., Józwick B., Szewczak M. (red.), *Fundusze Unii Europejskiej w Polsce na lata 2007-2013*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, s.141.

¹⁵⁸ Zombirt J., *op. cit.*, s. 393.

¹⁵⁹ Kania I., *op. cit.*, s. 220.

województw najbardziej rozwiniętych, gdyż dla tych regionów przyznano najmniej dotacji unijnych¹⁶⁰.

Europejska polityka spójności w nowej perspektywie finansowej 2007-13 stała się ogromną szansą rozwojową dla Polski, niosąca nowe możliwości wspierania przemian gospodarczych i społecznych. Warunkiem zrealizowania tej szansy było zapewnienie efektywnego i skutecznego wykonania europejskiej polityki spójności odnoszącego się do właściwego przygotowania jednostek administracji publicznej do wykonywania zadań dotyczących wdrażania programów dofinansowanych z funduszy unijnych¹⁶¹.

3. Programy operacyjne w Polsce w latach 2007-2013

W okresie poprzedzającym strategię działania w latach 2007-2013 przygotowano Nową Perspektywę Finansową i opracowano wiele programów operacyjnych. Są one dokumentami, które przedkładają rządy państw członkowskich, a następnie muszą zostać zaakceptowane przez KE. Programy operacyjne służą wdrażaniu funduszy unijnych. Programy te dzielą się na priorytety, następnie na działania, a te określają cele, na które powinno przeznaczyć się środki finansowe¹⁶². Wyróżnia się programy krajowe i regionalne, a taki podział ma odniesienie do obszaru, który obejmują, a także różnicę stanowi podmiot zarządzający takim działaniem. Pierwsze z nich dotyczą wszystkich regionów, czyli całego kraju, mając taki sam we wszystkich regionach zakres pomocy, a zarządza nimi Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Drugie odnoszą się jedynie do danego regionu, czyli na przykład województwa, którego zarząd nimi zarządza. Każdy z programów składa się z tematycznie uporządkowanych przedsięwzięć, co pozwala na określenie procesu i zakresu przyznawanych funduszy unijnych¹⁶³.

Wśród programów zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego wyróżniono 6 grup, natomiast wśród programów regionalnych zarządzanych przez zarządy danych województw wyłoniło się 16 rodzajów. Są nimi następujące programy operacyjne¹⁶⁴:

- Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ),
- Innowacyjna Gospodarka (PO IG),

¹⁶⁰ Tamże, 220.

¹⁶¹ Tamże, s. 221.

¹⁶² Tkaczyński J.W., Świstak M., *op. cit.*, s. 397 oraz Sikora-Gaca M., Kosowska U. (red.), *Fundusze Europejskie w teorii i praktyce. Edukacja, gospodarka, kultura, społeczeństwo*. Difin, Warszawa 2014, s. 14.

¹⁶³ Maliszewska-Nienartowicz J. (red.), *Organizacja i funkcjonowanie Unii Europejskiej. Zagadnienia wybrane.*, TNOiK Toruń, Toruń 2009, s. 223.

¹⁶⁴ Kudelko J., Prusek A., Zieliński K., *Europejska polityka spójności oraz jej efekty w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2011, s. 122.

- Kapitał Ludzki (PO KL),
- Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW),
- Pomoc techniczna (PO PT),
- Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej (PEWT),
- 16 regionalnych programów operacyjnych (RPO).

Polska stała się największym odbiorcą polityki spójności spośród wszystkich państw członkowskich. W latach programowania 2007-2013 około dla niej przeznaczonych zostało 20% wszystkich środków polityki spójności Unii Europejskiej, czyli jak zostało wcześniej wspomniane było to 67,3 mld euro. Ta kwota stanowiła dofinansowanie, gdyż konieczny był również wkład własny kraju w finansowanie danego programu operacyjnego. Wielkość funduszy unijnych, ich rodzaj, a także procentowy udział w finansowaniu poszczególnych programów operacyjnych zawiera tabela 12.

Tabela 12

Alokacja funduszy unijnych i ich procentowy udział w poszczególnych programach operacyjnych dla Polski w latach 2007-2013

Lp.	Program operacyjny	Źródło finansowania	Alokacja środków (w mld euro)	Udział programu w NSRO (w %)
1.	Infrastruktura i Środowisko	Fundusz Spójności ,Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	27,9	41,9
2.	Regionalne Programy Operacyjne	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	16,6	24,9
3.	Kapitał Ludzki	Europejski Fundusz Spójności	9,7	14,6
4.	Innowacyjna Gospodarka	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	8,3	12,4
5.	Rozwój Polski Wschodniej	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	2,3	3,4
6.	Pomoc techniczna	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	0,5	0,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Polska. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności, Dokument zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 7 maja 2007 r., Warszawa 2007, s. 116 [za:] Klamut M. (red.), Konkurencyjność i spójność w polityce rozwoju Unii Europejskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 119.

Przestrzegając zasady finansowania większość programów została zrealizowana przy wsparciu jednego funduszu strukturalnego, którym był Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, a w przypadku Programu PO KL, Europejski Fundusz Społeczny. Sytuacja

wygląda inaczej w przypadku PO IiŚ, który finansowany jest w całości z Funduszu Kohezji i po raz pierwszy zezwolono na dofinansowanie go ze środków EFRR. Spowodowane było to tym, iż FS został powołany głównie w celu wspierania działań dotyczących infrastruktury transportu i ochrony środowiska¹⁶⁵.

Pierwszy dokument zgodny z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia (NSRO) i zaakceptowany przez KE to **Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko** na lata 2007-2013. Zawiera on szczegółową analizę sektorów objętych wsparciem w ramach tego programu. Odniósł się w niej od uwarunkowań przyrodniczych i ukazał, że Polska posiadała niewiele zasobów wodnych, których jakość nie jest zadawalająca. Co więcej, stan środowiska naturalnego jest zróżnicowany z uwagi na nierównomierne uprzemysłowienie oraz urbanizację, a także zachęcał do redukcji emisji gazów cieplarnianych¹⁶⁶.

Odnosnie transportu drogowego i miejskiego dokument wskazuje na malejącą przepustowość dróg i wzrost zatłoczenia, a popiera budowę spójnej sieci autostrad oraz innych dróg szybkiego ruchu. Transport kolejowy staje się coraz mniej powszechny i konkurencyjny z powodu malejącego zapotrzebowania przewozu surowców eksportowych, czy też dużej kapitałochłonności utrzymania kolei. Jednak z uwagi na jej przyjazne i bezpieczne oddziaływanie na środowisko oraz z uwagi na chęć uatrakcyjnienia aglomeracyjnych przewozów potrzebne stają się nakłady finansowe na utrzymanie i rozbudowę kolei. Transport morski cechuje się korzystnymi zmianami struktury obrotów ładunkowych przy portach morskich, jednak mimo to infrastruktura portowa jest uznawana za przestarzałą, z ograniczonym dostępem do portów i brakiem nowoczesnych usług portowych, dlatego dofinansowanie staje się konieczne. Natomiast za najlepiej rozwijającą się gałąź transportu w Polsce przed rokiem 2007 uznano transport lotniczy, gdyż liczba pasażerów wciąż wzrastała. Z tego powodu zauważono potrzebę inwestycyjną, związaną ze zwiększeniem liczby samolotów, rozbudową lotnisk oraz powiększeniem dostępu drogowego oraz kolejowego do portów lotniczych¹⁶⁷.

W dokumencie wspomniane zostało także rosnące zapotrzebowanie na nośniki energii. Koniecznym stało się również dostosowanie Polski do wymogów wspólnotowego rynku energii, wzrost bezpieczeństwa energetycznego dzięki inwestycjom w sektor gazowy, zmniejszanie strat sieciowych oraz zwiększenie udziału odnawialnych energii. Koniecznością

¹⁶⁵ Tamże, s. 127.

¹⁶⁶ Zombirt J., *op. cit.*, s. 395.

¹⁶⁷ Tamże, s. 395-396.

pomocy objęto także działania kulturalne, z zakresu ochrony środowiska oraz szkolnictwa wyższego¹⁶⁸.

Na podstawie powyższych obszarów sformułowano główny cel PO IiŚ, który przedstawiał się następująco: „*Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej*”. Tak sformułowany cel główny zawierał w sobie dwa cele horyzontalne określone w NSRO, którymi były rozbudowa i modernizacja infrastruktury techniczno-społecznej (mające istotne znaczenie dla podniesienia konkurencyjności kraju) oraz wzrost konkurencyjności regionów i zapobieganie ich marginalizacji gospodarczej, przestrzennej i społecznej¹⁶⁹.

Charakterystycznym dla tego programu jest ujęcie łączące infrastrukturę techniczną z zasadniczymi elementami infrastruktury społecznej. Punktem wyjścia dla tak przedstawionego programu stała się zasada maksymalizacji efektów rozwojowych, która ukazuje wzajemne uzupełnianie się sfery społecznej i technicznej w jednym zakresie programowym i realizacyjnym. Dla powiększenia inwestycji, atrakcyjności regionów i spójności terytorialnej niewystarczającym jest zapewnienie jedynie sprawnej i dobrej infrastruktury transportowej, gdyż nie będzie ona w stanie zachęcić potencjalnych inwestorów do utworzenia nowych miejsc pracy. Aby powstały warunki dla zatrudnienia w regionie specjalistów o wysokich kwalifikacjach, inwestycje transportowe muszą być poszerzane o inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska, kultury, energetyki, szkolnictwa wyższego, czy też zdrowia¹⁷⁰.

Na podstawie celu głównego programu dokonuje się wyboru priorytetów oraz działań odpowiadających obszarom, mającym istotne znaczenie dla podniesienia atrakcyjności Polski i jej regionów. Wyróżniono piętnaście priorytetów, a są one następujące¹⁷¹:

- 1) Gospodarka wodno-ściekowa,
- 2) Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- 3) Zarządzanie zasobami oraz przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska,
- 4) Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska,

¹⁶⁸ Tamże, s. 396.

¹⁶⁹ Tamże, s. 397.

¹⁷⁰ Ministerstwo Środowiska, *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Szczegółowy opis priorytetów*, Warszawa 2014, s. 5.

¹⁷¹ Tamże, s. 6-8.

- 5) Ochrona przyrody oraz kształtowanie postaw ekologicznych,
- 6) Drogowa i lotnicza sieć TEN-T,
- 7) Transport przyjazny środowisku,
- 8) Bezpieczeństwo transportu oraz krajowe sieci transportowe,
- 9) Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku oraz efektywność energetyczna,
- 10) Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii,
- 11) Kultura oraz dziedzictwo kulturowe,
- 12) Bezpieczeństwo zdrowotne oraz poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia,
- 13) Infrastruktura szkolnictwa wyższego,
- 14) Pomoc techniczna – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- 15) Pomoc techniczna – Fundusz Spójności.

Warto zaznaczyć, że w ramach PO IiŚ wykorzystywano trzy rodzaje projektów, a mianowicie: indywidualne, systemowe i konkursowe. Projekty indywidualne to dokumenty wskazywane w liście projektów indywidualnych. Lista ta służy wdrażaniu programu operacyjnego, który pomoże osiągnąć przyjęte cele rozwojowe oraz umożliwi określenie i skoordynowanie podstawowych inwestycji realizowanych z EFRR i Funduszu Spójności. Wszystkie zasady wyboru, funkcjonowania i realizacji projektów wyznaczają tzw. Wytyczne w zakresie projektów indywidualnych. Należy pamiętać, że lista projektów indywidualnych jest jedynie propozycją inwestycji wskazanych na danym etapie przygotowywania programu, co jest równoznaczne z tym, iż nie można mieć gwarancji, że wszystkie inicjatywy zamieszczone na tej liście otrzymają wsparcie z funduszy unijnych. Z kolei projekty systemowe to głównie projekty odnoszące się do 14 i 15 priorytetu dotyczące pomocy technicznej. Oceniane są one pod względem formalnym i merytorycznym zgodnie z kryteriami, które określa komitet monitorujący PO IiŚ. Natomiast projekty konkursowe polegają na naborze wniosków o dofinansowanie. Najpierw ustala się wytyczne na podstawie, których tworzy się wnioski, a następnie po ich złożeniu następuje ich weryfikacja i wybór projektów, który może odbyć się dwuetapowo. Zdarzają się też przypadki, że wnioski składa się wraz z pełną dokumentacją i nie dokonuje się selekcji¹⁷².

Projekty wykonywane przy pomocy środków unijnych są wyżej punktowane, gdy zakładają tworzenie nowych miejsc pracy w pełnym wymiarze godzin. Założeniem było, że na koniec 2015 r. powstanie 4 771 nowych miejsc pracy na podstawie PO IiŚ, a na koniec 2012 r. 80% tego warunku zostało już spełnione. PO IiŚ był największym z projektów przewidzianych

¹⁷² Tamże, s. 14-16 oraz Sikora-Gaca M., Kosowska U. (red.), *op. cit.*, s. 16.

w NSRO na lata 2007-2013 i stanowił 41,9% całości. Unijne środki finansujące go wynoszące 27,9 mld euro pochodziły z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, a dodatkowo z Funduszu Spójności, który powstał w celu wzmocnienia infrastruktury technicznej i ochrony środowiska. Dodatkowo projekt ten był finansowany ze środków krajowych wynoszących 9,7 mld euro¹⁷³.

Kolejny dokument to **Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka**, który jak sama nazwa mówi miał za zadanie zwiększenie konkurencyjności wielu podmiotów. Celem strategicznym tego programu stało się utworzenie warunków dla podniesienia konkurencyjności gospodarki ugruntowanej na wiedzy oraz przedsiębiorczości, gwarantującej wzrost zatrudnienia, podniesienie poziomu spójności gospodarczej, przestrzennej i społecznej. W ten sposób sformułowany cel powinien się opierać na wzmocnieniu innowacyjności gospodarki. Zauważono konieczność poprawy innowacyjności przedsiębiorstw w aspektach dotyczących towarów i usług, technologii i procesów biznesowych, strategii i metod marketingowych. Po przeprowadzeniu badań odnośnie potrzeb polskiej gospodarki, przeanalizowaniu celów strategicznych, utworzono cel główny programu, który przedstawiał się następująco: „*Rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa*”¹⁷⁴.

Cel główny programu był zgodny z wymaganiami Strategii Lizbońskiej, które to polegały na założeniu wzrostu gospodarczego i zatrudnienia przy jednoczesnym zachowaniu celów zrównoważonego rozwoju i zgodności ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty. Odnośnie PO IG przyjęto także następujące cele szczegółowe, które miały służyć rozwojowi polskiej gospodarki¹⁷⁵:

- poszerzenie innowacyjności przedsiębiorstw,
- zwiększenie konkurencyjności polskiej nauki,
- wzrost roli nauki w rozwoju gospodarczym,
- powiększenie udziału innowacyjnych produktów polskiej gospodarki w rynku międzynarodowym,
- utworzenie długotrwałych i lepszych miejsc pracy,
- zwiększenie wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

¹⁷³ Sikora-Gaca M., Kosowska U. (red.), *op. cit.*, s. 17 oraz Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *op. cit.*, s. 116 [za:] Klamut M. (red.), *op. cit.*, s. 119.

¹⁷⁴ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Sprawozdanie roczne z realizacji Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 za 2012 rok*, s. 11, <https://www.poig.2007-2013.gov.pl> [dostęp dnia: 11.05.2016 r.]

¹⁷⁵ Ekstowicz B., Malinowski M. J., *Polityka strukturalna Unii Europejskiej stymulatorem procesów modernizacji i procesu społeczno-ekonomicznego Polski w latach 2007-2015*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 119.

Cele programu realizowane były głównie w obszarach tj. badania i rozwój, innowacje, technologie komunikacyjne i informacyjne, a dzięki temu PO IG w największym stopniu wpisał się w realizację Strategii Lizbońskiej. Dotyczył on programów mających na celu podniesienie innowacyjności w skali krajowej lub międzynarodowej, natomiast projekty innowacyjne w skali regionów były wspierane przez Regionalne Programy Operacyjne. Warto zaznaczyć, iż środki przekazywane były dla małych i średnich przedsiębiorstw, instytucji otoczenia biznesu oraz ich sieci, jednostek naukowo-badawczych, ośrodków innowacyjności, a także jednostek administracji centralnej¹⁷⁶.

Realizacja programu była skupiona na realizacji następujących dziewięciu osi priorytetowych¹⁷⁷:

- 1) badania i rozwój nowoczesnych technologii,
- 2) infrastruktura sfery B+R,
- 3) kapitał dla innowacji,
- 4) inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia,
- 5) dyfuzja innowacji,
- 6) polska gospodarka na rynku międzynarodowym,
- 7) społeczeństwo informacyjne – budowa administracji elektronicznej,
- 8) społeczeństwo informacyjne – powiększenie innowacyjności gospodarki,
- 9) pomoc techniczna.

Na PO IG przeznaczono ponad 9,7 mld euro z czego, 8,3 mld euro pochodziło z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, co stanowiło 12,4% kwoty wszystkich programów NSRO, a pozostała część została sfinansowana ze środków krajowych. Za realizację programów prócz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego odpowiedzialne były również: Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji¹⁷⁸.

Następnym dokumentem utworzonym na lata 2007-2013 był **Program Operacyjny Kapitał Ludzki**. Stanowił on jeden z nadrzędnych programów NSRO zajmujący 14,6% całości. Program ten miał służyć realizacji zadań przyjętych w odnowionej Strategii Lizbońskiej, do których można zaliczyć m.in. uczynienie z UE miejsca o zwiększonej atrakcyjności w dziedzinie podejmowania pracy i inwestowania, a także tworzenia nowych

¹⁷⁶ Tamże, s. 120.

¹⁷⁷ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Sprawozdanie roczne z realizacji Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 za 2012 rok*, s. 11, <https://www.poig.2007-2013.gov.pl> [dostęp dnia: 11.05.2016 r.]

¹⁷⁸ Tamże.

miejsce pracy. Aby tego dokonać zbadano sytuację ekonomiczno-społeczną w Polsce i stwierdzono, że stan zatrudnienia oraz aktywności zawodowej jest dalece odległy od poziomu jaki prezentują inne kraje członkowskie. Wśród głównych problemów na polskim rynku pracy wymieniono np. bezrobocie długoterminowe, małą aktywność zawodową osób starszych czy też niski poziom wykształcenia przede wszystkim wśród bezrobotnych¹⁷⁹.

Na podstawie dokonanej analizy sformułowano cel główny programu, który brzmi: *wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej*, a następnie ustalono cele szczegółowe odnoszące się m.in. do podnoszenia aktywności zawodowej i zdolności do zatrudniania, poprzez upowszechnienie edukacji na każdym etapie kształcenia wraz z rozszerzeniem zakresu i jakości świadczonych usług edukacyjnych, a także przystosowanie pracowników i przedsiębiorstw do zmian w gospodarce, czy też wzrost spójności terytorialnej. Realizację tych celów ma wspierać dziesięć osi priorytetowych równolegle realizowanych na poziomie krajowym i regionalnym¹⁸⁰:

- 1) zatrudnienie oraz integracja społeczna,
- 2) rozwój zasobów ludzkich oraz potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw, a także poprawa stanu zdrowia pracujących,
- 3) duża jakość systemu oświaty,
- 4) nauka i szkolnictwo wyższe,
- 5) prawidłowe rządzenie,
- 6) rynek pracy dostępny dla wszystkich,
- 7) promocja integracji społecznej,
- 8) regionalne kadry gospodarki,
- 9) rozwój kompetencji i wykształcenia w regionach,
- 10) pomoc techniczna.

Zastosowany PO KL przyniósł duże efekty w dziedzinie zatrudnienia, adaptacji pracowników i przedsiębiorstw oraz ekonomii i integracji społecznej. Dodatkowo kilka tysięcy osób uzyskało wsparcie na utworzenie działalności gospodarczej, a wiele osób długotrwale bezrobotnych i niepełnosprawnych uzyskało zatrudnienie. Co więcej, przeszkolono ponad pół miliona osób, wśród których 20% stanowili obywatele w wieku 50+. Program nie służył jedynie

¹⁷⁹ Zombirt J., *op. cit.*, s. 408.

¹⁸⁰ Kozłowska H., Kozłowski T., Europejski Fundusz Społeczny 2007-2013. *Od projektu do audytu, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce*, Warszawa 2008, s. 47-48.

osobom bezrobotnym, ale również pracującym w podnoszeniu dalszej edukacji i zdobywaniu kwalifikacji¹⁸¹.

PO KL jako jeden z nielicznych był finansowany z Europejskiego Funduszu Spójności, a zostało na niego przeznaczone 9,7 mld euro i było to 85% wszystkich środków, gdyż w sumie na ten program przekazano ponad 11 mld euro¹⁸².

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej to kolejny dokument zawierający plan wsparcia na lata 2007-2013. W dokumencie tym dokonano badania sytuacji ekonomiczno-społecznej w pięciu regionach, do których zaliczono następujące województwa: lubelskie, podlaskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie oraz świętokrzyskie. Regiony te cechowało znaczne opóźnienie rozwojowe. Gospodarka opierała się przede wszystkim na rolnictwie tradycyjnym, niedającym bodźców do znacznego rozwoju gospodarczego i wzrostu aktywności ekonomicznej. Regiony te otrzymywały dotychczas bardzo niewielką pomoc zarówno unijną jak i krajową, gdyż w nich następował ciągły spadek liczby ludności. Było to konsekwencją rozdzielenia funduszy na poszczególne województwa dokonano na podstawie algorytmu 80/10/10. Algorytm ten to trzy kryteria: ludnościowe, co oznacza, że 80% wszystkich środków finansowych zostało proporcjonalnie podzielone do liczby mieszkańców danego województwa, kryterium PKB, czyli 10% funduszy jest rozdzielane proporcjonalnie do liczby mieszkańców województw, których średni poziom na osobę w latach 2001-2003 był mniejszy niż 80% średniego poziomu na obywatela kraju oraz kryterium odnośnie bezrobocia w powiatach, gdzie 10% środków pieniężnych jest przeznaczane dla tych powiatów, dla których w latach 2003-2005 średnia stopa bezrobocia była wyższa niż 150% średniej krajowej. Komisja Europejska wyraziła zgodę na szczególną pomoc dla Regionów Wschodnich biorąc pod uwagę wschodnie niemieckie landy, które pomimo tego, iż ich poziom rozwoju był o wiele lepszy niż poziom rozwoju polskich regionów i nie spełniały one kryterium interwencji unijnej, a mimo to otrzymywały one tę pomoc przez wiele lat. Warto wspomnieć, że program ten stał się pierwszym programem polityki kohezyjnej w Polsce, gdyż wspierał jedynie najbiedniejsze jej regiony¹⁸³.

Przeprowadzona diagnoza sytuacji ekonomiczno-społecznej Regionów Wschodnich doprowadziła do określenia celu głównego PO RPW, tj. *Przyspieszenie tempa rozwoju*

¹⁸¹ Sikora-Gaca M., Kosowska U. (red.), *op. cit.*, s. 20.

¹⁸² Tamże.

¹⁸³ Kudelko J., Prusek A., Zieliński K., *op. cit.*, s. 147.

gospodarczo-społecznego dla Polski Wschodniej zgodnie z przyjętą zasadą zrównoważonego rozwoju. Przyjętemu celowi głównemu miały służyć cele szczegółowe, do których zaliczono¹⁸⁴:

- stymulację rozwoju gospodarki konkurencyjnej opartej na wiedzy,
- poszerzenie możliwości dostępu do Internetu szerokopasmowego w Regionach Polski Wschodniej,
- rozwój funkcji metropolitalnych w miastach wojewódzkich,
- rozbudowa dróg i poprawa jakości powiązań komunikacyjnych w województwach Polski Wschodniej,
- podwyższenie znaczenia turystyki w makroekonomicznym rozwoju gospodarczym,
- optymalizacja procesów wdrażania Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej.

Powyższym celom szczegółowym przypisano sześć osi priorytetowych, a z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przeznaczono na ich spełnienie 2,3 mld euro. Priorytety przedstawiały się następująco¹⁸⁵:

- 1) nowoczesna gospodarka,
- 2) infrastruktura społeczeństwa informacyjnego,
- 3) wojewódzkie ośrodki wzrostu,
- 4) infrastruktura transportowa,
- 5) zrównoważony rozwój potencjału turystycznego skupionego na warunkach naturalnych,
- 6) pomoc techniczna.

Do grupy osób, które w największym stopniu skorzystały z pomocy PO RPW zaliczyć należy mieszkańców Polski Wschodniej, studentów, środowisko naukowe, przedsiębiorców, jednostki samorządu terytorialnego, osoby, którym groziło „wykluczenie cyfrowe”, turystów oraz organizacje pozarządowe. Największe wsparcie odnotowano dla środowisk naukowych, uczelni wyższych oraz różnego szczebla podmiotów gospodarczych¹⁸⁶.

Program Operacyjny Pomoc Techniczna był pierwszym z polskich programów na lata 2007-2013, który został zatwierdzony przez Komisję Europejską. Był on elementem systemu realizacyjnego NSRO na wcześniej wspomniane lata¹⁸⁷. Miał za zadanie służyć

¹⁸⁴ Zombirt J., *op. cit.*, s. 412.

¹⁸⁵ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013*, Warszawa 2007 [za:] Kudełko J., Prusek A., Zieliński K., *op. cit.*, s. 150.

¹⁸⁶ Sikora-Gaca M., Kosowska U. (red.), *op. cit.*, s. 20.

¹⁸⁷ Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, *Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013*, MRR, Warszawa 2008, s. 5 [za:] Ekstowicz B., Malinowski M. J., *op.cit.*, s. 137.

wsparciem dla polskiej administracji, która po raz pierwszy stanęła przed wyzwaniem pobierania i wdrażania funduszy unijnych w pełnym okresie programowania. Z tego też powodu instytucje realizujące NSRO wyposażono w narzędzia, które okazały się być pomocne przy wdrażaniu instrumentów strukturalnych¹⁸⁸.

Doświadczenia z okresu programowania 2004-2006 wskazały na liczne problemy związane z właściwym wdrażaniem funduszy pomocowych. Wśród nich można wymienić problemy personalne tj. brak długotrwałych strategii kierowania personelem, brak doświadczenia we wdrażaniu funduszy przez nowozatrudnionych pracowników, czy też małe doświadczenie zawodowe. Wśród innych problemów wskazywano na stworzenie systemu współpracy pomiędzy różnymi instytucjami, przygotowanie dokumentacji koniecznej do przeprowadzenia projektów oraz umiejętne dokonanie archiwizacji¹⁸⁹.

Po rozpatrzeniu powyższych problemów za cel główny uznano zapewnienie sprawnego i efektywnego przebiegu realizacji NSRO. Na jego podstawie sformułowane zostały dwa cele szczegółowe oraz służące ich realizacji dwie osie priorytetowe¹⁹⁰:

- sprawna realizacja NSRO i wsparcie przygotowania interwencji funduszy – oś 1) sprawna realizacja NSRO,
- skuteczne szerzenie informacji oraz promocja NSRO, a także zapewnienie realizacji NSRO – oś 2) komunikacja i promocja.

Program ten był finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z którego na realizację programu przeznaczono 0,5 mld euro, a w całości programów NSRO stanowił 0,8%¹⁹¹.

Regionalne Programy Operacyjne na okres 2007-2013 to pierwsze zaproponowane przez Polskę, a zaakceptowane przez Komisję Europejską programy odnoszące się do poszczególnych województw¹⁹². Wśród celów szczegółowych wyróżniono podnoszenie konkurencyjności regionów, a także promowanie zrównoważonego rozwoju oraz ustalono szereg priorytetów¹⁹³:

¹⁸⁸ Zombirt J., *op. cit.*, s. 422.

¹⁸⁹ Tamże.

¹⁹⁰ Tamże, s. 423.

¹⁹¹ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Polska. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności, Dokument zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 7 maja 2007 r., Warszawa 2007, s. 116 [za:] Klamut M. (red.), *op. cit.*, s. 119.

¹⁹² W 1999 r. podzielono województwa i dlatego scentralizowano środki, ponieważ KE obawiała się ich rozdysponowania przez nowoutworzone samorządy województw. W pierwszym okresie członkostwa 2004-2006 na wyraźne sugestie KE środki finansujące politykę regionalną zarządzane były w Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego.

¹⁹³ Zombirt J., *op. cit.*, s. 423.

- 1) innowacje i przedsiębiorczość, a także badania i rozwój technologiczny,
- 2) społeczeństwo informacyjne,
- 3) inicjatywy lokalne w dziedzinie zatrudnienia i rozwoju, a także wsparcie struktur świadczących usługi lokale w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy,
- 4) środowisko,
- 5) zapobieganie zagrożeniom przyrodniczym i technologicznym i ich zwalczanie,
- 6) turystyka,
- 7) kultura,
- 8) transport,
- 9) inwestycje energetyczne,
- 10) inwestycje w kształcenie,
- 11) inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia i infrastrukturę społeczną.

Środki finansowe z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przeznaczone na RPO wynosiły 16,6 mld euro i stanowiły 24,9% wśród całości programów NSRO. Podział tych środków według województw zawiera tabela 13.

Tabela 13

Podział funduszy w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych

Województwo	EFRR w mln euro	Udział w %	Województwo	EFRR w mln euro	Udział w %
Dolnośląskie	1 213,2	7,60	Podkarpackie	1 136,3	7,11
Kujawsko-Pomorskie	951,0	5,95	Podlaskie	636,2	3,98
Lubelskie	1 155,9	7,23	Pomorskie	885,1	5,54
Lubuskie	439,1	2,75	Śląskie	1 713,0	9,82
Łódzkie	863,8	5,40	Świętokrzyskie	725,8	4,54
Małopolskie	1 290,3	7,18	Warmińsko-Mazurskie	1 036,6	6,48
Mazowieckie	1 831,5	11,46	Wielkopolskie	1 272,3	7,07
Opolskie	427, 2	2,67	Zachodniopomorskie	835,4	5,23
Suma	1302,9	50,24	Suma	2 107,70	49,76

Źródło: Zombirt J., op. cit., s. 425.

Najwięcej środków otrzymało województwo mazowieckie, a zaraz po nim śląskie, natomiast najmniej województwo opolskie, co było spowodowane wspomnianym wcześniej

kryterium 80/10/10¹⁹⁴. Województwo mazowieckie zamieszkuje najwięcej (5,33 mln) osób, a zaraz po nim jest województwo śląskie (4,59 mln mieszkańców) z tego też powodu proporcjonalnie przyznane zostało tym samorządom najwięcej środków. Województwem o najmniejszej liczbie ludności jest opolskie (0,48 mln mieszkańców), które otrzymało najniższą pomoc z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

4. Perspektywa finansowa 2014-2020

Wieloletnie ramy finansowe na lata 2014-2020 były negocjowane i ustalane w czasie światowego kryzysu finansowego i gospodarczego. Dyskusje odnosiły się do źródeł przychodów budżetowych UE, a także konsolidowania budżetów oraz finansów publicznych krajów członkowskich. Niekorzystny bilans bogatych unijnych krajów, które są płatnikami netto do budżetu, podnoszono argumentując to obniżaniem sum przekazywanych do budżetu UE, a w konsekwencji zmniejszeniem jego zasobów finansowych. Do takich krajów zaliczono Wielką Brytanię, Niemcy, Francję, Holandię oraz Finlandię i te właśnie kraje w liście z grudnia 2010 r. zażądały od KE, aby ta utrzymała wydatki unijne na lata 2014-20 na dotychczasowym poziomie¹⁹⁵.

Programy i plany działania na lata 2014-2020 były zapisane w dokumencie o nazwie „*Europa 2020. Strategia na rzecz zrównoważonego i inteligentnego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*”, który przedstawiał następujące priorytety¹⁹⁶:

- 1) inteligentny wzrost (promocja wiedzy, rozwój innowacji, kształcenia i społeczeństwa cyfrowego),
- 2) trwałe rozwój (oszczędność w wykorzystywaniu zasobów przy jednoczesnym podnoszeniu konkurencyjności gospodarki europejskiej),
- 3) wzrost inkluzyny (zwiększanie stopy zatrudnienia, spójności społecznej i terytorialnej).

Jak wspomniano wcześniej rozmowy prowadzono wśród największych płatników netto do budżetu, którzy żądali oszczędności, a także beneficjentów netto unijnego budżetu. Ostatecznie wieloletnie ramy finansowe zaplanowano na 7 lat, a po długich dyskusjach ustanowiono nowy budżet UE. Pierwszy raz w czasie istnienia wieloletnich ram finansowych dokonano obniżenia rozmiarów budżetu UE i realnie obniżono górny pułap wydatków (o 3,4% w odniesieniu do perspektywy finansowej 2007-2013)¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Tamże, s. 424.

¹⁹⁵ Pastuszka S., *op. cit.*, s. 230.

¹⁹⁶ Pietrzyk I., *Reforma europejskiej polityki spójności na lata 2014-2020* [w:] Nowakowska A. (red.), *Zrozumieć terytorium. Idea i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 156.

¹⁹⁷ Tamże, s. 165.

Nowy budżet przewiduje wydatki (w cenach z 2011 roku) na poziomie 960 mld euro na zobowiązania (co stanowić ma 1% DNB) oraz 908,4 mld euro na płatności (0,95% unijnego DNB). Instrumenty przeznaczone na nieprzewidziane okoliczności, a także Europejski Fundusz Rozwoju ujęto poza wieloletnimi ramami finansowymi i przeznaczono na nie 36,8 mld euro¹⁹⁸.

W unijnym budżecie za najważniejsze uznano wydatki na trwałe wzrost gospodarczy, zatrudnienie oraz konkurencyjność, na które łącznie przeznaczono prawie 451 mld euro. Pomimo obniżenia budżetu Unii Europejskiej zaplanowano, że Polska otrzyma wyższą pomoc o 4,5 mld euro aniżeli w latach 2007-2013 i będzie największym odbiorcą funduszy europejskich. Przewidziana jest dotacja w kwocie 105,8 mld euro, z czego na politykę spójności planuje się przeznaczyć 72,9 mld euro, a na politykę rolną 28,5 mld euro¹⁹⁹.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż reformie poddano politykę spójności, która ma sprzyjać bardziej efektywnemu wykorzystaniu funduszy UE, ale również postawiła nowe wymagania. Jednym z nich jest wprowadzenie zasady warunkowości makroekonomicznej. Zasada ta daje możliwość zawieszenia środków unijnych dla krajów nieprzestrzegających dyscypliny finansowej. Taka możliwość stała się zadawalająca dla krajów, które są płatnikami netto do budżetu. Nowo wprowadzone zasady mają także umożliwić wykorzystywanie funduszy, dlatego niektóre procedury ubiegania się o dotacje zostały uproszczone, a także zwiększono elastyczność unijnego budżetu, co umożliwi przesuwanie niewykorzystanych środków z roku na rok i pomiędzy różnymi działami budżetu²⁰⁰.

Odnosząc się do źródeł finansowania dla regionów bardziej rozwiniętych zaplanowane jest przekazanie środków polityki spójności (poza Europejskim Funduszem Społecznym) przede wszystkim na podniesienie efektywności energetycznej, korzystanie z odnawialnych źródeł energii, a także wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw oraz powiększenie ich innowacyjności (w wielkości min 80% otrzymanej dotacji). Z kolei w mniej rozwiniętych regionach udział ten planuje się zmniejszyć do 50% oraz będą one mogły przeznaczać środki na bardziej liczne cele, odpowiednio do ich potrzeb rozwojowych. Ponadto uwaga skupiona zostanie także na trwałe rozwój w miastach, na co przeznaczone ma być 5% wszystkich środków EFRR²⁰¹.

Tabela 14

Źródła finansowania programów operacyjnych w Polsce w latach 2014-2020

¹⁹⁸ Dokładne dane zawiera tabela w aneksie.

¹⁹⁹ http://ec.europa.eu/budget/biblio/documents/fin_fwk1420/fin_fwk1420_en.cfm [dostęp dnia: 09.06.2016 r.]

²⁰⁰ <http://www.forbes.pl/polityka-spojnosci-wedlug-nowych-zasad,artykuly,166889,1,1.html> [dostęp dnia: 27.05.2016 r.]

²⁰¹ Pietrzyk I., *Reforma europejskiej polityki...*, op. cit., s. 162.

Dofinansowanie UE dla Polski w latach 2014-2020			
Wieloletnie ramy finansowe			Środki z programów zarządzanych przez KE
Polityka spójności (EFRR,EFS, FS)	Środki na rozwój obszarów wiejskich (EFRROW)	Wspólna polityka rybołówstwa (EFRM)	

Źródło: Gwiazda M., Kosewska-Kwaśny M., Żółciński Sz. (red.), *Fundusze UE 2014-2020. Nowa perspektywa – nowe możliwości*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 109.

Źródłami finansowania polityki spójności pozostały istniejące fundusze strukturalne, czyli EFRR i EFS, a także Fundusz Spójności, który przeznaczony zostanie na dofinansowanie infrastruktury transportowej i inwestycji w ochronę środowiska. Z funduszu tego korzystają kraje, które mają DNB per capita mniejszy niż 90% średniej UE 27. Prócz wymienionych funduszy, w celu przyspieszenia realizacji najważniejszych inwestycji infrastrukturalnych, przewiduje się powstanie nowego mechanizmu finansowego „łączącego Europę”, wzmocnionego z Funduszu Kohezji kwotą 10 mld euro²⁰².

Dokument, który określa sposób wykorzystania funduszy unijnych w latach 2014-2020 jest to Umowa Partnerska. Dokument ten w styczniu 2014 r. przyjęła Rada Ministrów, następnie został przedstawiony Komisji Europejskiej, a ta z kolei zaakceptowała go w maju tego samego roku. Zgodnie z tym dokumentem lista krajowych oraz ponadregionalnych programów operacyjnych przedstawia się w następujący sposób²⁰³:

- 1) PO IiŚ 2014-2020, który jest kontynuacją programu o tej samej nazwie w latach 2007-2013. Na ten program zaproponowano kwotę 27 513,9 mln euro
- 2) PO Inteligentny Rozwój 2014-2020, który zastąpił PO IG 2007-2013 i w pewnym stopniu był jego kontynuacją. Na jego realizację planuje się przekazać 8 614,1 mln euro
- 3) PO Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, po części jest kontynuacją PO KL 2007-2013 i na ten program planuje się wydać 4 419,3 mln euro w nowej perspektywie finansowej
- 4) PO Polska Cyfrowa 2014-2020, po części jest kontynuacją PO IG 2007-2013, a przeznaczona na jego realizację kwota to 2 255,6 mln euro
- 5) Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020, kontynuuje działania z poprzedniej perspektywy finansowej i zaplanowaną kwotą na ten program jest 2 117,2 mln euro
- 6) Pomoc Techniczna – 700,1 mln euro

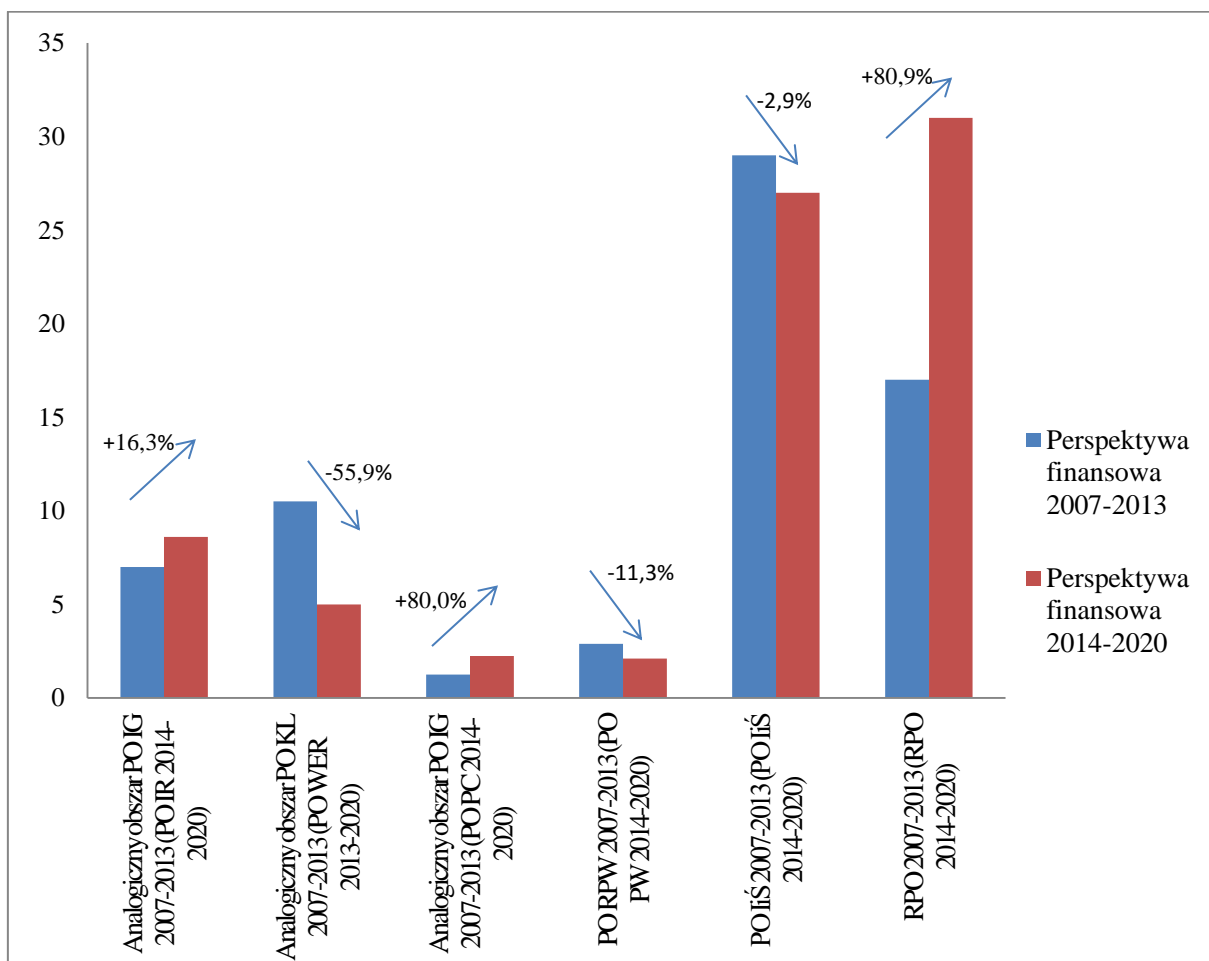
²⁰² Tamże, s. 163.

²⁰³ Gwiazda M., Kosewska-Kwaśny M., Żółciński Sz. (red.), *op. cit.*, s. 110 oraz Pawlicki R., *Strategia finansowa dla Polski 2014-2020. Fundusze unijne dla przedsiębiorczych*, Difin, Warszawa 2014, s. 132.

Zmiany środków finansowych z budżetu unijnego na programy operacyjne w nowej perspektywie finansowej 2014-2020 w porównaniu z poprzednią perspektywą finansową na lata 2007-2013 przedstawiono na wykresie 7.

Wykres 7

Wielkość środków unijnych przeznaczonych na programy operacyjne w latach 2014-2020 w porównaniu z poprzednią perspektywą finansową na lata 2007-2013 (w mld euro)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Gwiazda M., Kosewska-Kwaśny M., Żółciński Sz. (red.), op. cit., s. 112.

Jak widać na wykresie 7 na jedne programy zwiększono rozmiary środków unijnych a na inne zmniejszono. Wzrost zauważa się dla nowych Programów Operacyjnych Inteligentny Rozwój oraz Polska Cyfrowa obejmujące wcześniej obszar Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (odpowiednio zwiększenia o 16,3% oraz 80%). Największe przeznaczenie środków występuje dla Regionalnych Programów operacyjnych (o 80,9%). Natomiast dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia, środki zostały zmniejszone o 11,3%. Podobnie w przypadku Programu Infrastruktura i Środowisko środki

zmniejszono o 2,9%. Największe obniżenie dotacji dotknęło obszar wcześniejszego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, który został zastąpiony przez Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (o 55,9%).

Rozdział IV

ANALIZA I OCENA WPLYWU FUNDUSZY EUROPEJSKICH NA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW DĘBICY

1. Analiza wykorzystania środków finansowych w latach 2007-2013

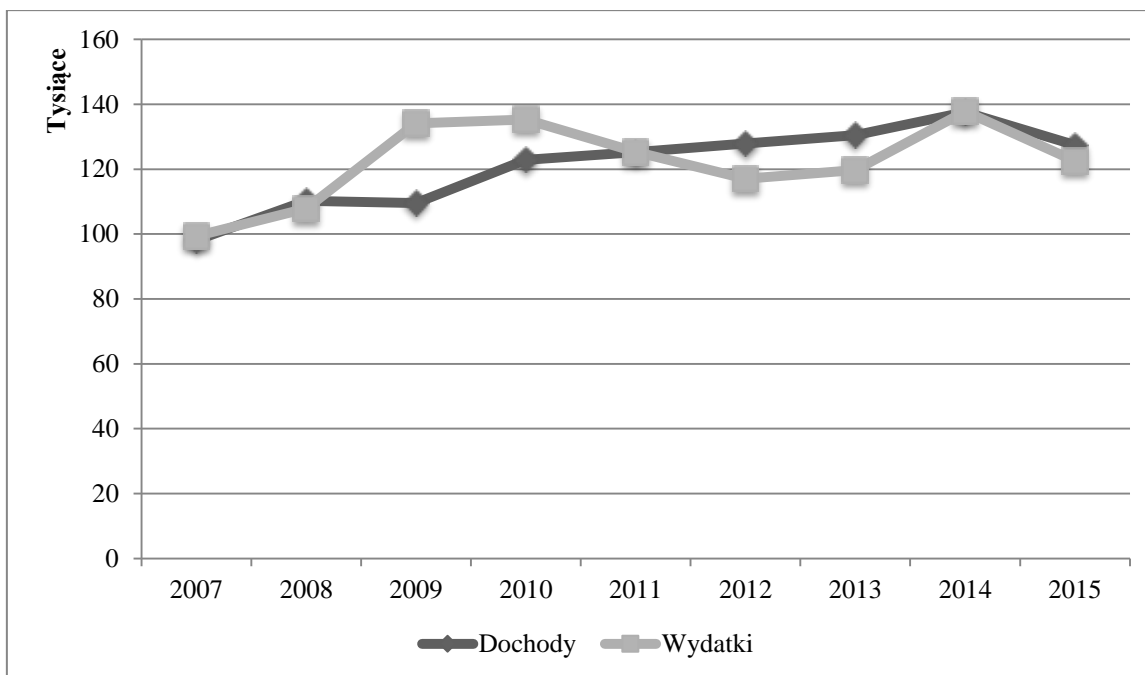
1.1. Budżet miasta Dębica

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym wskazuje, że gmina posiada kompetencje do realizacji spraw publicznych, mających znaczenie lokalne. Art. 6 ust. 1 wspomnianej ustawy mówi, że „do zakresu działania gminy należy każda sprawa publiczna o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżona ustawami na rzecz innych podmiotów, a uprawnienia gmin mogą zostać ograniczone tylko i wyłącznie przepisami o randze ustawy”. Każda gmina posiada władztwo publiczne, które otrzymuje od państwa oraz posiada kompetencje do wykonywania zadań, a także majątek i osobowość prawną, w zakresie prawa cywilnego oraz fundusze na ich realizację²⁰⁴. Fundusze, jakie gminy posiadają do dyspozycji, którymi są dochody i wydatki, ujmuje się w budżecie miasta.

Wykres 8

Dochody i wydatki w budżecie miasta Dębica w latach 2007-2015 (w tys. zł)

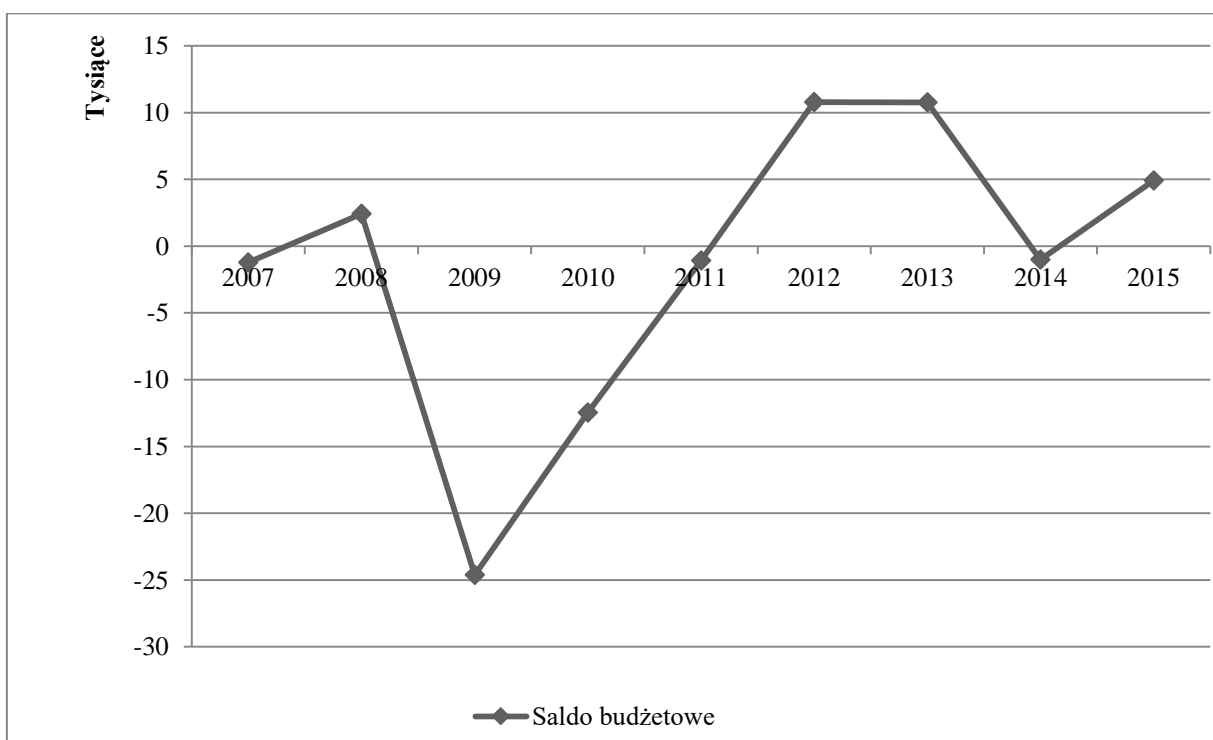
²⁰⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, (Dz. U. z 2016 poz. 446).



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia 02.06.2016 r.]

Wykres 9

Saldo budżetowe miasta Dębica w latach 2007-2015 (w tys. zł)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych [dostęp dnia 02.06.2016 r.]

Dochody i wydatki ogółem w latach 2007-2015 przedstawia wykres 8, a różnice pomiędzy nimi ukazuje wykres 9. Opierając się na wspomnianych wcześniej wykresach można

zauważyć, że w kilku latach badanego okresu budżet miasta cechował się deficytem, W roku 2012 oraz 2013 dochody budżetowe ogółem były wyższe niż jego wydatki, co było spowodowane ograniczaniem wydatków budżetowych i było podstawą do przygotowania zmiany metody wyznaczania dozwolonego zadłużenia, która do wyliczania limitu wykorzystywać miała 3 poprzednie lata, a wprowadzić zamierzano ją w 2014 roku. Zgodnie z przewidywaniami w 2014 roku wystąpił deficyt budżetowy, jednak w 2015 roku pojawiła się już nadwyżka finansowa²⁰⁵.

Największy deficyt budżetowy wystąpił w 2009 r. Było to spowodowane ogromnymi inwestycjami, jakie postanowiono przedsięwziąć. Dla wielu obecnie działających radnych takie postępowanie było nieodpowiedzialne, gdyż prawie wszystkie zaplanowane inwestycje miały zostać sfinansowane poprzez dotacje oraz kredyty. Obawiano się, że taki krok przyniesie za sobą zadłużenie miasta na wiele lat. Pomimo powyższych obaw i uwag, budżet przegłosowano jednomyślnie, gdyż uznano, że jakość życia mieszkańców, na którą wpłyną inwestycje w wodę, wodociągi, drogi i oświetlenie, jest cenniejsza aniżeli wart pochwał dodatni wynik finansowy budżetu miasta²⁰⁶.

Tabela 15

Budżet Urzędu Miejskiego w Dębicy w latach 2009-2014 (w tys. zł)

L.p.	Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1.	dochody ogółem gminy (2+3)	109 564	122 893	125 250	127 885	130 507	137 626
2.	dochody bieżące gminy	99 188	105 381	109 989	120 020	122 694	130 263
3.	dochody majątkowe gminy	10 376	17 512	15 261	7 865	7 813	7 363
4.	środki UE	4 283	8 699	6 501	5 157	4 298	4 202
5.	subwencje	23 067	24 224	25 356	28 367	27 976	29 454
6.	środki z budżetu państwa	19 231	22 126	23 669	18 677	21 001	23 183
7.	wydatki ogółem gminy (8+9)	134 176	135 351	125 313	117 110	119 741	137 801
8.	wydatki bieżące gminy	102 532	104 432	104 674	110 857	113 823	119 271
9.	wydatki majątkowe gminy	31 644	30 919	20 639	6 253	5 918	18 531
10.	saldo budżetu (1-7)	-24 612	-12 458	-63	10 775	10 766	-175
11.	przychody i rozchody związane	27 026	13 421	1 591	-8 012	-5 990	56 676

²⁰⁵ Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020, s. 133 oraz www.debica.pl [dostęp dnia: 2.06.2016 r.]

²⁰⁶ <http://miasto.debica.pl/aktualnosci/pokaz/4621/Debica+wyda+200+mln+zl+na+inwestycje#.V1UfLtSLTUJ> [dostęp dnia: 2.06.2016 r.]

	z finansowaniem budżetu (a+b+c-d)						
a	wolne środki z lat ubiegłych	6 802	2 414	964	1 085	2 764	4 776
b	spłata pożyczek udzielonych	-	-	-	-	443	-
c	zaciągnięte	25 800	20 000	10 300	3 790	5 500	58 001
	- pożyczki	0	0	0	0	0	0
	- kredyty długoterminowe	25 800	20 000	10 300	3 790	5 500	58 001
	- emisja obligacji gminnych	0	0	0	0	0	0
d	spłaty	5 576	8 993	9 673	12 887	14 697	5 801
	- pożyczek	776	623	608	372	317	131
	- kredytów	2 300	5 370	6 565	10 515	11 880	3 170
	- wykup obligacji	2 500	3 000	2 500	2 000	2 500	2 500

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy.

Jak wynika z tabeli 15, deficyt budżetowy z roku na rok był coraz niższy pomimo wysokiego zadłużenia w 2009 roku i konieczności spłaty zaciągniętych w tym czasie kredytów, natomiast w roku 2012 miasto mogło się już pochwalić wygenerowaną nadwyżką finansową.

Tabela 16

Struktura dochodów i wydatków miasta w latach 2009-2014 (w %)

L.p.	Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1.	dochody ogółem gminy (2+3)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	dochody bieżące gminy	90,5	85,8	87,8	93,8	94,0	94,6
3.	dochody majątkowe gminy	9,5	14,2	12,2	6,2	6,0	5,4
4.	środki UE	3,9	7,1	5,2	4,0	3,3	3,1
5.	subwencje	21,1	19,7	20,2	22,2	21,4	21,4
6.	środki z budżetu państwa	17,6	18,0	18,9	14,6	16,1	16,8
7.	wydatki ogółem gminy (8+9)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
8.	wydatki bieżące gminy	76,4	77,2	83,5	94,7	95,1	86,6
9.	wydatki majątkowe gminy	23,6	22,8	16,5	5,3	4,9	13,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy.

Struktura budżetu miasta ukazuje, że wśród dochodów ogółem dominującą pozycją były dochody bieżące gminy. Oscylowały one w okolicy 90%, a w ostatnim badanym roku sięgały 94,6% całości dochodów. Znaczny udział w dochodach gminy miały również środki unijne, subwencje i środki z budżetu państwa, co oznacza, że miasto nie było w pełni samodzielne, ale uzależnione od budżetu centralnego. Suma tych wpływów stanowiła ponad 40% dochodów ogółem. Podobnie jak w przypadku dochodów, przeważającą część wszystkich wydatków

stanowiły wydatki bieżące. Ich udział mieścił się w przedziale 76,4% - 95,1%. Do wydatków bieżących można zaliczyć wynagrodzenia pracowników gminy, koszty utrzymania i funkcjonowania jednostek budżetowych oraz realizację ich statutowych zadań, a także koszty zadań zleconych innym jednostkom. Natomiast wydatki majątkowe to wydatki związane z inwestycjami, a największy ich udział można zauważyć w latach 2009-2010²⁰⁷.

Warto też zwrócić uwagę na dynamikę zmian w pozycjach budżetowych w analizowanym okresie. Miarę tą wyliczono przyrównując wszystkie okresy w stosunku do jednego bazowego, za który przyjęto 2009 rok. Wyliczenia zawiera tabela 17.

Tabela 17

Dynamika poszczególnych pozycji budżetu Dębicy w odniesieniu do roku bazowego (w %)

L.p.	Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1.	dochody ogółem gminy (2+3)	100,0	112,2	114,3	116,7	119,1	125,6
2.	dochody bieżące gminy	100,0	106,2	110,9	121,0	123,7	131,3
3.	dochody majątkowe gminy	100,0	168,8	147,1	75,8	75,3	71,0
4.	środki UE	100,0	203,1	151,8	120,4	100,4	98,1
5.	subwencje	100,0	105,0	109,9	123,0	121,3	127,7
6.	środki z budżetu państwa	100,0	115,1	123,1	97,1	109,2	120,6
7.	wydatki ogółem gminy (8+9)	100,0	100,9	93,4	87,3	89,2	102,7
8.	wydatki bieżące gminy	100,0	101,9	102,1	108,1	111,0	116,3
9.	wydatki majątkowe gminy	100,0	97,7	65,2	19,8	18,7	58,6
10.	saldo budżetu (1-7)	100,0	50,6	0,3	-43,8	-43,7	0,7
11.	przychody i rozchody związane z finansowaniem budżetu (a+b+c-d)	100,0	49,7	5,9	-29,7	-22,2	209,7
a	wolne środki z lat ubiegłych	100,0	35,5	14,2	16,0	40,6	70,2
b	splata pożyczek udzielonych	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
c	zaciągnięte	100,0	77,5	39,9	14,7	21,3	224,8
	- pożyczki	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	- kredyty długoterminowe	100,0	77,5	39,9	14,7	21,3	224,8
	- emisja obligacji gminnych	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
d	splaty	100,0	161,3	173,5	231,1	263,6	104,0

²⁰⁷<http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=5806646FE26AB229C1257A61002B72A1&litera=W> [dostęp dnia: 23.06.2016 r.]

- pożyczek	100,0	80,3	78,4	47,9	40,9	16,9
- kredytów	100,0	233,5	285,4	457,2	516,5	137,8
- wykup obligacji	100,0	120,0	100,0	80,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że począwszy od roku 2009, a skończywszy w 2014 dochody ogółem miasta były coraz większe. W roku 2010 wzrosły o 12,2%, a w roku ostatnim już o 25,6% w stosunku do roku bazowego. Taką sytuację ocenia się pozytywnie. Podobną tendencję można zauważyć dla dochodów bieżących gminy, jednak dla dochodów majątkowych jedynie do 2010 roku widać wzrost, a po nim następował coroczny spadek wartości w stosunku do roku 2009. Całkiem inaczej sytuacja kształtowała się wśród wydatków miasta. W 2010 roku nastąpił przyrost wydatków o 0,9% w porównaniu z rokiem bazowym, a od 2011 do 2013 roku wydatki były niższe niż w roku 2009. Ich zwiększenie zaobserwowano w ostatnim badanym roku. Odnosząc się do wydatków bieżących stopniowo narastały, a ostatecznie aż o 16,3% w porównaniu z rokiem 2009. Z kolei wydatki majątkowe cechowała duża różnorodność, jednak w całym okresie były one niższe niż w roku bazowym.

Analizując saldo budżetowe należy pamiętać, że w tym przypadku rok bazowy był wartością ujemną. Do roku 2012 saldo ulegało poprawie, w roku 2013 wystąpił niewielki spadek nadwyżki budżetowej, a już ostatni rok przyniósł za sobą deficyt budżetowy. Wśród przychodów i rozchodów związanych z finansowaniem budżetu miasta najbardziej wzrosła pozycja o nazwie spłaty kredytów (ponad 5 razy), a największy spadek zauważono dla środków własnych z lat ubiegłych (o 85,8%).

Warto przyjrzeć się również wskaźnikowi tempa zmian, który wyliczony został wyliczony z następującego wzoru: $\frac{\text{rok następny} - \text{rok poprzedni}}{|\text{rok poprzedni}|} * 100\%$.

Tabela 18

Tempo zmian w poszczególnych pozycjach budżetu miasta (w %)

L.p.	Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
1.	dochody ogółem gminy (2+3)	12,17	1,92	2,10	2,05	5,45
2.	dochody bieżące gminy	6,24	4,37	9,12	2,23	6,17
3.	dochody majątkowe gminy	68,77	-12,85	-48,46	-0,66	-5,76
4.	środki UE	103,11	-25,27	-20,67	-16,66	-2,23
5.	subwencje	5,02	4,67	11,87	-1,38	5,28
6.	środki z budżetu państwa	15,05	6,97	-21,09	12,44	10,39
7.	wydatki ogółem gminy (8+9)	0,88	-7,42	-6,55	2,25	15,08
8.	wydatki bieżące gminy	1,85	0,23	5,91	2,68	4,79

9.	wydatki majątkowe gminy	-2,29	-33,25	-69,70	-5,36	213,13
10.	saldo budżetu (1-7)	49,38	99,49	17203,17	-0,08	-101,63
11.	przychody i rozchody związane z finansowaniem budżetu (a+b+c-d)	-50,34	-88,15	-603,58	25,24	1046,18
a	wolne środki z lat ubiegłych	-64,51	-60,07	12,55	154,75	72,79
b	spłata pożyczek udzielonych	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
c	zaciągnięte	-22,48	-48,50	-63,20	45,12	954,56
	- pożyczki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	- kredyty długoterminowe	-22,48	-48,50	-63,20	45,12	954,56
	- emisja obligacji gminnych	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
d	spłaty	61,28	7,56	33,23	14,05	-60,53
	- pożyczek	-19,72	-2,41	-38,82	-14,78	-58,68
	- kredytów	133,48	22,25	60,17	12,98	-73,32
	- wykup obligacji	20,00	-16,67	-20,00	25,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy

Z obliczeń wynika, że wśród dochodów największa zmiana zaszła w środkach z UE, które w roku 2010 wzrosły o ponad 103%. Z kolei odnosząc się do wydatków najbardziej wzrosły wydatki majątkowe gminy w 2014 roku (o ponad 213%). Analizując przychody i rozchody związane z finansowaniem budżetu najbardziej widoczna zmiana miała miejsce w 2014 roku, kiedy o niespełna 955% zwiększyła się pozycja zaciągniętych kredytów długoterminowych.

Tabela 19

Dochody i wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca oraz dynamika i tempo zmian w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
(w zł)						
Dochody ogółem gminy na 1 mieszkańca	2346,68	2597,01	2651,75	2710,29	2771,57	2945,44
Wydatki ogółem gminy na 1 mieszkańca	2873,82	2860,27	2653,08	2481,93	2542,92	2949,20
Dynamika (w %)						
Dochody ogółem gminy na 1 mieszkańca	100,00	110,67	113,00	115,49	118,11	125,52
Wydatki ogółem gminy na 1 mieszkańca	100,00	99,53	92,32	86,36	88,49	102,62
Tempo zmian (w %)						
Dochody ogółem gminy na 1 mieszkańca	brak	9,64	2,06	2,16	2,21	5,90

Wydatki ogółem gminy na 1 mieszkańca	brak	-0,47	-7,81	-6,90	2,40	13,78
--------------------------------------	------	-------	-------	-------	------	-------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy

Przeliczając kwoty dochodów miasta na 1 mieszkańca okazuje się, że na każdego z nich z roku na rok przypada coraz większa kwota dochodów gminy. Taka sytuacja była rezultatem wzrostu dochodów ogółem miasta, a w niektórych przypadkach także spadku liczby mieszkańców Dębicy. Największą zmianę zaobserwowano w roku 2010, kiedy dochody na mieszkańca wzrosły o 9,64%. Odnosząc się do wydatków miasta na 1 mieszkańca ich wysokość początkowo zmniejszała się, jednak w 2014 roku o 2,62% przekroczyła wartość z roku bazowego. Także tempo zmian wskazuje, że był to największa zmiana w wydatkach stanowiąca największy ich wzrost.

1.2. Wykorzystanie środków unijnych przez miasto

Od momentu wejścia Polski do UE polskie gminy znacząco mogły się rozwijać dzięki funduszom unijnym napływającym do kraju. Napływ tych środków spowodował dynamiczny wzrost gospodarki (po wejściu do UE PKB Polski zwiększył się o 48,7%), a co następnie przyczyniło się do napływu dochodów budżetowych gmin²⁰⁸.

Tabela 20

Wartość projektów unijnych dla Dębicy w porównaniu z Mielcem oraz Jasłem w latach 2007-2013 (w zł)

Jednostka terytorialna	Wartość projektów w latach 2007-2013 (w zł)
Mielec	77 231 527,63
Miasto Dębica	57 628 088,24
Jasło	38 039 867,51

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020, s. 139.

Jak ukazuje tabela 20 Dębica w latach 2007-2013 zrealizowała projekty unijne o łącznej wartości ponad 57,6 mln zł. Obecne doświadczenia pokazują, że istnieją inne podobne wielkością samorządy, które z pozyskiwaniem środków unijnych radziły sobie znacznie gorzej na przykład Jasło, ale były również takie samorządy, które w większym stopniu korzystały ze

²⁰⁸ http://ec.europa.eu/polska/news/documents/10lat_plwue.pdf [dostęp dnia: 06.06.2016 r.]

wsparcia unijnego na przykład Mielec. Warto wspomnieć jest jednak to, że znacznym ograniczeniem w tym zakresie mogą być środki budżetowe przeznaczane na wkład własny. Pozycje w budżecie na wkład własny są to środki pieniężne lub rzeczy niepieniężne, którymi samorząd zamierza pokryć wydatki dotyczące realizacji projektów finansowanych z pomocą dotacji unijnych²⁰⁹.

Dębica korzystała z czterech programów operacyjnych, na których realizację otrzymała dofinansowanie z Unii Europejskiej. Największym projektem był Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego.

Tabela 21

Wartość działań zrealizowanych w zakresie RPO WP w latach 2007-2013 ogółem

Wyszczególnienie	Wartość całkowita (w tys. zł)	Wartość dotacji (w tys. zł)
RPO WP	70 823	32 249
Udział w dochodach gminy	-	5,23%
Udział we wszystkich projektach	-	57%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy

Tabela 22

Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie RPO WP w Dębicy w latach 2007-2013

Tytuł projektu	Okres realizacji	Wartość całkowita (w tys. zł)	Wartość dotacji (w tys. zł)	Źródło finansowania
Utworzenie Podkarpackiej Akademii Kultury w Dębicy jako formy edukacji kulturalnej	2007 r.	1 980,0	861,0	RPO WP oraz UM
Modernizacja układu pompowego kotłowni K-15 przy ul. Rzecznej 1A	2007 r.	991,0	544,0	RPO WP oraz MPEC
Zajęcia sportowe uczniów ukierunkowane na „upowszechnienie pływania”	2007 r.	81,0	40,0	RPO WP oraz MOSiR
Regulacja potoku Budzisz w celu zabezpieczenia przeciwpowodziowego wschodniej części Dębicy - etap I	2007 r. – 2009 r.	2 087,0	1 645,0	RPO WP oraz UM
Budowa małej obwodnicy północnej miasta Dębica – etap I	2009 r. - 2010 r.	12 201,0	4 991,0	RPO WP oraz UM
Budowa placówki o charakterze centrum edukacyjno-sportowym na osiedlu Kępa	2009 r. - 2010 r.	9 433,0	3 214,0	RPO WP oraz UM
Rozbudowa i przebudowa obiektu hali basenów i lodowiska w Dębicy etap I – basen rekreacyjny	2009 r. - 2010 r.	14 406,0	2 989,0 250,0	RPO WP, MSiR oraz UM
Wymiana taboru autobusowego Miejskiej Komunikacji Samochodowej sp. z o.o. w Dębicy	2009 r. – 2010 r.	8 407,0	5 041,0	RPO WP oraz MKS w Dębicy sp. z o.o.
Przebudowa boiska sportowego położonego przy ulicy Kraszewskiego w Dębicy	2010 r.	1 511,0	714,0	RPO WP oraz UM
Budowa nowego układu ko generacyjnego wraz z infrastrukturą towarzyszącą do wytwarzania	2010 r.	2 461,0	793,0	RPO WP oraz UM

²⁰⁹ Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020, s. 139.

biogazu energii elektrycznej i ciepłej na terenie oczyszczalni ścieków w Dębicy Etap II				
Pilotażowa instalacja wykorzystania ciepła słonecznego na potrzeby ciepłej wody użytkowej na terenie Osiedla Słonecznego	2010 r.	704,0	304,0	RPO WP oraz Wodociągi Dębickie sp. z o.o.
Zastosowanie odnawialnych źródeł energii w hali basenów i lodowiska etap I	2010 r. – 2011 r.	865,0	658,0	RPO WP oraz UM
Modernizacja 850,5m sieci ciepłowniczej na terenie Dębicy	2011 r.	1 635,0	1 421,0	RPO WP oraz MPEC
Przebudowa i termomodernizacja Kotłowni K-15 przy ul. Rzecznej 1A	2011 r.	977,0	488,0	RPO WP oraz MPEC
Regulacja i utrzymanie cieków wodnych oraz opracowanie studium w celu ochrony przeciwpowodziowej na terenie miasta Dębica	2011 r. – 2015 r.	5 437,0	3 386,0	RPO WP oraz UM
Remont infrastruktury drogowej miasta Dębica zniszczonej przez powódź w 2010 roku	2012 r.	931,0	786,0	RPO WP oraz UM
Dostawa ładowarki i koparki	2012 r.	765,0	765,0	RPO WP
Poprawa zaopatrzenia w wodę i jej jakości dla miasta poprzez modernizację stacji uzdatniania wody oraz rozbudowę sieci wodociągowej	2012 r. – 2013 r.	2 190,0	1 044,0	RPO WP oraz Wodociągi Dębickie sp. z o.o.
Budowa małej obwodnicy północnej miasta Dębicy – etap III obejmujący budowę ronda na skrzyżowaniu ulic Krakowskiej i Kwiatkowskiego	2012 r. – 2013 r.	1 917,0	1 341,0	RPO WP oraz UM
Termomodernizacja budynku Domu Sportu i Rehabilitacji w Dębicy	2012 r. – 2014 r.	1 844,0	974,0	RPO WP oraz UM

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy

Jak wynika z powyższej tabeli był to projekt, dzięki któremu zrealizowano wiele działań na ogólną kwotę 66 892 tys. zł, z czego 21 967 tys. zł to środki dofinansowania unijnego. W każdym z badanych lat 2007-2013 pojawiało się kilka zadań. Realizacja niektórych z nich była zaplanowana na jeden rok, natomiast realizacja innych rozciągała się na kilka lat. Wśród wyżej wymienionych największą inwestycją była rozbudowa i przebudowa obiektu hali basenów oraz lodowiska w Dębicy w latach 2009-2010, na której wykonanie przeznaczono 14 406 tys. zł, a prócz środków unijnych wynoszących 2 989 tys. zł finansowana była przez Urząd Miejski oraz Ministerstwo Sportu i Turystyki. Drugą dużą inwestycją w tych latach była budowa małej obwodnicy północnej miasta, której koszty wynosiły 12 201 tys. zł, a dofinansowanie w ramach RPO WP to 4 991 tys. zł. Działaniem, na które otrzymano najwyższą kwotę pomocy unijnej była wymiana taboru autobusowego Miejskiej Komunikacji Samochodowej sp. z o.o. w Dębicy – było to 5 041 tys. zł. Dzięki temu miasto pozyskało 10 nowych autobusów SOR, niskopodłogowych, wyposażonych w silniki, które spełniają normy Euro-5 i są zasilane olejem napędowym. Autobusy te posiadają klimatyzację, a także są przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych²¹⁰.

²¹⁰ Wnioski na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy.

Innym, także znaczącym dla rozwoju miasta i poprawy jakości życia mieszkańców był Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Na całkowitą realizację projektów przeznaczono 30 525 tys. zł, natomiast wartość dotacji to 14 897,8 tys. zł

Tabela 23

Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie PO LiŚ w Dębicy w latach 2007-2013

Tytuł projektu	Okres realizacji	Wartość całkowita (w tys. zł)	Wartość dotacji (w tys. zł)	Źródło finansowania
Rozbudowa miejskiego wysypiska odpadów komunalnych w Paszczynie – sektor IV	2007 r.	1 408,0	1 267,0	WFOŚiGW oraz UM
Poprawa gospodarki wodno-ściekowej na terenie miasta	2009 r. – 2012 r.	22 116,0	10 348,8	Wodociągi Dębickie sp. z o.o. oraz RPO LiŚ
Termomodernizacja obiektów oświatowych na terenie Gminy Miasta Dębicy i Gminy Dębica	2011r. – 2012 r.	7 001,0	3 282,0	PO LiŚ oraz UM
Ogółem		30 525,0	14 897,8	
Udział w dochodach gminy		-	2,42%	-
Udział we wszystkich projektach		-	27%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy

W tej grupie inwestycji największym projektem była poprawa gospodarki wodno-ściekowej na terenie miasta w latach 2009-2012, na który przeznaczono 22 116 tys. zł, z czego 10 348,8 tys. zł to środki z Funduszu Spójności. Dzięki tym działaniom znacząco poprawiła się jakość życia i zdrowia mieszkańców, których zaopatrzone w wodę poprzez sieć wodociągową o długości 22,5 km. Uporządkowano także gospodarkę ściekową poprzez budowę kanalizacji sanitarnej o długości 17,5 km. Poprawie uległa także jakość środowiska, gdyż wzmocniono zgodnie z normami oczyszczanie ścieków, dzięki modernizacji oczyszczalni, a także poprawiła się jakość wód powierzchniowych dzięki budowie 1 km kanalizacji deszczowej. Realizacja projektu przyniosła za sobą korzyści dla mieszkańców, których standard życia podniósł się oraz żyją oni w bardziej czystym środowisku²¹¹.

Następnym projektem o wartości 7 001 tys. zł realizowanym przez Urząd Miejski w Dębicy oraz dofinansowany przez UE w kwocie 3 282 tys. zł w latach 2011-2012 był projekt obejmujący termomodernizację obiektów oświatowych na terenie miasta i gminy wiejskiej Dębica. Celem tego projektu była poprawa efektywności energetycznej wśród obiektów

²¹¹ www.wodociagi.debickie.pl [dostęp dnia: 06.06.2016 r.]

użyteczności publicznej takich jak szkoły. Realizacja celu opierała się m.in. na ocieplaniu budynków, wymianie okien i drzwi oraz modernizacji centralnego ogrzewania²¹².

Najmniejszym działaniem realizowanym w tej grupie w roku 2007, na kwotę o wartości 1 408 tys. zł przez Urząd Miejski w Dębicy oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, który przeznaczył 1 267 tys. zł był projekt o nazwie: „rozbudowa miejskiego wysypiska odpadów komunalnych w Paszczynie”.

Dużym projektem realizowanym przez Dębicę w latach 2007-2013 był Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Łącznie na jego realizację przeznaczono 5 484,5 tys. zł, a 4 906,4 tys. zł to środki unijne przekazane dla miasta. Projekty przeprowadzane w ramach tego programu były finansowane głównie ze środków unijnych (duża ich część nawet w całości), a współfinansującymi pozostałe działania wymagające wkładu własnego najczęściej były instytucje tj. Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie oraz Miejski Zarząd Oświaty w Dębicy.

W ramach tego programu zrealizowano wiele projektów oddziałujących na poprawę sytuacji na rynku pracy, a także pozwalających skorzystać z działań mających wpływ na rozwój wiedzy i umiejętności. Przeważająca część tych działań odnosiła się do zapobiegania wykluczeniu społecznemu poprzez dostęp do rynku pracy. Inne skupiały się na zorganizowaniu dzieciom i młodzieży czasu wolnego oraz miały na celu usuwanie braków w nauce poprzez zajęcia wyrównawcze i rozwijanie zainteresowań i umiejętności wśród najmłodszych mieszkańców miasta.

Tabela 24

Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie PO KL w Dębicy w latach 2007-2013

Tytuł projektu	Okres realizacji	Wartość całkowita (w tys. zł)	Wartość dotacji (w tys. zł)	Źródło finansowania
Czas na aktywność w mieście Dębica - poprawa dostępu do rynku pracy zagrożonych wykluczeniem społecznym	2008 r.	377,9	337,6	WUP w Rzeszowie PO KL
Szkoła Twoją najlepszą szansą na przyszłość – zajęcia pozalekcyjne, rozwijające zdolności i zainteresowania	2008 r.	186,4	186,4	MZO w Dębicy oraz PO KL
Nie ulicy-tak świetlicy – zorganizowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	2008 r. – 2010 r.	924,4	752,3	WUP w Rzeszowie PO KL
Czas na aktywność w mieście Dębica – poprawa dostępu do rynku pracy zagrożonych wykluczeniem społecznym	2009 r.	512,0	457,8	WUP w Rzeszowie PO KL

²¹² <http://www.miastodebica-eog.pl/pl/> [dostęp dnia: 06.06.2016 r.]

Czas na aktywność w mieście Dębica – poprawa dostępu do rynku pracy zagrożonych wykluczeniem społecznym	2010 r.	518,5	462,6	WUP w Rzeszowie PO KL
Czas na aktywność w mieście Dębica – poprawa dostępu do rynku pracy zagrożonych wykluczeniem społecznym	2011 r.	562,2	501,3	WUP w Rzeszowie PO KL
„Każdy z nas jest inny” – realizacja 6 740 godzin zajęć wyrównawczych i rozwijających zdolności u 619 uczniów klas I-III dębickich szkół podstawowych. Zakup pomocy dydaktycznych	2011r. – 2012r.	562,5	562,5	MZO w Dębicy oraz PO KL
„Szkoła równych szans” – realizacja 360 godzin zajęć wyrównawczych i rozwijających zdolności uczniów klas I-III Szkoły Podstawowej nr 8 w Dębicy. Zakup pomocy dydaktycznych	2011r. – 2012r.	29,9	29,9	MZO w Dębicy oraz PO KL
Czas na aktywność w mieście Dębica - poprawa dostępu do rynku pracy zagrożonych wykluczeniem społecznym	2012 r.	556,6	493,6	WUP w Rzeszowie PO KL
Czas na aktywność w mieście Dębica - poprawa dostępu do rynku pracy zagrożonych wykluczeniem społecznym	2013 r. – 2015 r.	1 254,1	1 122,4	WUP w Rzeszowie PO KL
Ogółem		5 484,5	4 906,4	
Udział w dochodach gminy		-	0,8%	-
Udział we wszystkich projektach		-	9%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy

Co więcej, na terenie miasta działa także Powiatowy Urząd Pracy, który także realizuje projekty finansowane ze środków unijnych, a dokładnie z Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekty te wykonywane są dla szerszej społeczności niż mieszkańcy Dębicy, dlatego nie zostały ujęte w powyższej tabeli, jednak wspomniano o nich, gdyż także Dębiczanie mogą z nich korzystać, a dzięki temu mają one wpływ na jakość ich życia. Działania w tym zakresie są prawie w 100% przeprowadzane ze środków europejskich. Do niektórych z nich należą m.in. projekty pt. „Więcej szans w powiecie dębickim”, Profesjonalna kadra – profesjonalne usługi” oraz „Wypracujmy sukces”. Poprzez te programy wiele osób uczestniczy w szkoleniach i stażach, dzięki którym nabywają nowe umiejętności, wzrasta ich wiara we własne możliwości oraz zdolność do integracji społecznej, co sprzyja znalezieniu pracy lub założeniu własnej działalności gospodarczej²¹³.

Programem realizowanym przez Dębicę w latach 2007-2013 był także Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka. Wartość projektu, źródła jego finansowania oraz udział w dochodach gminy i we wszystkich projektach zawiera tabela 25.

²¹³ http://www.pupdebica.pl/urzed_pracy/raporty_o_lokalnym_rynku_pracy.html [dostęp dnia 06.06.2016 r.]

Tabela 25

Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie PO IG w Dębicy w latach 2007-2013

Tytuł projektu	Okres realizacji	Wartość całkowita (w tys. zł)	Wartość dotacji (w tys. zł)	Źródło finansowania
Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu obejmujące mieszkańców i instytucje samorządowe w Dębicy	2011 r. – 2014 r.	4 216,0	3 583,0	PO IG oraz UM
Ogółem		4 216,0	3 583,0	
Udział w dochodach gminy		-	0,58%	-
Udział we wszystkich projektach		-	7%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Dębicy

Projekt obejmował swoim działaniem mieszkańców Dębicy oraz instytucje samorządowe i oświatowe miasta. Już w 2012 r. zakupiono 562 zestawy komputerowe, które przekazano mieszkańcom, szkołom oraz świetlicom Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz podpisano umowę z firmą dostarczającą sygnał internetowy dla jednostek samorządowych, oświatowych i MOPS. Projekt ten w znacznej mierze był finansowany ze środków unijnych, a pozostałą część sfinansował Urząd Miejski w Dębicy²¹⁴.

W tym miejscu warto wspomnieć, że bardzo ważnym programem, który mógł współfinansować działania na terenie Dębicy był Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej. Jak wcześniej zauważono, aby otrzymać dofinansowanie konieczne jest posiadanie wkładu własnego. W zależności od programów, w różnej części są one finansowane ze środków unijnych, jednak rzadko w całości. Kiedy dany region lub samorząd nie posiada wkładu własnego na wystarczającym poziomie nie może skorzystać z pomocy unijnej w celu realizacji danego programu. Właśnie w takiej sytuacji była Dębica w latach 2007-2013, gdyż nie posiadała tak dużych środków finansowych na realizację wielomilionowego działania. PO RPW 2007-2013 był programem, na którego wykonanie potrzeba było nie tylko wysokiego, będącego na odpowiednim poziomie wkładu własnego, ale także miał on charakter ponadlokalny, co oznacza, że jego realizacja powinna przebiegać przy współdziałaniu wielu podmiotów. Miasto nie spełniało tych wymogów, należy jednak zaznaczyć, że sytuacja to może ulec zmianie w kolejnej perspektywie finansowej, gdyż Dębica od kilku miesięcy jest członkiem Związku Gmin Dorzecza Wisłoki. Organizacja ta skupia ponad dwadzieścia samorządów, a prócz gminy miejskiej, także gminę wiejską Dębica. Dzięki takiemu połączeniu

²¹⁴ <http://debica.pl/aktualnosci/2013/07/przeciwdzialanie-wykluczeniu-cyfrowemu-obejmujace-mieszkanow-i-instytucje-samorzadowe-w-debicy> [dostęp dnia 06.06.2016 r.]

i współpracy samorządy będą miały większe szanse w przyszłości do wzięcia udziału w dużych projektach, jakim był także PO RPW 2007-2013²¹⁵.

2. Wyniki ankiety na temat znaczenia funduszy unijnych dla społeczności lokalnej

W celu poznania świadomości i opinii mieszkańców Dębicy na temat wykorzystania środków pieniężnych z europejskich funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz poznania opinii na temat poprawy jakości ich życia za przyczyną współfinansowania unijnego przeprowadzono ankietę wśród 60 Dębiczan. Ankieta składała się z 10 pytań tematycznych, wśród których 9 pytań było zamkniętych, a udzielenie na nie odpowiedzi jednokrotnego wyboru polegało na zaznaczeniu odpowiedniego pola symbolem „X” oraz 1 pytania otwartego, na które można było udzielić kilku odpowiedzi. Kolejne 5 pytań przeprowadzonej ankiety to tzw. metryczka, która składała się jedynie z pytań zamkniętych jednokrotnego wyboru, a te odnosiły się do płci, wieku, wykształcenia, samooceny materialnej oraz wskazania wielkości gospodarstwa domowego. Zostały one umieszczone na końcu formularza, aby nie zniechęcały ankietowanego do udzielenia odpowiedzi. Ankieta została przeprowadzona w dwóch częściach: Internetowo poprzez stworzenie formularza na przeznaczonej ku temu stronie internetowej <http://www.ankietka.pl> i przesłaniu go wybranym mieszkańcom Dębicy poprzez portal społecznościowy, a w drugiej części w formie papierowej. Badanym zapewniono anonimowość i dyskrecję.

Przedstawienia wyników dokonano w formie tabelarycznej ukazującej zadane pytanie oraz wynik badania w liczbach i procentach. Na podstawie tabeli dokonano analizy otrzymanych wyników oraz przedstawiono ich wzajemne powiązanie. Analizę rozpoczęto od wniosków wynikających z metryczki, następnie dokonano badania właściwego odnoszącego się do głównego problemu.

Tabela 26

Płeć ankietowanych mieszkańców miasta

Płeć	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Kobieta	29	48%
Mężczyzna	31	52%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

²¹⁵ Informacje uzyskane w Urzędzie Miejskim w Dębicy.

W przeprowadzonym badaniu wzięło udział 29 kobiet oraz 31 mężczyzn, (którzy w dalszej części zostaną nazwani ankietowanymi), co odpowiadało 48% i 52% ogółu badanych. Stanowi to wynik prawie równomierny, co oddaje prawidłowe spojrzenie na analizowane zagadnienie z uwagi na płeć.

Tabela 27

Wiek ankietowanych mieszkańców miasta

Wiek	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Poniżej 18 lat	3	5%
18 – 24 lat(a)	15	25%
25 – 34 lat(a)	18	30%
35 – 44 lat(a)	3	5%
45 – 54 lat(a)	15	25%
55 – 64 lat(a)	5	8%
Powyżej 64 lat	1	2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Badanie wieku ankietowanych przeprowadzono w 7 grupach wiekowych. Największą grupę stanowili mieszkańcy mający ukończone 25-34 lata, a było to 18 osób będących 30% całości badanej ludności. Następnie po 25% ogółu stanowiły osoby zarówno w wieku 18-24 lata oraz 45-54 lata. Mieszkańcy w przedziale wiekowym 55-64 lata to 8% badanych, a po 5% to osoby mające poniżej 18 lat oraz będące w przedziale 35-44 lata. Tylko 1 badana osoba miała powyżej 64 lata i stanowiła 2% ogółu.

Tabela 28

Wykształcenie ankietowanych mieszkańców miasta

Wykształcenie	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Podstawowe	2	3%
Zawodowe	13	22%
Średnie	30	50%
Wyższe	15	25%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Odnosząc się do wykształcenia ankietowanych mieszkańców miasta znacząca ich przewaga (50%) to osoby, które ukończyły szkoły średnie i takie też posiadają wykształcenie. Jedna czwarta ogółu ma wykształcenie wyższe i jest to pozytywna cecha świadcząca o chęci rozwoju i podnoszeniu kwalifikacji przez Dębiczan. Z kolei 22% ankietowanych ma wykształcenie zawodowe, a jedynie 3% to osoby z wykształceniem podstawowym (gimnazjalnym), ale jak wynika z ankiety mają też one poniżej 18 lat, czyli kontynuują edukację.

Tabela 29

Samoocena sytuacji materialnej ankietowanych mieszkańców miasta

Jak ocenia Pani/Pan swoją sytuację materialną?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Stać mnie tylko na rzeczy podstawowe, na wszystko inne musimy pożyczać lub długo oszczędzać	9	15%
Wystarcza na skromne życie	10	17%
Radzę sobie tylko z wydatkami codziennymi i częściowo dodatkowymi	15	25%
Na większe wydatki muszę pożyczać lub dłużej oszczędzać	7	12%
Nie mam większych kłopotów finansowych	19	32%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Dobrą informacją uzyskaną po przeprowadzeniu badania jest to, że ponad 1/3 badanych uznała, że nie ma większych kłopotów finansowych. Te osoby najczęściej określały też wielkość gospodarstwa domowego na jedno- dwu- lub trzyosobowe. Z uwagi na wielkość gospodarstwa ta grupa badanych stanowiła 43%. Zdarzały się także sytuacje, w których kłopotów finansowych nie miały osoby, żyjące w gospodarstwie czteroosobowym. Natomiast słabiej swoją sytuację określali mieszkańcy mający pięcioosobowe gospodarstwa i większe. Była to grupa stanowiąca 22% badanych. Zauważono również przypadki pokazujące, że osoby żyjące w niewielkim dwuosobowym gospodarstwie stać tylko na podstawowe rzeczy, a na wszystko inne muszą oni pożyczać lub długo oszczędzać. Co ciekawe, na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzone, że takie osoby często nie wiedzą o istnieniu funduszy strukturalnych, a co więcej nie wiedzą o tym, że mogą w różnoraki sposób skorzystać z pomocy unijnej. Bardzo prawdopodobnym jest to, że gdyby o takich możliwościach wiedzieli ich sytuacja materialna uległaby poprawie.

Tabela 30

Samoocena wielkości gospodarstwa domowego ankietowanych mieszkańców miasta

Proszę określić wielkość gospodarstwa domowego	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Jednoosobowe	3	5%
Dwuosobowe	11	18%
Trzyosobowe	12	20%
Czterooosobowe	21	35%
Większe niż powyższe	13	22%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Największą grupę wśród ankietowanych stanowili mieszkańcy, żyjący w czterooosobowych gospodarstwach domowych (35%). Prawdopodobnie takie gospodarstwa posiadały małżeństwa z dwójką dzieci, a gospodarstwa większe niż czterooosobowe posiadało 22% mieszkańców. Z kolei 20% i 18% to gospodarstwa trzy- oraz dwuosobowe, a jedynie 5% jednoosobowe. Odnosząc się również do wieku mieszkańców taki rozkład świadczy o znacząco większym upodobaniu Dębiczan do życia w rodzinie, aniżeli w byciu tzw. „singlem”.

Tabela 31

Okres zamieszkania w Dębicy

Od jakiego czasu mieszka Pani/Pan w Dębicy?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Mniej niż 12 lat	10	17%
Więcej niż 12 lat	18	30%
Od urodzenia	32	53%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Zbadano także czas, od jakiego ankietowani mieszkają w Dębicy i wyniki pokazały, że ponad połowa (53%) badanych mieszka tam od urodzenia. Duża część, ponieważ 30% ogółu zamieszkuje Dębicę więcej niż 12 lat, czyli od czasu zanim Polska weszła do Unii Europejskiej i byli oni w stanie (podobnie jak stali mieszkańcy) wypowiedzieć się, czy wpływ pozyskiwania środków unijnych przez miasto miał pozytywny wydźwięk. Natomiast 17% ankietowanych mieszka w Dębicy krócej niż 12 lat, jednakże coś musiało być powodem ich imigracji, a w wielu przypadkach mógł to być rozwój miasta i poprawa jakości życia jego mieszkańców.

Tabela 32

Świadomość istnienia funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności

Czy wie Pani/Pan o istnieniu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
---	---------------------------------	-----------------------------------

Tak	27	45%
Nie	33	55%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Przykrym wnioskiem ankiety jest brak świadomości mieszkańców Dębicy o istnieniu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Ponad połowa (55%) badanych wskazuje, że nie wie o ich istnieniu. Jednakże wyraźnie wydaje się być to spowodowane sformułowaniem zadanego pytania przez ankietera, który celowo pyta o fundusze strukturalne, a nie unijne. Wiele osób kojarzy terminy współfinansowania ze środków Unii Europejskiej lub fundusze unijne, ale nie zna pojęcia funduszy strukturalnych. Dla ludności taki brak wiedzy jest bardzo często niekorzystny, gdyż z tego powodu w wielu sytuacjach, gdy pomoc unijna zostanie nazwana funduszami strukturalnymi nie wiedzą oni, że chodzi tutaj o środki Unii Europejskiej, albo też, że mogą z takiej pomocy skorzystać. Powyższy wniosek stanowi cenną radę dla władz miasta, aby powiększyć świadomość jego mieszkańców w zakresie Unii Europejskiej i związanych z nią definicji, gdyż to może mieć wpływ na poprawę sytuacji materialnej, rozwojowej i poprawić jakość życia Dębiczan.

Tabela 33

Możliwość skorzystania z dofinansowania ze środków unijnych

Czy wie Pani/Pan, że może skorzystać z dofinansowania ze środków unijnych?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Tak	51	85%
Nie	9	15%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Natomiast, gdy w przeprowadzonym badaniu fundusze strukturalne nazwano środkami unijnymi już 85% osób wiedziało o ich istnieniu i o tym, że może z nich skorzystać. Osoby, które odpowiedziały, że nie wiedzą o możliwości skorzystania z dofinansowania ze środków unijnych, czasem pomimo ich wyższego wykształcenia, słabo oceniały swoją sytuację materialną, co po raz kolejny potwierdza konieczność powiększenia dostępu do informacji na temat możliwości współfinansowania działań ze środków unijnych dla mieszkańców Dębicy.

Tabela 34

Dostęp do informacji na temat projektów współfinansowanych ze środków unijnych

Jak ocenia Pani/Pan dostęp do informacji na temat projektów współfinansowanych ze środków unijnych?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Bardzo dobrze	1	2%
Dobrze	11	18%

Średnio	33	55%
Źle	7	12%
Bardzo źle	1	2%
Nie mam zdania	7	12%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Sami ankietowani w przeważającej części średnio oceniają poziom informowania na temat projektów współfinansowanych ze środków unijnych. Jedynie 18% badanych uważa, że ma dobry dostęp do informacji na ten temat, a 2% ocenia dostęp na bardzo dobry. Duża część mieszkańców (12%) ocenia dostęp do informacji o projektach współfinansowanych przez UE na zły oraz tyle samo osób nie ma żadnego zdania na ten temat, a 2% ogółu ocenia poziom informowania na bardzo zły.

Tabela 35

Główne źródło informacji o funduszach strukturalnych UE

Jakie według Pani/Pana jest GŁÓWNE źródło informacji o funduszach strukturalnych Unii Europejskiej?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Internet	37	62%
Media publiczne i lokalne	13	22%
Urząd Miejski w Dębicy	4	7%
Urząd Gminy Dębica	0	0%
Powiatowy Urząd Pracy w Dębicy	4	7%
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	0	0%
Specjalistyczne publikacje	1	2%
Szkolenia	1	2%
Punkty doradcze	0	0%
Inne	0	0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Za najbardziej podstawowe i główne źródło informacji o funduszach Unii Europejskiej 62% ankietowanych uważa Internet. W następnej kolejności 22% uważa, że są to media publiczne i lokalne. Jedynie po 7% badanych za podstawowe źródło informacji uważa Urząd Miejski oraz Powiatowy Urząd Pracy. Osoby takie mają też większą świadomość o tym, że same również mogą skorzystać ze środków strukturalnych. Specjalistyczne publikacje i szkolenia to główne źródło informacji na temat funduszy unijnych dla odpowiednio 2%

badanych. Nikt nie wskazał tutaj Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, który w znacznej mierze odpowiada za realizację projektów i wdrażanie współfinansowania unijnego.

Tabela 36

Program najbardziej ukazujący zmiany w mieście

Według Pani/Pana realizacja, którego programu najbardziej ukazuje zmiany w mieście?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego poprzez np. remont infrastruktury drogowej miasta Dębica zniszczonej przez powódź w 2010 roku oraz zastosowanie odnawialnych źródeł energii w hali basenów i lodowiska miasta Dębicy	30	50%
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko poprzez np. rozbudowę miejskiego wysypiska odpadów komunalnych w Paszczynie oraz termomodernizację obiektów oświatowych na terenie Gminy Miasta Dębicy i Gminy Dębica	17	28%
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka poprzez np. przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu obejmujące mieszkańców i instytucje samorządowe w Dębicy	4	7%
Program Operacyjny Kapitał Ludzki, którego wnioskodawcą był Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej np. „Czas na aktywność w mieście Dębica” zwiększający dostęp do rynku pracy	9	15%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Połowa ankietowanych za program najbardziej ukazujący zmiany w mieście uznała Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego. Uwaga została zwrócona na remont infrastruktury drogowej oraz zastosowanie odnawialnych źródeł energii w hali basenów i lodowiska miasta. Duża grupa osób (prawie 1/3) za najbardziej widoczny uznała Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, który był zrealizowany m.in. poprzez rozbudowę miejskiego wysypiska odpadów komunalnych w Paszczynie oraz termomodernizację obiektów oświatowych w Dębicy. Program Operacyjny Kapitał ludzki poprzez działania zwiększające dostęp do rynku pracy najbardziej ukazywał zmiany w mieście według 15% ankietowanych, a 7% ogółu za taki projekt uważało Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, który przeciwdziałał wykluczeniu cyfrowemu.

Tabela 37

Wpływ projektów operacyjnych i środków unijnych na poprawę jakości życia mieszkańców

Czy uważa Pani/Pan, że projekty operacyjne a wraz z nimi środki unijne miały wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców Dębicy?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Tak	51	85%
Nie	9	15%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Kiedy zapytano mieszkańców Dębicy o realizację projektów operacyjnych i wpływ środków unijnych na poprawę jakości ich życia 85% badanych potwierdziło, że odczuwa działanie wsparcia z Unii Europejskiej. Jedynie 15% mieszkańców nie zauważało takiego wpływu lub uznało, że go nie ma. Pozytywnie należy ocenić wysoką zauważalność istnienia programów operacyjnych i środków unijnych oraz ich pozytywny wpływ na jakość życia Dębiczian.

Tabela 38

Program mający największy wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców

Który według Pani/Pana program miał największy wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców miasta?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego poprzez np. remont infrastruktury drogowej miasta Dębica zniszczonej przez powódź w 2010 roku oraz zastosowanie odnawialnych źródeł energii w hali basenów i lodowiska miasta Dębicy	35	58%
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko poprzez np. rozbudowę miejskiego wysypiska odpadów komunalnych w Paszczynie oraz termomodernizację obiektów oświatowych na terenie Gminy Miasta Dębicy i Gminy Dębica	15	25%
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka poprzez np. przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu obejmujące mieszkańców i instytucje samorządowe w Dębicy	1	2%
Program Operacyjny Kapitał Ludzki, którego wnioskodawcą był Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej np. „Czas na aktywność w mieście Dębica” zwiększający dostęp do rynku pracy	9	15%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Pytając o to, który program w największym stopniu wpłynął na poprawę jakości życia mieszkańców Dębicy niespełna 60% wskazała na Regionalny Program Operacyjny

Województwa Podkarpackiego. Działanie tego programu jest najbardziej widoczne oraz ma największy wpływ na poprawę jakości życia, gdyż na ten program zostało przeznaczone najwięcej środków (w porównaniu z innymi programami zastosowanymi w mieście). Co więcej, skutki jego działania odczuwalne są dla najszerszej grupy mieszkańców, gdyż najczęściej dotyczą one m.in. infrastruktury drogowej oraz regulacji i utrzymania ścieków wodnych, czyli kwestii, które dotyczą wszystkich mieszkańców. Podobnie sytuacja odnosi się do Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, który dotyczy ogółu ludności i jego 25% badanych uważa za najbardziej wpływowy na poprawę jakości życia. Z kolei 15% mieszkańców Dębicy uważa, że Program Operacyjny Kapitał Ludzki odnoszący się do rynku pracy ma największy wpływ na jakość życia, a jedynie 2% ankietowanych najbardziej ceni sobie Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, którego działania najslabiej są odczuwane przez społeczeństwo.

Tabela 39

Poprawność wyboru celów przeznaczenia funduszy unijnych

Czy według Pani/Pana cele, na które pozyskano fundusze unijne zostały dobrze wybrane?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Tak	9	15%
Raczej tak	29	48%
Raczej nie	3	5%
Nie	0	0%
Nie wiem	19	32%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Prawie połowa badanych uważa, że cele, na które pozyskano środki unijne zostały raczej poprawnie wybrane, a 15% ogółu jest przekonana o tej prawidłowości. Świadczy to o dość dużej świadomości mieszkańców na temat przeznaczenia funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, co należy ocenić pozytywnie. Jednak także dużą grupą (stanowiącą ponad 1/3 badanych) są osoby, które nie wiedzą, czy wybór celów przeznaczenia środków unijnych był poprawny, stąd wniosek, że publikacje oraz raporty odnośnie przeznaczenia i wykorzystania funduszy unijnych powinny być bardziej rozpowszechnione, a także dostępne dla społeczeństwa, aby świadomość mieszkańców na temat przeznaczenia współfinansowania europejskiego wzrosła.

W pytaniu otwartym, które zawiera tabela 36 można było udzielić kilku odpowiedzi i poproszono ankietowanych o wskazanie dowolnych celów, na które miasto powinno pozyskiwać środki unijne w przyszłości, aby mieszkańcom żyło się lepiej.

Tabela 40

Cele, na które miasto powinno pozyskiwać środki z UE w przyszłości

Na jakie cele miasto powinno się ubiegać o środki z Unii Europejskiej w przyszłości, aby mieszkańcom żyło się lepiej?	Wynik badania w liczbach	Wynik badania w procentach
Sport	6	7%
Oświata (w tym dofinansowanie dla szkół zawodowych)	4	5%
Kultura i rozrywka (w tym ścieżki rowerowe, place zabaw dla dzieci)	10	11%
Opieka zdrowia	4	5%
Powstanie nowych miejsc pracy i rozwój obecnych	17	20%
Dofinansowanie utworzenia własnej działalności	5	6%
Pozyskanie nowych inwestorów oraz utrzymanie obecnych	5	6%
Rozwój komunikacji miejskiej	3	3%
Poprawa dróg, chodników, oświetlenia przejść dla pieszych, budowa parkingów oraz zwiększenie liczby przydrożnych koszy na śmieci	18	21%
Bezpieczeństwo i sprawiedliwość (w tym monitoring miasta oraz rozbiórka budowli będących zagrożeniem)	6	7%
Mieszkania dla młodych	4	5%
Inne (w tym pomoc dla rodzin, obywatelstwo i wolność, troska o zieleni)	3	3%
Nie mam zdania	2	2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej ankiety

Najwięcej osób (21%) zwróciło uwagę na cele, które pokrywały się w większości z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego. Wymieniono wśród nich poprawę dróg, chodników, oświetlenia przejść dla pieszych, budowę parkingów, a także zwiększenie liczby koszy na śmieci w przestrzeni publicznej. Podobnie, gdyż 20% ankietowanych wskazywało na działania, które odnosiły się do Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki umożliwiające powstawanie nowych miejsc pracy oraz rozwój pracowników na

obecnym stanowiskach pracy. W tej dziedzinie 6% osób wypowiedziało się za dofinansowaniem własnej działalności, a kolejne 6% za pozyskiwaniem nowych inwestorów oraz utrzymaniem obecnych, co przełoży się w przyszłości na powstanie i rozwój miejsc pracy. Następnie 11% mieszkańców uważa, że miasto powinno przeznaczyć środki unijne na kulturę i rozrywkę, a wśród nich m.in. na ścieżki rowerowe i place zabaw dla dzieci. Ankietowani mężczyźni w 7% ogółu badanych wskazywali na sport jako cel przeznaczenia funduszy z UE, a tyle samo procent ankietowanych uznało potrzebę wzmocnienia bezpieczeństwa i sprawiedliwości w mieście poprzez monitoring miasta oraz rozbiórkę starych budowli, które stanowią zagrożenie dla zdrowia i życia mieszkańców. Kolejno po 5% ankietowanych opowiadało się za oświatą (szczególną uwagę zwrócono na utworzenie większej ilości szkół zawodowych, przygotowujących młodych ludzi do wykonywania konkretnych zawodów), opieką zdrowia oraz dofinansowaniem mieszkań dla młodych i remont bloków. Rzadziej wymienianymi celami, na które miasto powinno przeznaczyć środki unijne były pomoc dla rodzin, obywatelstwo i wolność, rozwój komunikacji miejskiej, troska o zieleń. Jedynie 2% badanych nie wskazało żadnego celu, gdyż nie miało zdania na ten temat.

3. Wnioski i ocena wdrożenia funduszy europejskich w Dębicy

Od początku wejścia Polski do UE środki pomocowe przyczyniały się do zwiększenia polskiego PKB. Konsekwencje rozwoju gospodarczego kraju odczuły także gminy, które otrzymały wyższe dochody oraz dzięki nim powiększyły się ich możliwości rozwojowe. Wprowadzenie i zastosowanie funduszy europejskich w latach 2007-2013 miało również wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy Dębicy, który jednoznacznie należy ocenić pozytywnie. Środki unijne oddziaływały w dużym stopniu na poprawę lokalnej gospodarki, aktywność inwestycyjną, rynek pracy oraz jakość życia mieszkańców. Samorząd miasta niejednokrotnie radził sobie lepiej z pozyskiwaniem współfinansowania unijnego, aniżeli inne porównywalne samorzady województwa podkarpackiego. Jak wynika z raportu wojewódzkiego gmina miejska Dębica obecnie jest jedną z najsilniejszych gospodarczo gmin miejskich z całego regionu²¹⁶.

W mieście wprowadzono cztery programy operacyjne przewidziane w wieloletnich ramach finansowych 2007-2013. Niektóre z nich były przewidziane na krótki okres, a inne

²¹⁶ Badanie ewaluacyjne pt. 10 lat województwa podkarpackiego w UE – ocena wykorzystania funduszy europejskich w rozwoju. Raport końcowy, s. 92
http://rpo2007-2013.podkarpackie.pl/pliki/file/Ewaluacja/Badania%20ewaluacyjne/2014_badanie_i/141015_rap_konc_16092014_rozw.pdf [dostęp dnia: 13.06.2016 r.]

przeprowadzane były w okresie kilkuletnim. Największym programem pod względem liczby zrealizowanych działań oraz przeznaczonej na jego realizację kwoty był Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego. Jak wynika z przeprowadzonych badań ze wszystkich wprowadzonych programów był on także najbardziej zauważalny przez mieszkańców Dębicy, a dla prawie 60% badanych projektem mającym największy wpływ na poprawę jakości życia. Dofinansowanie unijne przeznaczone na jego działania wynosiło prawie 22 tys. zł i przyniosło widoczną pomoc w rozwoju miasta. Działania w jego zakresie dotyczyły głównie infrastruktury transportowej i techniczno-sanitarnej, o których realizacji w przyszłości wspomniała największa grupa ankietowanych.

Kolejny Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko zrealizowany przez miasto dofinansowany został w kwocie 14 897,8 tys. zł. Działania w ramach tego programu miały szczególny wpływ na poprawę jakości życia i zdrowia mieszkańców. Polegały one na doprowadzeniu wody do mieszkań, budowie kanalizacji oraz rozbudowie wysypiska śmieci. Co ważne, aż 1/3 ankietowanych uznała, że program ten jest programem w największym stopniu ukazującym zmiany w mieście, a 1/4 z nich uznała, że ma on największy wpływ na poprawę jakości życia.

Następny Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka w najmniejszym stopniu został dofinansowany ze środków unijnych (jedynie w kwocie 3 583 tys. zł) i stał się jedynym działaniem w ramach tego programu w mieście. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu było realizowane w latach 2011-2014 i pomimo jego długiego okresu wprowadzania oraz objęcia nim mieszkańców oraz instytucji samorządowych był on najmniej widoczny i w przeprowadzonym badaniu uznano, że miał najmniejszy wpływ na jakość życia.

Z kolei Program Operacyjny Kapitał Ludzki był realizowany przez miasto wspólnie z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Rzeszowie oraz przez Powiatowy Urząd Pracy w Dębicy. Projekty współfinansowane przez WUP w ramach środków unijnych uzyskały dotację o wartości 4 906,4 tys. zł. Działania te przeznaczone zostały dla bezrobotnych mieszkańców miasta, którym groziło wykluczenie społeczne, ale również wspierały dzieci i młodzież umożliwiając im dostęp do wiedzy oraz dając szansę na rozwój zdolności oraz zainteresowań. Istotne jest to, że 15% ankietowanych wskazało realizację tego programu za najbardziej widoczną w mieście oraz mającą największy wpływ na jakość życia mieszkańców. Powstanie nowych miejsc pracy, rozwój obecnych, a także dofinansowanie utworzenia własnej działalności to cele, które wskazali mieszkańcy Dębicy warte uwagi w planowaniu rozdysponowania przyszłych środków unijnych.

Zakończenie

Podstawowym zadaniem polityki spójności jest wspieranie działań, które prowadzą do zmniejszenia różnic w warunkach społecznych i ekonomicznych wśród mieszkańców, a co za tym idzie pozwolą na przyspieszenie rozwoju regionów najbiedniejszych. Cele tej polityki odnoszą się do infrastruktury, potencjału gospodarczego, ludzkiego oraz europejskiej współpracy terytorialnej. Realizację takich działań wspierają specjalne fundusze europejskie (zwane strukturalnymi oraz Fundusz Spójności), które z poziomu UE rozdzielane są na poszczególne kraje członkowskie, a następnie na ich regiony.

Zatem na rozwój danego obszaru mają wpływ zarówno władze unijne, krajowe oraz samorządowe i lokalne. Warto pamiętać, że prócz wyżej wspomnianych władz, za rozwój odpowiadają także mieszkańcy danego obszaru, którzy chętnie podejmują działania przedsiębiorcze. Poprzez swoje zaangażowanie mogą oni przyspieszyć dynamikę rozwoju. Pośredni wpływ mają mieszkańcy również poprzez udział w wyborach, kiedy typują swoich przedstawicieli odpowiedzialnych za prowadzenie polityki w regionie. Wybierają władze w dobrej wierze, jednakże nierzadko są oszukiwani przez kandydujących, którzy poprzestają na przedwyborczych obietnicach.

Celem niniejszej pracy było ukazanie znaczenia polityki spójności realizowanej w latach 2007-2013 dla rozwoju jednostki samorządu terytorialnego jaką jest gmina miejska Dębica. Odniesiono się do charakterystyki społeczno-gospodarczej miasta, pomocy unijnej, dzięki której zrealizowano cztery programy operacyjne oraz przeprowadzono badanie ankietowe wśród mieszkańców Dębicy na temat wpływu polityki spójności na poprawę jakości ich życia.

Na podstawie uzyskanych danych statystycznych dotyczących gminy oraz dokonanej analizy otrzymanych przez miasto funduszy europejskich, można stwierdzić, że Dębica jest jednym z ważniejszych ośrodków miejskich w regionie jakim jest województwo podkarpackie. Polityka spójności w istotnym stopniu przyczyniła się do zwiększenia rangi Dębicy. Świadczy o tym m.in. korzystne położenie geograficzne. Miasto jest gminą, ale także siedzibą powiatu dębickiego. Położone jest na powierzchni prawie 34 km², którą zamieszkuje około 46,5 tys. osób. Na rangę miasta oddziaływały również uwarunkowania historyczne, gdyż przejście do

gospodarki rynkowej stworzyło perspektywy jego rozwoju, a do tych perspektyw należy polityka spójności. Wpływ uwarunkowań historycznych spowodował, że miasto stało się ważnym ośrodkiem przemysłowym. Na terenie Dębicy istnieje kilka dużych przedsiębiorstw, działających na arenie międzynarodowej, zapewniających pracę dla znacznej liczby mieszkańców miasta i sąsiadujących z nią miejscowości. Powstała również specjalna strefa ekonomiczna oraz różnorodne organizacje, które poprzez swoją współpracę przyciągają inwestorów. W gminie działają również małe firmy, a miasto ułatwia im zaistnienie zapewniając niewysokie koszty podejmowania działalności gospodarczej.

Zadawalającą tendencją oddziałującą na przyspieszenie rozwoju Dębicy był wzrost zasobów mieszkaniowych oraz coraz większe ich wyposażenie w instalacje techniczno-sanitarne. Miasto może się także pochwalić dobrym dostępem do opieki zdrowotnej, edukacji i pomocy społecznej. Również liczne imprezy kulturalne, ośrodki kultury oraz atrakcje turystyczne zalicza się do atutów miasta.

Odnosząc się do budżetu miasta jego dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca co roku wzrastały i w 2014 roku były na poziomie 2 945,44 zł. Dochody te można porównać z dochodami miastami regionu o zbliżonej liczbie ludności. Dla przykładu Sanok (2 860,64 zł) oraz Jarosław (2997,53 zł). Jednak w regionie występowały także miasta, o znacznie wyższych dochodach (np. Krosno 6 215,97 zł oraz Tarnobrzeg 4 935,20 zł). Saldo budżetowe wskazywało największy deficyt w 2009 roku, który osiągnął poziom -24,6 mln zł. Stanowiło to blisko 25% dochodów budżetowych. Taka sytuacja była świadomą decyzją władz miasta, pozwalającą na realizację inwestycji. Dzięki tym inwestycjom poziom życia mieszkańców poprawił się, a miasto z roku na rok zmniejszało wysokość deficytu, mogąc w 2012 roku osiągnąć ponad 10 milionową nadwyżkę finansową.

Rozwojowi miasta sprzyjało dofinansowanie projektów ze środków unijnych. Fundusze nie uczyniły Dębicy jednym z ważniejszych ośrodków w regionie, ale z pewnością się do tego przyczyniły. W latach 2007-2013 w Dębicy zrealizowano cztery programy operacyjne, na których wykonanie otrzymano pomoc w kwocie 56,7 mln zł. Dzieliąc tę sumę na siedmioletni okres planu finansowego średnio rocznie przypadła kwota pomocy w wysokości ponad 8 mln zł. Odnosząc się do budżetu miasta, w którym dochody mieściły się w tym okresie w granicach 110 – 130 mln zł, kwota środków europejskich wydaje się być niewielka. Jednak w odniesieniu do dochodów majątkowych, czyli inwestycyjnych fundusze te stanowiły znaczną ich część. Polityka spójności ma wpływ na efekt dźwigni finansowej. Jeśli miasto nie otrzymałoby środków europejskich to wiele inwestycji nie byłoby podjętych. Nie

chodzi tutaj o zastępowanie środków krajowych, ale o zwiększenie możliwości inwestycyjnych różnych podmiotów.

Realizacja poszczególnych programów była zgodna z założeniami polityki spójności, wspierającej rozwój infrastruktury, potencjału gospodarczego i ludzkiego w najbiedniejszych regionach. Przejawiała się ona m.in. w budowie i modernizacji dróg, sieci ciepłowniczej, wodociągowej i kanalizacyjnej, poprawie dostępu do rynku pracy, czy przeciwdziałaniu wykluczeniu cyfrowemu. Ograniczeniem możliwości skorzystania przez gminę z piątego programu operacyjnego, jakim był Rozwój Polski Wschodniej, stanowił zbyt niski poziom wkładu własnego posiadanego przez miasto. Jednak w celu możliwości realizacji dużych projektów w przyszłości Dębica połączyła się z innymi gminami w związki, które poprzez wspólne środki i działania umożliwią skorzystanie z dodatkowego wsparcia unijnego w przyszłości.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy i pracy miasto posiada także słabe strony, które mogą w przyszłości ograniczyć możliwości i wpływ polityki spójności. W badanym okresie niewątpliwie należała do nich niekorzystna sytuacja demograficzna. Istota wyrażała się w mniejszym wskaźniku wieku przedprodukcyjnego niż w Polsce, a także społeczeństwo miasta stawało się coraz starsze, a za tym szedł wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Miało to również niekorzystny wpływ na rozwój miasta i może stać się powodem ograniczenia znaczenia Dębicy na arenie regionalnej. Ogromnym problemem analizowanego okresu była bardzo wysoka stopa bezrobocia, często wyższa niż w kraju i całym powiecie. Szczególnie była niepokojąca wśród mieszkańców poniżej 35 roku życia, często mających wyższe wykształcenie. Osoby te pozostając bez pracy stają się zagrożone zjawiskami o charakterze patologicznym. Wysoka stopa bezrobocia mogła być zarówno przyczyną ujemnego salda migracji.

Warto także zwrócić uwagę na wyniki przeprowadzonej ankiety. Wskazują one na niepokojący poziom świadomości mieszkańców Dębicy, na temat istnienia i możliwości skorzystania przez nich ze środków europejskich. Jeśli osoby te wiedziałyby więcej o funduszach unijnych mogłoby się to przyczynić do poprawy jakości ich życia i rozwoju miasta. Większość badanych nie wiedziała, że pod nazwą funduszy strukturalnych kryją się środki unijne. Jednak mieszkańcy dostrzegają wpływ dotacji na rozwój miasta, a w szczególności ważnym był dla nich RPO WP, który objął wsparciem m.in. poprawę dróg, rozbudowę sieci wodociągowej czy wymianę taboru autobusowego MKS, czyli dziedziny z których najczęściej korzystali i były one widoczne na co dzień. Ankietowanych poproszono o wskazanie celów, na które w przyszłości władze powinny pozyskiwać środki. Najczęściej

wskazywanymi były poprawa infrastruktury transportowej oraz powstanie nowych miejsc pracy i utrzymanie obecnych, co powinno być cenną radą dla miasta odnośnie do przeznaczenia środków unijnych w kolejnych działaniach.

Reasumując polityka spójności niosąca za sobą europejskie środki finansowe miała istotne znaczenie dla rozwoju miasta Dębica, ale nie tak duże jak można by oczekiwać. Pomoc wyrażająca się w znacznym udziale w dochodach majątkowych gminy pozwoliła na realizację programów operacyjnych oraz wielu związanych z nimi działań. Dzięki nim szanse rozwojowe w regionie zwiększyły się. Miasto mogło podnosić swoją pozycję na tle innych jednostek samorządowych oraz poprawie uległa jakość życia mieszkańców.

Bibliografia

1. Ambrowicz J., *Dębica i okolice*, Agencja wydawnicza JOTA, Rzeszów 1994
2. Art. 1 załącznika I do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), (Dz. Urz. UE L 214 z 9.08.2008, str. 3)
3. Ciepielewska M., *Fundusze strukturalne w UE*, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Warszawa 2000
4. Dubiel P., *Polityka regionalna i fundusze strukturalne w praktyce*, Wydział Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012
5. Ekstowicz B., Malinowski M. J., *Polityka strukturalna Unii Europejskiej stymulatorem procesów modernizacji i procesu społeczno-ekonomicznego Polski w latach 2007-2015*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010
6. Frączkiewicz-Wronka A., *Samorządowa polityka społeczna*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2002
7. *Fundusze Europejskie w teorii i praktyce. Edukacja, gospodarka, kultura, społeczeństwo*, red. Sikora-Gaca M., Kosowska U., Difin, Warszawa 2014
8. *Fundusze UE 2014-2020. Nowa perspektywa – nowe możliwości*, red. Gwiazda M., Kosewska-Kwaśny M., Żółciński Sz., Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014
9. *Fundusze Unii Europejskiej w Polsce na lata 2007-2013*, red. Bajko Z., Józwick B., Szewczak M., Wydawnictwo KUL, Lublin 2009
10. Ginalska T., *Dębica i okolice*, PUW „ROKSANA”, Dębica 2000
11. Głąbicka K., Grewiński M., *Europejska polityka regionalna*, Dom wydawniczy Elipsa, Warszawa 2003
12. Główny Urząd Statystyczny, *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy*, Warszawa 2014
13. Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050*, Warszawa 2015
14. Główny Urząd Statystyczny, „*Rocznik Statystyczny 2015*”, Warszawa 2015

15. Grosse T.G., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na rozwój gospodarczy. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i wnioski dla Polski*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000
16. Grych W., *Spacerem po Dębicy*, Agencja wydawnicza JOTA, Rzeszów 2011
17. Jankowska M., Sokół A., Wicher A., *Fundusze Unii Europejskiej 2007-2013*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008
18. Jasiński P., *Europa jako szansa: polityka regionalna UE i jej instrumenty a władze lokalne i regionalne*, Warszawa 2001
19. *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, red. Kornberger-Sokołowska E., Zdanukiewicz J., Cieślak R., Wyd. LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012
20. Józwick B., *Narodowa Strategia Spójności na lata 2007-2013*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009
21. Kania I., *Europejska polityka regionalna a system polityki regionalnej w Polsce*, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2010
22. Kiełczewska-Zaleska M., 1972: *Geografia osadnictwa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1972
23. Kłos. S., *Powiat dębicki*, Agencja wydawnicza JOTA, Rzeszów 2011
24. Kokocińska K., *Polityka regionalna w Polsce i Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2009
25. *Konkurencyjność i spójność w polityce rozwoju Unii Europejskiej*, red. Klamut M., Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011
26. Kozłowska H., Kozłowski T., *Europejski Fundusz Społeczny 2007-2013. Od projektu do audytu, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce*, Warszawa 2008
27. Kudelko J., Prusek A., Zieliński K., *Europejska polityka spójności oraz jej efekty w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2011
28. Ładysz J., *Polityka strukturalna Polski i Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa 2008
29. Matkowska M., *Współczesne problemy migracji w Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 24, Szczecin 2011
30. McCormick J., *Zrozumieć Unię Europejską*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010
31. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Polska. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa*

- Strategia Spójności*, Dokument zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 7 maja 2007 r., Warszawa 2007
32. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013*, Warszawa 2007
 33. Ministerstwo Środowiska, *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Szczegółowy opis priorytetów*, Warszawa 2014
 34. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, *Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013*, MRR, Warszawa 2008
 35. Noble A., *Przewodnik po Unii Europejskiej. Od Rzymu do Maastricht i Amsterdamu*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 1998
 36. *Organizacja i funkcjonowanie Unii Europejskiej. Zagadnienia wybrane*, red. Maliszewska-Nienartowicz J., TNOIK Toruń, Toruń 2009
 37. Pastuszka S., *Polityka regionalna Unii Europejskiej – cele, narzędzia, efekty*, Difin, Warszawa 2012
 38. Pawlicki R., *Strategia finansowa dla Polski 2014-2020. Fundusze unijne dla przedsiębiorczych*, Difin, Warszawa 2014
 39. Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002
 40. Pietrzyk I., *Reforma europejskiej polityki spójności na lata 2014-2020*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013
 41. Pietrzyk I., *Wspólnotowa polityka spójności społeczno-gospodarczej w nowej perspektywie finansowej 2007-2013*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007
 42. *Polityka gospodarcza*, red. Winiarski B., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002
 43. Powiatowy Urząd Pracy: *Informacja o lokalnym rynku pracy według stanu na 31.12.2014 r.*
 44. Przybyła K., *Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na kształtowanie się bazy ekonomicznej miast*, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław 2010
 45. *Region w gospodarce opartej na wiedzy*, red. Jewtuchowicz A., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007
 46. Runge A., Runge J., *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Miasto, Videograf Edukacja, Katowice 2008

47. Solarz P., *Polityka regionalna w Polsce w warunkach integracji europejskiej w latach 2004-2010*, Vizja Press & IT, Warszawa 2011
48. Słownik pojęć geograficznych, Miasto, PWN, Warszawa 1972
49. Stańko A., Skowron E., *Dębica w Karpackiej Brygadzie Legionów. Legioniści w walkach o niepodległość i odbudowę kraju*, Gmina Miasta Dębica, Dębica 2004
50. Szwarc K., *Przestrzenne zróżnicowanie przyrostu naturalnego w Polsce – stan aktualny i perspektywy*, Studia Ekonomiczne, nr 103 *Demograficzne uwarunkowania rozwoju gospodarczego*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach 2012
51. Tkaczyński J.W., Świstak M., *Encyklopedia polityki regionalnej i funduszy europejskich*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013
52. Tkaczyński J.W., Willa R., Świstak M. *Fundusze Unii Europejskiej 2007-2013. Cele – Działania – Środki.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008
53. Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 2 grudnia 2009 r., Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569
54. *Unia Europejska. Leksykon integracji*, red. Bokajła W., Dziubka K., Wydawnictwo EUROPA, Wrocław 2003
55. Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, *Badanie ewaluacyjne pt. 10 lat województwa podkarpackiego w UE – ocena wykorzystania funduszy europejskich w rozwoju. Raport końcowy*
56. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, (Dz. U. z 2016 poz. 446)
57. Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej – Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r.
58. Zajączkowski J., *Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych. Wymiar polityczny*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2006
59. Zombirt J., *Mechanizmy rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2008
60. *Zrozumieć terytorium. Idea i praktyka*, red. Nowakowska A., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013

Strony internetowe:

1. www.e-podroznik.pl/1650,91576,81020,rozklad-jazdy-busy-debica-rzeszow.html
2. www.ec.europa.eu
3. www.encyklopedia.pwn.pl
4. www.europark.arp.pl/inwestorzy-w-sse/inwestorzy
5. www.dębica.pl
6. www.debica-archiwum.pl/images/file/Strategia_Miasta_DEBICA_20131.pdf

Strategia rozwoju miasta Dębica na lata 2014-2020

7. www.debickiparkprzemyslowy.pl/info
8. www.forbes.pl
9. www.old.rozklad-pkp.pl/bin/stboard.exe/pn?ld=s36&
10. www.miasto.debica.pl
11. www.mokdebica.pl
12. www.polskawliczbach.pl/Debica
13. www.powiatdebicki.pl
14. www.poig.2007-2013.gov.pl

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Sprawozdanie roczne z realizacji Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 za 2012 rok*

15. www.pupdebica.pl
16. www.sejm.gov.pl
17. www.stat.gov.pl
Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych
18. www.stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/406,pojecie.html
19. www.straz-debica.net/index.php/12-komenda
20. www.uniaeuropejska.org
21. www.wodociagi.debickie.pl
22. www.ziemiadebicka.pl

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie Dębicy na tle powiatu i województwa	7
Rysunek 2. Herb Miasta Dębica	8

Spis tabel

Tabela 1 Liczba mieszkańców i gęstość zaludnienia w 10 największych miastach województwa podkarpackiego.....	12
Tabela 2 Liczba ludności według wieku ekonomicznego (w tys. osób) oraz jej struktura (w %)	17
Tabela 3 Przyrost naturalny i rzeczywisty ludności w Dębicy w latach 2004-2014 (w ‰)	19
Tabela 4 Liczba mieszkańców Dębicy pracujących ogółem oraz według płci w latach 2010-2014	20
Tabela 5 Pracujący według sekcji PKD 2007 w 2012 roku (w tys. osób i %).....	21
Tabela 6 Liczba bezrobotnych w Dębicy według płci w latach 2010-2014.....	22
Tabela 7 Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2010-2014 (dane w %).....	22
Tabela 8 Liczba podmiotów gospodarki narodowej występujących w rejestrze REGON dla miast: Ropczyce, Mielec, Dębica	26
Tabela 9 Zasoby mieszkaniowe w latach 2013 i 2014	28
Tabela 10 Mieszkania w Dębicy wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne.....	28
Tabela 11 Analiza SWOT m. Dębica	32
Tabela 12 Alokacja funduszy unijnych i ich procentowy udział w poszczególnych programach operacyjnych dla Polski w latach 2007-2013	67
Tabela 13 Podział funduszy w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.....	77
Tabela 14 Źródła finansowania programów operacyjnych w Polsce w latach 2014-2020	79
Tabela 15 Budżet Urzędu Miejskiego w Dębicy w latach 2009-2014 (w tys. zł).....	84
Tabela 16 Struktura dochodów i wydatków miasta w latach 2009-2014 (w %).....	85
Tabela 17 Dynamika poszczególnych pozycji budżetu Dębicy w odniesieniu do roku bazowego (w %)	86

Tabela 18 Tempo zmian w poszczególnych pozycjach budżetu miasta (w %)	87
Tabela 19 Dochody i wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca oraz dynamika i tempo zmian w latach 2009-2014	88
Tabela 20 Wartość projektów unijnych dla Dębicy w porównaniu z Mielcem oraz Jasłem w latach 2007-2013 (w zł).....	89
Tabela 21 Wartość działań zrealizowanych w zakresie RPO WP w latach 2007-2013 ogółem	90
Tabela 22 Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie RPO WP w Dębicy w latach 2007-2013	90
Tabela 23 Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie PO IiŚ w Dębicy w latach 2007-2013	92
Tabela 24 Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie PO KL w Dębicy w latach 2007-2013	93
Tabela 25 Zestawienie zrealizowanych działań w zakresie PO IG w Dębicy w latach 2007-2013	95
Tabela 26 Płeć ankietowanych mieszkańców miasta	96
Tabela 27 Wiek ankietowanych mieszkańców miasta	97
Tabela 28 Wykształcenie ankietowanych mieszkańców miasta	97
Tabela 29 Samoocena sytuacji materialnej ankietowanych mieszkańców miasta.....	98
Tabela 30 Samoocena wielkości gospodarstwa domowego ankietowanych mieszkańców miasta	98
Tabela 31 Okres zamieszkania w Dębicy.....	99
Tabela 32 Świadomość istnienia funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności	99
Tabela 33 Możliwość skorzystania z dofinansowania ze środków unijnych	100
Tabela 34 Dostęp do informacji na temat dofinansowania ze środków unijnych	100
Tabela 35 Główne źródło informacji o funduszach strukturalnych UE	101
Tabela 36 Program najbardziej ukazujący zmiany w mieście.....	102
Tabela 37 Wpływ programów operacyjnych i środków unijnych na poprawę jakości życia mieszkańców	102
Tabela 38 Program mający największy wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców	103
Tabela 39 Poprawność wyboru celów przeznaczenia funduszy unijnych.....	104
Tabela 40 Cele, na które miasto powinno pozyskiwać środki z UE w przyszłości	105

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba mieszkańców m. Dębica w latach 2004-2014.....	13
Wykres 2 Współczynnik ruchu naturalnego ludności Dębicy w 2014 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (w %).	15
Wykres 3 Saldo migracji ludności Dębicy w latach 2004-2014	18
Wykres 4 Struktura wiekowa mieszkańców m. Dębica w 2014 roku	20
Wykres 5 Struktura bezrobocia z uwagi na wiek na dzień 31.12. 2014 r	23
Wykres 6 Struktura bezrobocia według wykształcenia na dzień 31.12.2014 r	24
Wykres 7 Wielkość środków unijnych przeznaczonych na programy operacyjne w latach 2014-2020 w porównaniu z poprzednią perspektywą finansową na lata 2007-2013 (w mld euro) ..	81
Wykres 8 Dochody i wydatki w budżecie miasta Dębica w latach 2007-2015 (w tys. zł)	82
Wykres 9 Saldo budżetowe miasta Dębica w latach 2007-2015 (w tys. zł).....	83